

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали XIV Міжнародної
науково-практичної конференції

Чернівці
2025

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МАРІЇ СКЛОДОВСЬКОЇ-КЮРІ
УНІВЕРСИТЕТ ОРАДІ**

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ
ПЕРСПЕКТИВИ**

*Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції
(Чернівці, 29 травня 2025 р.)*

Чернівці
Мехнодрук

2025

УДК 321.01(4)(08)

Р 64

Редколегія видання:

Проф., д. пол. н. А. М. Круглашов – науковий редактор
Проф., д. пол. н. Н. Ю. Ротар – заступник наукового редактора
Проф., д. пол. н. В. І. Бурдяк – член редколегії
Проф., д. пол. н. Є. П. Юрійчук – член редколегії
Доц., к. пол. н. М. М. Гуйтор – член редколегії
Доц., к. пол. н. С. М. Швидюк – член редколегії
К. пол. н. І. О. Равлик – член редколегії
К. пол. н. І. В. Цікул – відповідальний секретар

International Editorial Board

BALUK Walenty – Doctor habil., Professor, Maria Curie-Skłodowska University, Lublin, Poland – Head of the Committee

DELCAMP Alain – Doctor, Honorable Secretary General, Senate of France, Paris, France

AMARAL Carlos Pacheco – Doctor, Professor, University of Azores, Ponta Delgada, Portugal

DIRDALA Lucian-Dumitru – Doctor, Center of European Studies, Alexandru Ioan Cuza University, Iasi, Romania

ŻURAWSKI vel Grajewski Przemysław – Doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland

SŁOWIKOWSKI Michał – Doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland

HORGA Ioan – Doctor, Professor, University of Oradea, Romania

SCHNECKENER Ulrich – Professor, Dr., University of Osnabrück, Germany

Рецензенти:

Романюк А.М. – д.політ.н., професор, зав. кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка

Гонюкова Л.В. – д.держ.упр., професор, професорка кафедри публічної політики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ключкович А.Ю. – д.політ.н., професор, зав. кафедри політології та державного управління ДЗВО Ужгородський національний університет

Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи:
Р 64 матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 29 травня 2025 року. Чернівці : Технодрук, 2025. 230 с.
ISBN 978-617-8034-66-5

До збірника включено тези доповідей та повідомлень учасників XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи», яка відбулася 29 травня 2025 року. Наукові дискусії фокусувались на критичному переосмисленні концептуально-теоретичних засад сучасних політичних досліджень, проблемах, тенденціях і перспективах демократичної стійкості політичних інститутів в умовах російсько-української війни, інституційному, інформаційному та громадському вимірах спротиву російській агресії в Україні, динаміці безпекових стратегій національних держав, міжнародних організацій та інтеграційних об'єднань в контексті творення нового формату геополітичної конкуренції, потенціалі стійкості системи публічного управління та місцевого самоврядування України в умовах правового режиму воєнного стану.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх зацікавлених проблемами розвитку сучасної політичної науки та науки державного управління.

УДК 321.01(4)(08)

© Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2025

© Науково-дослідницький інститут Європейської інтеграції та регіональних досліджень, 2025

© ПБКФ «Технодрук», 2025

ISBN 978-617-8034-66-5

Зміст

ПЕРЕДМОВА	7
КРИТИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ЗЛАМУ МІЖНАРОДНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ	
МАРАДИК Наталія. Теоретичні основи транскордонного співробітництва в Європі: історичний розвиток і сучасне розуміння..	10
БЕВЗ Тетяна. Національна консолідація як предмет політичної науки: концептуальні та методологічні виклики	12
КРУГЛАШОВ Анатолій. Концепція ретроімперіалізму: перевірка реаліями російсько-української війни	16
РОТАР Наталія. Концептуалізація цифрових інструментів політики в дискурсі сучасної політичної науки	19
ШВИДЮК Сергій. Концепція акторності як інструмент аналізу децентралізації в Україні	24
РАВЛИК Ірина. Демократія в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні: ключові виклики	27
БОНДАРЕНКО Лев-Олександр. Геополітична дестабілізація як каталізатор ідеологічної трансформації в Європейському Союзі: до переосмислення теорій інтеграції та безпеки	30
КОРОП Олександр. Ігрове моделювання у контексті російсько-української війни: адаптація теорії ігор до нової геополітичної конкуренції та перебудови міжнародного порядку	34
ПОПОВ Георгій. Cognitive Biases as a Source of Intelligence Failures: Robert Jervis's Analysis (Когнітивні упередження як джерело провалів розвідки: Аналіз Роберта Джервіса)	37
ЦІКУЛ Ірина. Гендерний вимір рейтингування наукової діяльності..	41
ВАРИЧ Дмитро. Міжнародні стратегії досягнення гендерної рівності	45
ДЕМОКРАТИЧНА СТІЙКІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
БУРДЯК Віра. Важливість результатів президентських виборів у Румунії для України	49
ROSCA Ludmila. Civic culture: Relevance and Theoretical-Practical Significance in the Context of European Integration of Moldova and Ukraine	53
ДУДІНСЬКА Іріна. Європейська асоціація прикордонних регіонів (АЕВР): інституційна підтримка транскордонної співпраці	54

ЦІРНЕР Міхал. Роль Європейського Союзу в підтримці транскордонного співробітництва: програми Interreg і їх еволюція..	57
МОЛОЧКО Павло. Виклики інституційної стійкості політичних партій України в умовах війни та перспективи у постконфліктний період	60
ГЕРАСИМЧУК Таміла. Роль солідарності ЄС у посиленні стійкості України в умовах російсько-української війни	64
COLTA Alexandra. Youth participation in decision-making in the age of crises: a democratic response and a european direction	72
ЮРІЙЧУК Євгенія, МОЛОЧКО Павло. Демократична стійкість регіональних медіа: опитування «Дотримання свободи слова журналістів в умовах війни»	73
CRIMINCEANU Iulian. Reorganising Public Order Institutions under State Collapse: The Case of the Militia in Bessarabia (1917–1918)	77
GARBATOVSKI Valeria. The role of educational policies in guiding citizens of the Republic of Moldova and Ukraine	78
ФЕСЕНКО Олександр. Стійкість електоральної демократії в Україні за оцінками міжнародних організацій	79
ВИШНЕВСЬКА Владислава. Парламентаризм у Болгарії у ХХІ столітті: виклики та перспективи	82
БАРАНЕЦЬ Василь. Штучний інтелект як інструмент модернізації дипломатичних стратегій	85

СПРОТИВ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ ВИМІРИ

ZHARYLOUSKAYA Maryia. Legal status of the European Union restrictive measures: the Russian Federation's aggression against Ukraine case insights	89
КАРПО Василь, НЕЧАЄВА-ЮРІЙЧУК Наталія. Практики стійкості українських громад в умовах триваючої російсько-української війни	98
KHUROSHVILI Vacho Bitari. Georgia and the EU: Democratic Backsliding in the Wake of Russia's Invasion of Ukraine	102
STOICA Alina. Strategies of cultural diplomacy and projection of the russian federation's influence in the Eastern border regions of the European Union	105
СТЬОПКІН Андрій. Наближення політики протидії дезінформації України до принципів та стандартів ЄС	106
МОТУЗ Софія. Управління медіаграмотністю населення в умовах воєнного стану: роль органів виконавчої влади та місцевого самоврядування	110

ТАРАСЮК Ярослав. Роль місцевого самоврядування у забезпеченні демократичної стійкості під час російсько-української війни	113
КОЛЕСНИК Наталія. Державна політика у сфері національно-патріотичного виховання в умовах російсько-української війни	117

ДИНАМІКА БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ, МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В КОНТЕКСТІ ТВОРЕННЯ НОВОГО ФОРМАТУ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

ФЕДОРЧАК Тетяна. Допомога Чеської Республіки Україні у війні проти РФ	123
МЕЛЬНИЧУК Любов, САРАФІНЧАН Надія. Концептуальні засади регіонального співробітництва	127
РАДИШ Олександр. Економічна дипломатія Словаччини в умовах трансформації зовнішньої політики	130
ОСАДЦА Іван. Прагматична теорія сили – каталізатор глибоких змін у зовнішній політиці та інформаційній безпеці Європейського Союзу	133
ЧЕБАНІК Віталій. Безпекові вектори взаємин Вишеградської групи та України крізь призму нової геополітичної реальності	137
МІЛАЩЕНКО Владислав. Енергетичний шантаж як дипломатична стратегія Кремля щодо України та Німеччини (2014–2022)	140
ШЕВЧЕНКО Андрій. Пособництво державі-агресору як політико-правовий виклик національній безпеці України в умовах гібридної війни	144
ДРОГОЗЮК Микита. Нові безпекові виклики Вишеградської групи	149
ПОПОВИЧ Олександр. Основні етапи еволюції цифрової політики Європейського Союзу	152
ШУТАК Олександр. Вплив європейської інтеграції України на формування національної моделі громадського здоров'я	156
РОТАР Ірина. Політика охорони здоров'я як засіб геополітичної конкуренції національних держав	160

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ: ПОТЕНЦІАЛ СТІЙКОСТІ ТА РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

ВАСИЛЕВСЬКА Тетяна. Етичні виміри публічно-управлінської діяльності в кризових ситуаціях	165
МАЛИНОВСЬКИЙ Валентин. Розвиток багаторівневого врядування в Україні в сучасних умовах	167

ГОНЮКОВА Лілія. Посилення спроможності публічної служби і громадян до співпраці через комунікацію	172
НЕДОКУС Ігор. Статутна нормотворчість в територіальних громадах України (на прикладі Чернівецької області)	176
МОРОЗ Ігор. Напрями взаємодії органів місцевого самоврядування України та Польщі в умовах російсько-української війни	180
ХРИСТАН Назарій. Пам'ять і самоврядування в умовах війни: декомунізація як чинник стійкості громад	183
КУДРЯВСЬКИЙ Іван. Державне управління у сфері захисту інформаційного простору: юридичні проблеми та перспективи розвитку	187
СТРЕЛЬЧУК Наталія, КОЛЕСНИК Андрій. Доступність публічних послуг для ветеранів/-ок та членів їх сімей в умовах воєнного стану	194
ПАЦАРАНЮК Богдан. Розвиток медіаційної компетентності публічних службовців в Україні в період воєнного стану	197
КОЗИК Тетяна. Особливості діяльності державної служби забезпечення якості освіти в умовах правового режиму воєнного стану	200
МОСТОВИЙ Назар. Особливості організації державної служби в умовах воєнного стану	204
ВЕРБИЦЬКА Анастасія. Трансформація організаційної структури органів державної влади в умовах воєнного стану	207
КОРИТНА Єва. Напрями підготовки професійних кадрів для державної служби в сучасних умовах євроінтеграції та правового режиму воєнного стану	211
ГНАТЧУК Альбіна. Особливості формування лідерства посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад в умовах правового режиму воєнного стану в Україні	215
СТЕНЧУК Юлія. Організаційно-правові засади управління персоналом в органах місцевого самоврядування (на прикладі міської ради)	218
БОЙКО Давид. Система перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців в умовах правового режиму воєнного стану...	222
ЧЕРТАН Андрій. Етичні моделі діяльності державного службовця..	225

ПЕРЕДМОВА

У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича 29 травня 2025 року відбулася XIV міжнародна науково-практична конференція «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи». Цей достатньо масштабний науковий захід, проведення якого стало вже усталеною традицією, зібрав досвідчених і молодих науковців з України, Литви, Польщі, Румунії, Молдови та Словаччини, які обговорили актуальні проблеми політичної науки в умовах триваючої жорсткої російсько-української війни та фундаментальних змін глобального порядку денного.

Учасників конференції привітали ректор університету професор Роман Білоскурський, заступник голови Чернівецької ОВА Валентин Пабат, перший заступник голови Чернівецької міської Ради доцент Микола Гуйтор, директор Департаменту соціально-економічного розвитку Чернівецької міськради к.політ.н. Сергій Бостан, декан факультету історії, політології та міжнародних відносин доцент Василь Карпо і співголова оргкомітету, професор Анатолій Круглашов

На пленарному засіданні із ключовими доповідями виступили професори з наступними темами доповідей:

Анатолій Круглашов (Чернівці, Україна): «Концепція ретроімперіалізму: перевірка реаліями російсько-української війни»;

Валентин Балюк (Люблін, Польща): «Вплив геополітичного фактору на системні зміни в Україні в умовах війни»;

Лілія Гонюкова (Київ, Україна): «Посилення спроможності публічної служби і громадян до співпраці через комунікацію».

Далі на пленарному та наступних секційних засіданнях були виголошені доповіді та повідомлення, які охопили пріоритетне коло проблем сучасних політичних процесів та їх наукового

вивчення політологами та дослідниками публічного управління та адміністрування:

- ✓ *Критичне переосмислення концептуально-теоретичних засад сучасних політичних досліджень: уроки російсько-української війни та зламу міжнародного світового порядку.*
- ✓ *Демократична стійкість політичних інститутів в умовах російсько-української війни: проблеми, тенденції та перспективи.*
- ✓ *Спротив російській агресії в Україні: інституційний, інформаційний та громадський виміри.*
- ✓ *Динаміка безпекових стратегій національних держав, міжнародних організацій та інтеграційних об'єднань в контексті творення нового формату геополітичної конкуренції.*
- ✓ *Система публічного управління та місцевого самоврядування України: потенціал стійкості та розвитку в умовах правового режиму воєнного стану.*

Організаторами заходу виступили: кафедра політології та державного управління факультету історії, політології та міжнародних відносин, Науково-дослідний інститут європейської інтеграції та регіональних досліджень ЧНУ імені Юрія Федьковича, а також добрі зарубіжні партнери – Університет імені Марії Склодовської-Кюрі (Люблін, Польща) та Університет Орадї (Румунія).

З особливою приємністю хочу відзначити важливу роль у підготовці та успішному проведенні конференції, яку відіграли члени її оргкомітету, насамперед, професор Наталія Ротар, а також доценти Сергій Швидюк та Ірина Цікул, інші працівники кафедри та Інституту.

Конференція стала важливою платформою для обміну науковим досвідом, висловлення нових ідей та дискусій щодо сучасних підходів до вивчення політичних та управлінських

ПЕРЕДМОВА

процесів в умовах глобальної нестабільності та безпекових викликів сучасного світу.

Без зайвої затримки після її проведення вийшли друком Матеріали конференції, в яких викладено основний зміст доповідей та повідомлень учасників нашої Конференції, яким також висловлюємо вдячність за зацікавлену і змістовну роботу під час проведення нашого спільного заходу.

*Анатолій КРУГЛАШОВ, доктор політичних наук,
професор, зав. каф. політології та державного управління,
директор НДІ європейської інтеграції та регіональних
досліджень ЧНУ імені Юрія Федьковича,
співголова Оргкомітету*

КРИТИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ЗЛАМУ МІЖНАРОДНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

*Наталія Марадик, к. політ. н., доцент
Пряшівський університет
ORCID iD: <https://orcid.org/0000000216402309>*

Теоретичні основи транскордонного співробітництва в Європі: історичний розвиток і сучасне розуміння¹

Транскордонне співробітництво (ТС) стало невід'ємною складовою сучасного європейського простору, який прагне подолати історичні розділи та створити умови для сталого розвитку прикордонних регіонів. Ідея співпраці між територіями, розділеними державними кордонами, виникла як відповідь на потребу забезпечення миру, економічної стабільності та культурного обміну в повоєнній Європі. Спочатку ці процеси були спорадичними та мали радше неформальний характер, однак поступово вони отримали інституційне закріплення, зокрема через підписання Європейської рамкової конвенції у Мадриді в 1980 році. Ця конвенція заклала основи для розвитку ТС на рівні місцевих і регіональних органів влади. Теоретичні засади ТС формувались під впливом багатьох науковців, таких як Маркус Перкманн, який наголошував на багаторівневій природі цієї форми співпраці. Важливою є і концепція «Європи з кордонами» та «Європи без кордонів», яка відображає еволюцію поглядів на роль кордонів у контексті європейської інтеграції [2, р.112].

Транскордонне співробітництво в Європі має довгу історію. Про необхідність усунення прикордонних бар'єрів і розвитку взаємної співпраці в прикордонних регіонах ще в 1950-х роках

¹ The paper was prepared as part of the project APVV-21-0057 „Slovensko-Ukrajinská cezhraničná spolupráca počas a po pandémie COVID-19: faktory a perspektívy, dopad na politiku.“

заявляли представники європейських прикордонних територій. Йшлося не лише про збереження миру, але, здебільшого, про ідею загального розвитку прикордонних регіонів та підвищення рівня життя населення. Головною перешкодою для взаємної співпраці в прикордонних регіонах була відсутність законодавчої, інституційної та адміністративної спроможності.

Перші успіхи транскордонного співробітництва в Європі були зафіксовані на кордонах Німеччини з Нідерландами та Францією. У цих регіонах були створені так звані регіональні спілки, що займалися вирішенням спільних проблем та інтересів. У 1960-х роках окремі регіональні спілки об'єдналися в транскордонну спілку. Напрямок транскордонного співробітництва був результатом очікувань населення, що транскордонне співробітництво допоможе вирішити проблеми, за які повну відповідальність несли національні уряди. Цільовими сферами були публічна влада, адміністративні структури, територіальне планування, освіта та навчання, прийом на роботу, інфраструктура та навколишнє середовище [1, р. 65].

У результаті створення в 1971 році робочої асоціації європейських прикордонних регіонів транскордонне співробітництво розвивалося в координації та більш сприятливих умовах. Через поглиблення взаємної довіри, розуміння та демократії транскордонне співробітництво стало важливим фактором у розбудові інтегрованої Європи. Прикордонні регіони стали важливим елементом застосування програм підтримки розвитку ЄС.

У 1970-х і 1980-х роках ЄС розширився за рахунок нових членів, і транскордонна та регіональна політика взяла новий напрямок. У 1974 році був створений Європейський фонд регіонального розвитку, який вважався інструментом регіональної політики, спрямованої на зменшення відмінностей у Європі [3, р.77].

Теоретичні основи транскордонного співробітництва відображають складну динаміку відносин між державами, регіонами та громадами в умовах європейської інтеграції. Історичний досвід показує, що кордони не обов'язково мають бути бар'єрами – вони можуть перетворитися на простір взаємодії та розвитку. Завдяки формалізації через міжнародні договори та

підтримку з боку Європейського Союзу, ТС стало потужним інструментом зміцнення регіональної ідентичності, покращення економічної ситуації та побудови мирного співіснування. Теоретичні моделі, що описують ТС, дозволяють краще зрозуміти механізми цієї співпраці та потенціал для її подальшого розвитку у світі, що глобалізується.

Список використаних джерел

1. Cirner M., Dudinská I. Hlavné východiská paradiploomatických aktivít Prešovského samosprávneho kraja In: Romanjuk, A., Litvin, V. (eds.) *Polityční partiji i vybory: ukrajinski za svitovi praktyky: Partijno-vyborčij procesy ta trendy v konteksti jevrointehraciji, transformaciji, suspiľno-polityčnych kryz i vijmy: Ukrajina ta svit*. Ľvov: Ľvivskij nacionalnyj universytet imeni Ivana Franka, 2023. P. 57-71.
2. Cirner M., Székely G. Sotsialno-politychne znachennya (ne)rozvytku slovatsko-ukrajinskykh vidnosyn u konteksti mistsevykh ta rehionalnykh aktoriv skhidnoyi Slovachchyny In: Ostapec, Y.(ed.): *Ukrayina – Yevropeyskyy Soyuz: Format rozvytku vidnosyn Ukrayiny ta krayin Tsentralnoyi Yevropy u konteksti rosiysko-ukrajinskoyi viyny, harantiy bezpeky ta reintehratsiyi tymchasovo okupovanykh terytoriy*. Uzhhorod: TOV«RIK-U», 2023. P. 111-114.
3. Lačný M. Cezhraničná spolupráca v kontexte regionálneho rozvoja slovensko-ukrajinského pohraničia: úvod do komparatívneho výskumu pohraničných regiónov. Prešov: Filozofická fakulta, 2023. 155 p.

**Тетяна Бевз, д. іст. н., професор,
головний науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0129-1925>**

**Національна консолідація як предмет політичної науки:
концептуальні та методологічні виклики**

Сьогодні, в умовах війни, глобальних змін та євроінтеграційних стратегій, національна консолідація набирає не лише символічного, а й сутнісного значення. Національна консолідація – це процес формування єдності в межах нації, важливий для політичної стабільності, збереження суверенітету та

ефективного державотворення. Вона особливо актуальна для країн з постколоніальним або посттоталітарним досвідом (як-от Україна). Умови війни, інформаційної агресії та політичної поляризації роблять дослідження цього явища вкрай важливим. Зазначимо, що політична консолідація визначає рівень національної єдності, довіри до інституцій, стійкості демократичного устрою та готовності громадян до активної участі у державотворчих процесах. Тому потрібне концептуальне осмислення поняття і визначення його місця в контексті сучасної політичної науки. Це питання стає щораз більш актуальним у контексті сучасної української політики, державотворення та екзистенційних викликів.

Акцентуючи увагу на концептуальних аспектах зазначимо, що національна консолідація – це єдність громадян у політичному, соціальному, культурному сенсах. Не зводиться лише до етнічної або мовної однорідності. Консолідація передбачає не лише ідентичність, але й взаємодію, інклюзію та згоду навколо спільних цінностей. Ключовими компонентами національної консолідації є: спільна ідентичність; підтримка легітимності державних інституцій; солідарність і взаємна довіра; наявність національного наративу.

Теоретичні засади національної консолідації – це фундамент, на якому ґрунтується розуміння процесу об'єднання нації. У політичній науці ця тема охоплює кілька важливих теоретичних підходів, які пояснюють, як і чому суспільства консолідуються навколо спільної ідентичності, цінностей та інституцій. Це: функціоналізм (Еміль Дюркгайм, Толкотт Парсонс); теорія соціального контракту (Юрген Габермас (ідея "комунікативної дії")); теорія модернізації (Даніел Лернер, Сеймур Ліпсет); комунітаризм vs. лібералізм (Майкл Сандел, Чарльз Тейлор); теорії націоналізму (Бенедикт Андерсон, Ернест Геллнер, Ентоні Сміт); теорія соціального капіталу (Роберт Патнем) та так звана постколоніальна перспектива (Едвард Саїд, Гомі Бгабга).

Національну консолідацію дуже часто пов'язують з демократією. Доречним буде акцентувати увагу на питанні демократичної консолідації. Так, Хуан Лінц та Альфред Степан

запропонували інтуїтивне визначення консолідації – демократія консолідується, коли жоден політичний суб'єкт не прагне її повалити, ввівши концепт «повної консолідації демократії». Консолідація, на їхню думку, вимагає існування функціональної держави та наявності п'яти ключових передумов, необхідних для консолідації демократичного режиму: *громадянське суспільство* (як простір політичної активності, де самоорганізовані та відносно автономні групи, рухи й окремі особи формулюють цінності, об'єднуються у спільноти, демонструють солідарність і захищають власні інтереси); *політичне суспільство* (яке має залишатися автономним і створювати умови для відкритої конкуренції між політичними акторами за легітимне право здійснювати владу); *верховенство права*, (повинне беззаперечно визнаватися всіма суб'єктами на території держави); *дієздатна державна бюрократія* (яку демократичний уряд може ефективно використовувати для реалізації політики та управління); *інституціоналізоване економічне суспільство* (передбачає наявність економічних норм, інституцій і правил, які функціонують як посередники між державою та ринком [1]. Хуан Лінц та Альфред Степан вважають, що консолідована демократія не може існувати поруч ані з командною економікою, ані з абсолютно вільноринковою системою. Натомість, Ларрі Даймонд розглядав довіру, ефективність інститутів, участь громадян як основи консолідації та наголошував на важливості верховенства права, незалежності судової влади та вкоріненості демократії в політичній культурі.

У праці «Що таке консолідація демократії?» А. Шедлер досліджував зростаюче поле визначень консолідації демократії. Він запропонував вченим використовувати визначення, яке найбільше відповідає їхній відправній точці: авторитаризм, виборча демократія, ліберальна демократія та розвинена демократія. Це, у свою чергу, визначить практичні завдання, а також відповідні «нормативні горизонти», пов'язані з консолідацією: запобігання краху демократії, запобігання ерозії демократії, завершення демократії та поглиблення демократії [2].

У методологічному вимірі виникає низка проблем. Перша – це встановлення чіткого операційного значення поняття. Як

КРИТИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ...

виміряти рівень консолідації? Які показники її свідчать? Друга трудність – це контекстуальність: консолідація у західній європейській демократії та в посттоталітарній європейській країні матиме різні показники та різне значення. Третя трудність – невисока емпірична база для виміру цього явища у національному масштабі.

Заслуговує також на увагу позиція корейського дослідника Юн Те-Рьонга, який стверджував, що багато вчених погоджуються, що участь групи (або держави) у зовнішньому конфлікті посилює її внутрішню згуртованість (або національну єдність). Гербст навіть стверджував, що «вони [країни, що розвиваються], ймовірно, не можуть [досягти в мирний час того, що війна дозволила європейським країнам зробити], оскільки фундаментальні зміни в економічних структурах та суспільних переконаннях важко, якщо не неможливо, здійснити, коли країни не зазнають потрясінь або серйозної зовнішньої загрози [3].

У контексті української сучасності тема національної консолідації набуває особливої гостроти. Війна з Росією, гібридні загрози, інформаційні атаки та регіональні відмінності стали серйозними викликами для єдності. Водночас українське суспільство продемонструвало надзвичайний рівень солідарності – у волонтерстві, громадянському опорі, підтримці Збройних сил України. Ці процеси створили передумови для формування нової якості національної консолідації – заснованої на спільному досвіді боротьби, цінностях свободи та незалежності. Варто зазначити й роль державної політики у підтримці та зміцненні єдності: мовна політика, децентралізація, гуманітарна політика, спрямована на інтеграцію тимчасово окупованих територій. Усе це є важливим полем дослідження для політичної науки.

Отже, національна консолідація в Україні є не лише об'єктом академічного аналізу, а й живим процесом, який потребує системної оцінки, критичної рефлексії та науково обґрунтованих підходів. Вивчення цього явища дозволяє не лише краще розуміти

механізми згуртованості, а й створювати ефективні стратегії для стійкого демократичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Linz Juan L., Alfred Stepan. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1996.
2. Schedler Andreas. "What Is Democratic Consolidation?". *Journal of Democracy*. 1998. № 9.2. P. 91–107.
3. Yoon Tae-Ryong. Revisiting Tilly's Thesis: Is War Still Useful for State-making and State-consolidation? URL: <https://www.kjis.org/journal/view.html?spage=7&volume=6&number=1>

*Анатолій Круглашов, д. політ. н., професор,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2698>*

Концепція ретроімперіалізму: перевірка реаліями російсько-української війни

Російська агресивна політика, що почала проявляти себе відверто з серпневої російсько-грузинської війни 2008 р. і досягла нового масштабу з часу війни проти України з 2014 р., вимагає також належного теоретичного осмислення характеру російської державності та її еволюції в контексті історичного та сучасного політичного досвіду. Чимало з теорій та концепцій, які переважали останніми десятиріччями у політичній науці, потребують критичного переосмислення. На порядок денний виходить завдання оновлення концептуального арсеналу політичної (і не тільки) науки.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну породило природну гнівну реакцію з боку українців і наших міжнародних партнерів. Але при цьому виявилась недостатність чи навіть

КРИТИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ...

незадовільність для академічного застосування існуючих дефініцій (рашизм, путунізм тощо) та й в широкому сенсі - концептуального арсеналу для аналізу російської зовнішньої та внутрішньої політики. Хоча в останньому випадку в Україні спрацювало фактично контрпродуктивне табування поглибленого вивчення, а відтак і оформлення наукових підходів і засобів ефективної протидії російській загрози.

Нашою теоретичною пропозицією, над якою автор почав працювати з початку 2008 р., є концепція ретроімперіалізму як інструмент аналізу історії та політики російської державності, принаймні з часів формування Московського царства [1: 4]. Ця концепція має певний зв'язок і з філософсько-соціологічною концепцією ретротопії, але не обмежується її змістом і значенням. В основі обох помітна ідеалізація минулого, наділення його надцінними рисами, формування суспільного прагнення повернутись до колись втраченого “кращого” минулого. В основі ж цього конкретного випадку ретроімперіалізму покладена ідеалізація та глорифікація минулого російської державності, визначення її месіанського характеру як основного покликання, культивування її величі та сили, насамперед шляхом ігнорування дійсних фактів про її щонайменше суперечності, недоліки, поразки і руйнівні катастрофи.

Відбувається не просто нормативізація імперії як свого роду політичного еталону [2; 4], взірця державності, формується преклоніння перед величчю і силою, містифікація минулого через пошуки основних смислів та кодів у ньому, на базі своєрідної версії провіденціалізму та (бого)обраності російської державності як деміургу історії якщо не всього світу, то Євразії щонайменше.

В основі цієї ненаукової фікції не складно знайти і колективні фобії, сором і неприйняття сучасності і недавнього минулого, розгубленість, фрустрації, а можливо навіть неусвідомлений жах перед невідомим і загрозливим майбутнім, а тому й спільну втечу в рятівні ілюзії імперського “золотого віку”

не тільки від тягаря свободи та відповідальності демократії, але й подалі від реального світу як надто складного і загрозливого. Імперська ретротопія і колективні галюцинації кремлівської верхівки, натхненні прагненнями відновити велич росії в, щонайменше, тих масштабах і впливах, в яких вона перебувала від Петра I до Олександра III покликані заповнити екзистенційну порожнечу і відсутність вагомих досягнень політичного керівництва російської федерації з моменту приходу до влади та консолідації авторитарного режиму в руках путінського оточення.

Неспроможність збудувати цивілізовану модель суспільного розвитку, дієздатну ринкову, а не етатистсько-олігархічну економіку, провали в соціальній політиці тощо призвели до вибору на користь реставраційного проєкту. Йому передували пошуки на маргінесі концептів “керованої демократії”, суверенної демократії”, “русского мира”. Але, врешті-решт почали окреслюватись контури генерального плану “великого повернення” до міфічної російської величі і підпорядкованої цьому процесу системної ревізії власної історії й історії інших народів світу. Таке (ре)конструювання імперської ідентичності росіян виявилось, на жаль, доволі відповідним стану російського суспільства і володіє певним консолідаційним потенціалом в умовах провалу демократичного транзиту росії. Воно дозволяє формувати інструментарій збереження та посилення влади, знищуючи опозицію і на певний час мінімізуючи зовнішні виклики, стримування та протипаги російському експансіонізму та агресії. Разом з цим, повнота контролю кремля над політичними та соціальними процесами в країні, а тим більше за її межами є ілюзорними та навряд чи витримають перевірку часом.

Більше того, суттєвим дефектом ретроімперського проєкту кремлівської верхівки є його зацикленість на минулому, ухилення від своєчасного вирішення нагальних проблем поліетнічного та багатоконфесійного російського суспільства. А сама відсутність привабливого та аргументованого проєкту майбутнього, який

заступив ретроімперський ідеал та відповідне йому політичне цілепокладання має глибоко діагностичний характер. Росія в особі її влади та значної частини суспільства, що підтримує її дії, в тому числі і насамперед у жорсткій та руйнівній війні проти України, стала на шлях колективного суїциду, прагнучи втягнути в цей процес й інші народи та держави. Завдання в російсько-українській війні не лише для українців, але й для всього демократичного світу, полягає в тому, щоб допомогти російській державності скоріше наблизитись до третього і остаточного розпаду її імперської (ре)конструкції.

Список використаних джерел

1. Круглашов А. Входження України до ЄС та формування нової архітектури європейського континенту. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. 2023. № 9 (2). С. 249 - 262.
2. Husieva O. Russia's Foreign Policy Determinants: Expansionist Policy and "Imperialism" since 1991. *Russia's War of Aggression against Ukraine*. 2023. P. 71 - 94.
3. Kruglashov A. Eastern Partnership vis-à-vis challenges and doubts. *Studia i Analizy Nauk o Polityce*. 2020. № 1. P. 65 - 78.
4. Zaporozhenko R. The end of "Putin's Empire?" ontological problems of Russian imperialism in the context of the war against Ukraine, 2022. *Problems of Post-Communism*. 2024. № 71(.2). P. 119-130.

***Наталія Ротар, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/%0b0000-0002-6430-3460>***

**Концептуалізація цифрових інструментів політики в
дискурсі сучасної політичної науки**

Цифрові трансформації суттєво змінюють демократію на інституційному та функціональному рівнях, впливаючи на моделі

та форми політичної участі, а також на стратегії діяльності політичних акторів у сфері публічної політики. Вони змінюють способи здійснення влади та обґрунтування її легітимності. Ці зміни мають фундаментальний характер, тому потребують детального теоретичного осмислення та аналізу конкретних випадків. Важливою умовою для розробки методологічних підходів до вивчення цифрових трансформацій у політиці є чітке розмежування понять *цифровізація* та *цифрові трансформації*, оскільки часто ці терміни використовуються як синоніми.

Хоча концепція цифрових трансформацій активно використовується в політичних дискурсах сучасних демократій, її точне визначення ще не усталено, оскільки вона завжди пов'язана з конкретним контекстом – політичним, економічним, соціальним, культурним та управлінським. Цифрові трансформації, як зміни та реструктуризація існуючої системи, відповідають концепції К. Полані про радикальні, структурні та парадигмальні зміни, які характеризуються фундаментальними політичними, соціальними, економічними та технологічними трансформаціями. Цей підхід акцентує увагу на суті процесу, що визначає природу трансформацій. Застосування терміну *цифрові трансформації* в аналізі політичних процесів вимагає з'ясування спрямованості та джерел змін. У цьому контексті важливим є розмежування понять *цифрові трансформації* та *цифровізація* в політичному полі. Якщо *цифровізація* описує неконтрольовані, інерційні зміни в політичній системі під впливом цифрових технологій, то *цифрові трансформації* означають свідомий та цілеспрямований процес змін, що виходить за межі лише технологічних новацій. Оскільки такі зміни мають суттєві суспільні наслідки, вони потребують політичного стратегування.

Охоплюючи широкий діапазон значень, цифрові трансформації позиціонуються як зміни, що супроводжують цифровізацію – процес, який вказує на технічні інновації, наслідком яких є суттєві чи фундаментальні зміни на рівні об'єкту

впровадження інновацій. Тобто, цифрові трансформації вказують на зміни в політичній, економічній, соціальній, культурній сферах, що відбулися під впливом цифрових інновацій технологічного ряду. Для дослідження цифрових трансформацій в сфері політики важливим є опертя на методологічний принцип диференціації векторів цифрових трансформацій політики: (1) змістовий (policy) – визначення концепту цифрової політики, на який опирається уряд в процесі вироблення та реалізації політики; (2) процесуальний (politics) – інтеграція цифрових технологій в процеси прийняття політичних рішень; (3) інституціональний (polity) – цифрова модернізація діяльності політичних інститутів та системи публічного управління.

Принциповим є те, що концептуалізація всіх трьох векторів цифрових трансформацій політики здійснюється: по-перше, через класичне розуміння цифрової політики як сфери публічної політики та визначення її структури за допомогою дослідницьких інструментів дискурс-аналізу та теорії поля; по-друге, через позиціонування політичного управління цифровими трансформаціями як простору конкуренції інтересів власників Інтернет-платформ, автоматизованих систем консолідації та обробки даних, медіа-холдингів, інститутів громадянського суспільства в контексті проблеми політичної відповідальності та легітимності; по-третє, через визначення меж цифрової політики та її предмету в умовах авторитарних та демократичних політичних режимів; по-четверте, через глобалізацію проблеми цифрового порядку та політичну суб'єктність національних держав та ЄС в цьому процесі.

Термін цифрова політика, подібно до цифрових трансформацій та цифровізації, має широкий спектр означень. Водночас, більшість дослідників, які покладаються на нього з метою вивчення цифрової політики тієї чи іншої держави, спільні в тому, що термін цифрова політика виник в технологічній політичній традиції з метою пояснити «здатність конкуруючих

політичних акторів формулювати та втілювати політичні цілі за допомогою технологічних (цифрових – прим. автора) процесів». Отже, цифрова політика постає поряд з мережевою політикою (яка, свого часу постала поряд з технологічною), а згодом поступово перебирає пріоритетність на себе, реагуючи на необхідність політичних відповідей щодо функціональності big data та простору штучного інтелекту. Дж. Г'юз пропонує використовувати цифрові інновації на основі їх прогнозованої ролі в політиці, тобто акцентує увагу на процесі їх проектування та наголошенні на політичних наслідках. П. Едвардс та Дж. Гехт стверджують, що «матеріальна ефективність технологій може впливати на їхню політичну ефективність» [1, р. 624]. Д. Келлнер розуміє цифрову політику як стратегічний спосіб розширення прав і можливостей громадян, наголошуючи, що мережа Інтернет та ІКТ є важливими інструментами для модернізації демократичного політичного процесу, оскільки вони відкривають «нові терени політичної конкуренції за голоси виборців та привертають увагу до соціальних груп, виключених з мейнстримних медіа, збільшуючи, таким чином, потенціал опору та присутності опозиційних груп» [2, р. 23] на рівні вирішення проблем політичного порядку денного. Д. Келлнер розглядає цифрові інструменти політики як автономні, але такі, що можуть бути привласнені для досягнення стратегічних політичних цілей конкуруючими політичними акторами. Тобто, цифрова політика не є самоціллю, вона, на думку Д. Келлнера, швидше є інструментом поглиблення демократичних перетворень.

За Т. Расмуссеном, з появою Інтернету неможливо відокремлювати цифрові технології та політику, оскільки для багатьох політичних кампаній цифрові технології виявляються більш ефективними, ніж норми закону. Це пояснюється децентралізованим характером мережі Інтернету та відкритістю процесів, що формують нові форми політичного самопозиціонування та мотивації. Водночас, держава як політичний

інститут набуває суб'єктності на рівні цифрового поля, для якого характерна «тривала напруга – фактично майже відкрита суперечка – між закритим і відкритим» [3, р. 2] проявом політичного процесу. Відтак, проблема регулювання цифрових інструментів політики має стати частиною цифрової політики, надаючи відповідь на питання про соціально-політичний вимір мережі Інтернет та адекватність інструментів регулювання розгортання політичної суб'єктності політичних акторів засобами цифрових технологій.

Розгортаючи ці ідеї, в сучасній політичній науці визначають шість площин, в яких розгортається процес цифровізації: користувач, дані, цінність, організація, операції та трансформація. Відтак, процес цифрових трансформацій політичних інститутів передбачає орієнтацію на їх розгортання в умовах формування сталого балансу: (1) між організаційними питаннями функціонування політичного інституту та поведінковими аспектами використання та прийняття цифрових технологій. При цьому основними параметрами, які слід брати до уваги в процесі розробки моделі цифрової трансформації, є: стратегія цифрової трансформації, бачення цифрової трансформації та місія цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Edwards P. N., Hecht G. History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa. *Journal of Southern African Studies*. 2010. Vol. 36 (3). P. 619–639.
2. Kellner D. Globalisation, Technopolitics and Revolution. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*. 2001. Vol. 48 (98). P.14–34.
3. Rasmussen T. Techno-politics, Internet Governance and some challenges facing the Internet. *Oxford Internet Institute. Research Report*. 2007. 15, October. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1326428>>

*Сергій Швидюк, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2295-9960>*

Концепція акторності як інструмент аналізу децентралізації в Україні

Дослідження процесів децентралізації в Україні потребують комплексних методологічних підходів, що дозволяють не лише описати формальні зміни у структурі влади, а й оцінити реальну спроможність локальних і регіональних суб'єктів впливати на політичний процес. У цьому контексті професор Анатолій Круглашов і доцент Сергій Швидюк пропонують адаптувати широко використовувану в аналізі міжнародних відносин концепцію акторності до вивчення української децентралізації. Звісно, що ця робота ще потребує поглибленого теоретичного осмислення цього інструменту, розробку власних методичних підходів до його застосування на локальному та регіональному рівнях, а також апробацію отриманих результатів на конкретних прикладах із практики функціонування органів місцевого самоврядування в умовах реформ.

Концепція акторності, яка сформувалася у 1970-х роках у межах досліджень міжнародних відносин та набула поширення в аналізі ЄС як колективного актора, зазнала суттєвої еволюції у працях провідних дослідників. Зокрема, К.Косгров і К.Твітчет (1970) запропонували її перші орієнтовні положення, Г.Шьостедт (1977) розширив бачення через акцент на внутрішній згуртованості, Дж.Джупіль і Дж.Капорасо (1998) розробили рамковий підхід із детальним набором критеріїв, а Ш.Бретертон і Дж.Фоглер (2006) поглибили аналіз, приділивши увагу контекстуальним можливостям та системним змінним. Таким чином, концепція поступово перетворилася на один із найбільш

КРИТИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ...

впливових інструментів дослідження колективних акторів у політичних науках.

Класична концепція акторності передбачає оцінку автономності суб'єкта у прийнятті рішень, наявності ресурсів і можливостей для дії, внутрішньої згуртованості, легітимності, визнання іншими акторами, а також здатності впливати на зовнішнє середовище та адаптуватися до нього. Застосування цих критеріїв до локальних і регіональних акторів в умовах української децентралізації дозволяє отримати глибше розуміння їхньої реальної суб'єктності.

В українському контексті одиницями аналізу можуть бути не лише об'єднані територіальні громади, але й міські, сільські та селищні ради, голови громад, районні та обласні ради, місцеві державні адміністрації, а також асоціації органів місцевого самоврядування, громадські об'єднання, професійні асоціації та навіть приватні актори, які впливають на процеси ухвалення рішень на локальному й регіональному рівнях. Такий широкий підхід дозволяє охопити повний спектр суб'єктів, що беруть участь у формуванні політики на місцях. Важливим чинником залишається незавершеність реформи децентралізації, яка одночасно створює як можливості для посилення акторності на місцевому рівні (простір для низових ініціатив, посилення ролі органів самоврядування), так і значні обмеження (нечіткий розподіл повноважень, правові прогалини, фінансова залежність від центральної влади, відсутність достатніх механізмів контролю та взаємодії між рівнями влади).

Застосування концепції акторності дозволяє не лише зафіксувати формальне існування локальних і регіональних суб'єктів, а й більш детально оцінити їхню здатність самостійно формувати політичний порядок денний, визначати пріоритети розвитку громад, реалізовувати надані їм повноваження, впливати на рішення вищих рівнів влади та взаємодіяти з іншими акторами в мережевому форматі. Такий підхід допомагає виявити реальний

рівень суб'єктності кожного з акторів і зрозуміти, наскільки вони здатні мобілізувати ресурси та використовувати наявні можливості для досягнення власних і спільних цілей. Це особливо важливо в умовах війни та політичної турбулентності, коли стійкість держави значною мірою залежить від того, наскільки ефективно працюють локальні та регіональні актори і чи здатні вони стати опорою у підтриманні соціальної та інституційної стабільності.

Варто відзначити, що окремі елементи підходу вже апробовані в українських дослідженнях, хоча сам термін «акторність» там не використовується. Зокрема, у монографії М.Кармазіної, Т.Бевз і Н.Ротар «Регіональні політичні режими в Україні» (2018) розглядаються змінні, що функціонально збігаються з класичними критеріями акторності: ресурсна спроможність, автономність, легітимність, публічна видимість та взаємодія з центром.

Попри певні методологічні виклики (відсутність єдиного визначення поняття акторності, складність вимірювання окремих критеріїв, ризик надмірної суб'єктивності в оцінках), запропонований підхід має значний евристичний потенціал і відкриває нові можливості для аналізу. Він дає змогу не лише картувати політичний ландшафт децентралізованої України, виявляти ключових гравців і визначати фактори, що впливають на їхню спроможність діяти, а й простежувати динаміку змін у часі, виявляти нерівномірності розвитку акторності між різними громадами та регіонами, а також пояснювати їхні причини. Таке розширене використання концепції може стати підґрунтям для подальшого вдосконалення реформи, розробки цільових політик підтримки слабших акторів і підвищення загальної ефективності системи місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 248 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/perional_political_regime_transformation.pdf.
2. Bretherton C., Vogler J. The European Union as a Global Actor. Routledge, 2006. 269 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203022672>.
3. Cosgrove K. J., Twitchett C. A. The new international actors: the United Nations and the European Economic Community. New York : Macmillan, 1970. 272 p.
4. Jupille J., Caporaso J. A. States, Agency, and Rules: The European Union in Global Environmental Politics. *The European Union in the world community* / Ed. C. Rhodes. Boulder : Lynne Rienner Publishers, 1998. P. 213–229.
5. Rhinard M., Sjöstedt G. The EU as a Global Actor: A new conceptualisation four decades after actorness : (Stockholm, 2019). Stockholm : The Swedish Institute of International Affairs, 2019. 26 p. URL: <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/ui-publications/2019/ui-paper-no.-6-2019.pdf>

***Ірина Равлик, к. політ. н.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-1912-5851>***

Демократія в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні: ключові виклики

Розгортання широкомасштабної агресії з боку росії проти України та запровадження режиму воєнного стану суттєво вплинули на хід і характер демократичних процесів у нашій державі. Він зумовлений не тільки нормативними обмеженнями передбаченими Законом України «Про правовий режим воєнного стану», зокрема, призупиненням виборчого процесу на всіх рівнях, заборону на проведення референдумів, протестних акцій,

утворенням військових адміністрацій, тощо. А й низкою інших важливих викликів та загроз безпосередньо пов'язаних з воєнними чинниками, які сьогодні змінюють внутрішньополітичну архітектуру країни та формують ймовірні сценарії її розвитку у майбутньому.

Війна трансформувала як інформаційне середовище, так і принципи діяльності політичних інститутів. З одного боку, відбувається підвищення ролі державного управління, в умовах надзвичайної ситуації, а з іншого – поступова ерозія представницьких механізмів. Загалом, інформаційний ландшафт, характеризується монополізацією телефіру (телемарафон «Єдині новини») та одночасним зростанням впливу цифрових платформ (Telegram, Facebook, YouTube, TikTok), які призводять до парадоксу: з одного боку – посилення інформаційного контролю держави, з іншого – популяризація альтернативних каналів комунікації, які стають джерелом нової політичної динаміки. За таких обставин інформаційний простір України стає новим полем політичної боротьби, де зміщується центр ваги від традиційних медіа до цифрових платформ. Це породжує одночасно, й нові можливості для демократичного розвитку, і серйозні виклики, пов'язані з безпекою, достовірністю інформації та впливом зовнішніх акторів.

Наступні загрози, які потребують уваги – це особливості функціонування політичних інститутів в умовах війни, що характеризується появою нових центрів впливу та занепадом партійної системи. Варто визнати, що повномасштабна війна докорінно трансформувала, як структуру політичного простору України, так і принципи функціонування ключових державних інституцій – відбувається поступове знецінення ролі представницької гілки влади (згідно з результатами соціологічного опитування Центру Разумкова, проведеного у лютому-березні 2025 р., рівень недовіри до парламенту виявився стабільно високим – 77%) [1] та цілковите зміщення центру

прийняття рішень у виконавчу гілку влади, а саме на користь Президента та Офісу Президента. Такий формат виконавчої влади, знижує її легітимність та порушує принципи балансу між гілками влади, закріплені Конституцією.

Хоча слід зазначити, що ключовою причиною зниження довіри до Верховної Ради є глибока криза партійної системи в Україні, яка розпочалася ще з довоєнний період і продовжує стрімко поглиблюватися. Політичні партії в Україні із загрозовою стабільністю демонстрували ознаки інституційного занепаду. Водночас, суспільний запит на лідерство з боку військових, волонтерів та громадських організацій відкриває можливість формування нових політичних проектів, що потенційно можуть замінити традиційні партії. Таким чином попри формальне збереження державного устрою, політична система поступово переходить у нову якість – зі зміщенням довіри від класичних партій до нових центрів громадської ініціативи. Як ці зміни трансформують майбутній парламент і політичну структуру загалом, наразі передбачити складно, але вже зараз очевидно, що політична мапа України після війни буде суттєво відмінною від довоєнної.

Звісно, що одним з ключових викликів демократії залишається функціонування електоральних процесів в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, який передбачає низку обмежень: нормативно-правових, організаційних, інституційних та безпекових. Хоча чинна Конституція України прямо не забороняє проведення певних типів виборів під час дії воєнного стану, реалії сьогодення свідчать про обмеження, які унеможливають дотримання ключових принципів демократичного волевиявлення: загальності, рівності, змагальності, свободи і безпечності виборчого процесу. Паралельно актуалізується суспільна дискусія щодо ролі виборів під час війни, в межах якої зростає усвідомлення, що збереження державності, стабільності й перемоги у війні наразі є

пріоритетами, які мають перевагу над політичною доцільністю оновлення влади. У цьому контексті доречним виглядає відтермінування виборчих процедур до настання сприятливіших умов, одночасно із підготовкою національного законодавства, інфраструктури та суспільства до майбутніх виборів у поствоєнний період.

Отже, збереження демократичних процесів під час війни залежить не лише від ефективності державних інституцій, а й від активної участі громадянського суспільства та здатності до оновлення політичної культури. Усе це формує підґрунтя для післявоєнного відновлення демократії, в якому центральну роль відіграватимуть нові лідери та громадянські ініціативи, здатні поєднати досвід війни з прагненням до демократичних перетворень.

Список використаних джерел

1. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025р.). *Центр Разумкова*. URL: https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r?utm_source=chatgpt.com

*Лев-Олександр Бондаренко,
аспірант кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6244-9706>
Науковий керівник – д.політ.н., проф. В.І. Бурдяк*

Геополітична дестабілізація як каталізатор ідеологічної трансформації в Європейському Союзі: до переосмислення теорій інтеграції та безпеки

Російсько-українська війна, що триває з 2022 року, стала не лише руйнівним військовим конфліктом, але й поворотним моментом у розвитку міжнародного порядку. Цей конфлікт виявив уразливість Європейського Союзу як політичної спільноти, змусивши не лише переглянути базові принципи європейської інтеграції, а й переосмислити основи політичної ідеології, безпеки та ідентичності. Геополітична дестабілізація, спричинена вторгненням Росії в Україну, стала каталізатором для глибоких ідеологічних зрушень, що засвідчили необхідність оновлення як теоретичних моделей аналізу, так і практик ухвалення рішень у межах ЄС.

Домінуючі раніше підходи до пояснення інтеграційних процесів – зокрема неофункціоналізм та ліберальний інституціоналізм [3;7] – виявилися малоефективними у новій реальності. Їхня аналітична рамка передбачала поступову, технократичну інтеграцію на основі економічної взаємозалежності та спільних інституцій. Однак повномасштабне вторгнення Росії, як і подальші процеси – від енергетичної кризи до загострення внутрішніх політичних суперечностей – продемонстрували, що інтеграція Європейського Союзу не є необоротною, а її політичне ядро вразливе до як зовнішнього тиску, так і внутрішніх ідеологічних розколів [9].

Сучасна політична реальність Європейського Союзу характеризується зростанням націоналізму, ідеологічною фрагментацією та кризою довіри до наднаціональних інституцій. У декількох країнах-членах відбулося суттєве посилення популістських і радикально правих сил. Так, у Франції партія «Національне об'єднання» послідовно зміцнює свої позиції. В Італії при владі перебуває уряд з елементами євроскептичної риторики. А в Німеччині AfD у 2023–2024 роках увійшла до складу провідних політичних сил у східних регіонах. У кінці травня 2025 року у трьох країнах Європейського Союзу пройшли президентські (Румунія та Польща) та парламентські вибори

(Португалія), що також продемонстрували тривожні тенденції до посилення ультраправих, популістських сил. Подібні тенденції відображають глибоку ідеологічну реакцію на війну, яка стимулювала зростання занепокоєння з приводу суверенітету, міграції, енергетичної безпеки та ролі національних держав у глобальному порядку [4;8].

У цьому контексті набуває особливого значення концепція політичної безпеки, яку ще наприкінці 1990-х років запропонувала Копенгагенська школа безпеки [2]. Вона трактує безпеку не лише як військову чи економічну категорію, а як здатність політичних спільнот зберігати свою ідентичність, легітимність та інституційну цілісність перед обличчям загроз сучасного світу. У випадку Європейського Союзу мова йде насамперед про захист від політичного розпаду, інформаційних атак, внутрішньої делегітимації та впливу зовнішніх автократичних гравців. Тобто – не лише танки, а й наративи, пропаганда, інфільтрація у внутрішньополітичний дискурс. У цьому плані особливих успіхів досягають представники пропагандистських сил рф.

Теоретичний інструментарій для адекватного осмислення вказаної трансформації вже не обмежується лише традиційними моделями інтеграції [5]. Все більш актуальними стають підходи критичної геополітики [6], яка аналізує географічні уявлення як соціальні конструкції, що слугують політичним інтересам, а також постструктуралізм [1], який дозволяє побачити, як через мову і символи формуються кордони включення/виключення в політичному просторі. Концепти «ворога», «ворожої ідеології», «захисту цінностей» використовуються як інструменти легітимації політичних рішень та розбудови нових форм солідарності.

Вказані зміни викликають потребу пошуку та підштовхують до введення нових категорій у політологічний дискурс. Однією з таких дефініцій є «ідеологічна стійкість», яку, на наш погляд, доцільно трактувати, як здатність політичної системи не лише захищатися від зовнішніх і внутрішніх викликів, але й

підтримувати базову згоду щодо цінностей, навіть за умов криз. Іншою ключовою категорією є «стратегічна ідентичність», тобто свідоме визначення, якими принципами, цілями та історичними координатами керується спільнота. Саме в цьому контексті боротьба України за збереження власної державності виявилася не лише оборонною, а й потужним тестом для європейської самоідентифікації, яку підтримує і якою захоплюється весь світ.

У даному контексті важливо зазначити, що широкомасштабна війна, яку вже четвертий рік героїчно веде Україна проти РФ, захищаючи свою територію, своїх громадян, свій державний суверенітет, стала не просто каталізатором реформ або мобілізаційної відповіді на зовнішню загрозу. Вона стала дзеркалом, у якому Європейський Союз змушений переосмислювати себе. Цей процес вимагає від політичної науки переходу від нормативної віри в поступову інтеграцію – до складного, гетерогенного аналізу взаємодії ідеологій, інституцій та ціннісних конфліктів [10]. Політична теорія не може ігнорувати ці трансформації, в протилежному випадку вона ризикує залишитися осторонь ключових процесів формування нової Європи – Європи після зламу порядку.

Список використаних джерел

1. Agamben G. *State of Exception*. Trans. by Kevin Attell. Chicago: University of Chicago Press, 2005. 104 p.
2. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1998. 239 p.
3. Haas E. B. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950–1957*. Stanford: Stanford University Press, 1958. 523 p.
4. Mudde C. *The Far Right Today*. Cambridge: Polity Press, 2019. 160 p.
5. Nye J. S. *Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 256 p.
6. Ó Tuathail G. *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. London; New York: Routledge, 1996. 256 p.
7. Schmitter P. C. Three Neo-Functional Hypotheses about International Integration. *International Organization*. 1969. Vol. 23, No. 1. P. 161–166.

8. Vachudova M. A. Nationalism, Populism, and Democratic Backsliding in EU Member States. *Journal of Democracy*. 2023. Vol. 34, No. 1. P. 5–19.
9. Wiener A., Börzel T., Risse T. (eds.). *European Integration Theory*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2019. 384 p.
10. Zielonka J. *Counter-Revolution: Liberal Europe in Retreat*. Oxford: Oxford University Press, 2023. 272 p.

*Олександр Корон, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9545-9694>
Науковий керівник – д. політ. н., професор Круглашов А. М.*

Ігрове моделювання у контексті російсько-української війни: адаптація теорії ігор до нової геополітичної конкуренції та перебудови міжнародного порядку

Російсько-українська війна поставила перед сучасною політичною наукою необхідність суттєвої адаптації класичних методологічних підходів, зокрема теорії ігор, до нових геополітичних реалій. Це конфлікт нового типу, що характеризується високою складністю, багатовимірністю та швидкоплинністю. Тому традиційні моделі ігрового моделювання потребують серйозного перегляду для ефективного аналізу і прогнозування подібних конфліктів. Один з основних викликів — множинність рівноваг у формальних моделях. Політичні рішення держав у міжнародних конфліктах часто не можуть бути однозначно спрогнозовані, адже існує кілька потенційних сценаріїв розвитку подій, кожен з яких може бути раціонально обґрунтованим. В умовах війни така невизначеність набуває особливої гостроти, оскільки неправильна інтерпретація поведінки противника може мати серйозні наслідки. Отже, адаптація теорії ігор повинна включати механізми, які допомагають обґрунтовувати вибір конкретної рівноваги на основі

глибокого аналізу культурних, історичних та інституційних факторів [1; 2; 4].

Іншим важливим напрямом адаптації є подолання обмеженості класичної концепції раціонального вибору. Реальні політичні актори діють під впливом складних мотивацій, які включають емоційні, ідеологічні та ідентичні компоненти. Особливо це проявляється у військових конфліктах, де символічні та ціннісні чинники часто переважають над раціональними міркуваннями. Відтак, сучасні ігрові моделі мають інтегрувати ці компоненти шляхом поглибленого емпіричного аналізу, який дозволить точніше прогнозувати дії акторів в умовах кризи [3; 4; 7]. Певні підходи до включення складної структури мотивацій і стратегій в українському контексті вже були запропоновані у працях М. Польового, С. Денисюка та А. Шияна, які доводили, що політичні моделі повинні враховувати локальну багатофакторність і специфіку прийняття рішень у трансформаційних і кризових умовах [2; 3].

Не менш важливим викликом адаптації є включення фактору неповної інформації. У сучасних конфліктах, таких як російсько-українська війна, інформація є стратегічним ресурсом, що активно використовується для маніпулювання та дезінформації. Тому класичні моделі з повною інформацією виявляються неадекватними. Адаптація теорії ігор передбачає ширше застосування баєсових підходів, які дозволяють моделювати невизначеність і враховувати ймовірнісні оцінки намірів і ресурсів противника [5; 6; 8].

Окрему увагу в оновленні ігрових моделей заслуговує проблема інституційної вбудованості стратегічної поведінки. Як показує Дж. Цебеліс, політичні дії не існують поза системою правил, норм та процедур, що визначають рамки гри. У випадку російсько-української війни йдеться як про національні інститути (правовий режим воєнного стану, парламентський контроль), так і про міжнародні механізми (гарантії безпеки, санкційні режими,

альянси), що впливають на множину стратегічно допустимих рішень. Відповідно, моделювання повинно враховувати не лише "правила гри", а й механізми їхнього формування, змін і порушень [6; 7]. Українські науковці, зокрема у монографії В. Корнієнка, С. Денисюка та А. Шияна, уже піднімали проблему політико-комунікативного простору як середовища, в якому інституційні обмеження та медіаційні канали безпосередньо впливають на поведінку гравців [3].

Сучасна геополітична конкуренція також характеризується швидкими змінами міжнародних правил гри, що потребує гнучкості відповідних моделей. Міжнародні норми та інституції, які раніше здавалися стабільними, сьогодні зазнають трансформацій під впливом системних криз. Тому сучасні моделі повинні враховувати динаміку змін міжнародних інституцій, що робить їх більш адаптивними до нових реалій і дозволяє дослідникам краще зрозуміти потенційні сценарії розвитку глобальної політики [1; 6; 8].

Важливим кроком у процесі адаптації теорії ігор є посилення емпіричної релевантності формальних моделей. Війна є прикладом того, наскільки важливим є поєднання формального моделювання з якісними та кількісними емпіричними дослідженнями. Саме таке поєднання дозволяє досягти балансу між теоретичною строгістю моделей та їх практичним застосуванням у реальному політичному аналізі [2; 3; 5]. Таким чином, адаптація теорії ігор до аналізу сучасних міжнародних конфліктів, зокрема російсько-української війни, передбачає комплексний перегляд існуючих методологічних підходів з метою врахування множинності рівноваг, складності мотивації акторів, неповноти інформації, динаміки змін інституційного середовища та необхідності емпіричної перевірки моделей.

Список використаних джерел

1. Allan P., Dupont C. International Relations Theory and Game Theory: Baroque Modeling Choices and Empirical Robustness. *International Political Science Review*. 1999. Vol. 20, №1. P. 23–47.
2. Польовий М. А. *Політичні процеси: теорія та практика моделювання: монографія*. Одеса: Фенікс, 2011. 288 с.
3. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г., Шиян А. А. *Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі: монографія*. Вінниця: Універсум-Вінниця, 2009. 185 с.
4. Денисюк С. Г. Математичне моделювання як метод дослідження політичних процесів. *Наук. часопис НПУ*. 2009. №1. С. 32–43.
5. Ключев К. Г. Математичне моделювання як ефективний метод дослідження політичних процесів. *Політичне життя*. 2016. №1–2. С. 19–23.
6. Tsebelis G. *Nested Games: Rational Choice in Comparative Politics*. University of California Press, 1990.
7. Langlois C. C. Are Complex Game Models Empirically Relevant? *Conflict Management and Peace Science*. 2018. Vol. 35, №1. P. 3–17.
8. Munck G. L. Game Theory and Comparative Politics: New Perspectives and Old Concerns. *World Politics*. 2001. Vol. 53, №2. P. 173–204.

***Георгій Попов, аспірант кафедри політології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6898-4697>
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Д. В. Неліна***

**Cognitive Biases as a Source of Intelligence Failures: an
Analysis by Robert Jervis's**

In the complex and often volatile landscape of international relations, the quality of decision-making hinges critically on accurate intelligence. However, as the eminent political scientist Robert Jervis profoundly demonstrated, perceiving and interpreting information is far from objective. His seminal work illuminates how inherent cognitive biases and the intricate dynamics between intelligence communities

and policymakers fundamentally shape our understanding of the world, often leading to significant intelligence failures and suboptimal strategic outcomes. This thesis, drawing primarily from Jervis's core theories and case studies, argues that perception is not merely a filter but an active constructor of reality, and its inherent limitations present enduring challenges for intelligence analysis and foreign policy.

Jervis's theoretical framework posits that human cognition is systematically prone to various biases that distort our understanding of external events. Key among these is the **fundamental attribution error**, where actors overemphasize dispositional factors (e.g., hostile intentions) and underestimate situational constraints when explaining others' behavior. This can lead to misjudging an adversary's actions as inherently aggressive rather than a defensive response or a result of internal pressures. Another critical bias is **confirmation bias**, which drives individuals to seek, interpret, and recall information to confirm their pre-existing beliefs while discounting contradictory evidence. This selective processing can reinforce flawed assumptions, making it difficult to adapt to changing realities. Furthermore, the **anchoring effect** illustrates how initial information, even if arbitrary, can disproportionately influence subsequent judgments, potentially locking analysts into an early, inaccurate assessment. [3, p.152]

Leaders often exhibit a marked reluctance to formulate contingency plans, and this hesitancy stems from several interconnected factors. Crafting a single, comprehensive policy is inherently demanding, rendering the additional burden of conceptualizing an alternative scenario frequently overwhelming. Furthermore, disclosing a 'Plan B' can inadvertently erode support for the primary 'Plan A,' as it might be perceived as a leader's diminished conviction in their chosen course of action. Lastly, there is a significant psychological hurdle for leaders, who may find it profoundly challenging even to entertain the prospect of their initial strategy failing.

These cognitive pitfalls are particularly acute within the realm of intelligence. Intelligence agencies are tasked with objectively assessing threats and opportunities, yet their analysts are susceptible to the same human biases. Jervis's detailed examination of the 1979 Iranian Revolution and the 2003 Iraq War is compelling evidence of these systemic vulnerabilities. In the Iranian case, U.S. intelligence largely failed to predict the Shah's downfall, partly due to an overreliance on the assumption of regime stability and a profound underestimation of the religious and social dimensions of the opposition. Analysts struggled to challenge their "unfalsifiable" core beliefs about the Shah's resilience and the nature of the Iranian political landscape, even as contradictory signals emerged [2, p.65].

Similarly, the lead-up to the Iraq War highlighted how confirmation bias and political pressure could distort intelligence assessments. The pervasive belief in Saddam Hussein's possession of Weapons of Mass Destruction (WMDs) led analysts to interpret ambiguous evidence as confirmation of existing programs, often overlooking or downplaying information that suggested otherwise [4, p.10]. Policymakers, driven by their political agendas and the need for certainty, often pressured intelligence agencies for assessments that aligned with their desired outcomes, contributing to the politicization of intelligence. As Jervis notes, there is an inherent tension between the intelligence community's mission to provide objective analysis and the policymakers' need for politically convenient answers [5, p.204].

An inherent and often unavoidable conflict thus characterizes the relationship between intelligence and policymakers. Policymakers require precise, confident assessments to make decisions and rally public support, while intelligence, by its nature, often presents a complex, nuanced, and uncertain picture. This divergence is exacerbated by policymakers' tendency towards overconfidence in their judgments and a reluctance to acknowledge potential failures or consider alternative plans. Jervis argues that leaders, having risen to power through risk-taking and conviction, often resist information that

challenges their chosen path, viewing it as a threat to their political standing and psychological comfort [1, p.74]. While Jervis acknowledges the impropriety of questioning an analyst's political affiliation, understanding their general political views, optimism/pessimism, and beliefs about complex political processes can benefit decision-makers. Policymakers are justified in being skeptical of analysis from those with fundamentally different worldviews, as analysts' interpretations are inevitably colored by their overarching beliefs.

Despite the inevitability of some intelligence failures due to these deep-seated cognitive and political dynamics, Jervis does not advocate for resignation. Instead, he emphasizes applying rigorous "social science methods" to intelligence analysis. This includes consciously articulating underlying assumptions, actively seeking alternative hypotheses, analyzing "dogs that do not bark" (i.e., the absence of expected signals), and fostering a culture of robust internal debate and peer review. While acknowledging that even improved analysis might not always be welcomed by policymakers who prefer certainty over complexity, Jervis contends that a more nuanced and self-aware intelligence process is essential for mitigating the risks of misperception and enhancing strategic decision-making in an uncertain world [4, p.8].

In conclusion, Robert Jervis's profound contributions underscore that perception is not a passive act but a dynamic and often biased process that fundamentally shapes international relations and intelligence outcomes. [6, p.76] His work reveals the enduring dilemmas faced by intelligence communities and policymakers, highlighting the constant tension between the pursuit of objective truth and the political imperatives of leadership. Understanding these perceptual and cognitive challenges is paramount for fostering more effective intelligence analysis and navigating the complexities of global security.

Список використаних джерел

1. Froscher T. Book review: Why intelligence fails: Lessons from the Iranian Revolution and the Iraq War. *Studies in Intelligence*. 2010. 54(1). P. 73–77.
2. Heuer R. J., Jr. Psychology of intelligence analysis. Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency. 1999. 201 p.
3. Jervis R. Perception and misperception in international politics. Princeton University Press, 1976. 464 p.
4. Jervis R. Why intelligence and policymakers clash. *Studies in Intelligence*. 1989. 33(4). P. 1–16.
5. Jervis R. Why intelligence fails: Lessons from the Iranian Revolution and the Iraq War. Cornell University Press, 2010. 320 p.
6. Jervis R., Lebow R. N., & Stein J. G. Psychology and deterrence. Johns Hopkins University Press, 1985. 304 p.

***Ірина Цікул, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1579-3544>***

Гендерний вимір рейтингування наукової діяльності

В сучасному світі проблема забезпечення гендерної рівності є актуальною для будь-якого соціального інституту, зокрема й для сфери освіти, науки та досліджень, адже наукове середовище може як сприяти просуванню всієї системи до гендерної паритетності, так і закріплювати наявні гендерні розриви. Незважаючи на те, що гендерна рівність більш ніж чверть століття тому офіційно визнана на рівні Європейського співтовариства одним із ключових індикаторів вимірювання рівня розвитку інститутів демократії та громадянського суспільства, в системі пріоритетів Європейського дослідницького простору вона детермінується тільки починаючи з 2012 року. На сьогодні, за оцінкою З. Зайцевої та Н. Ротар, «європейська політика забезпечення гендерної рівності в сфері освіти, науки та

досліджень має комплексний та багатовекторний характер і реалізується відповідно до Стратегії гендерної рівності 2020-2025, якою також встановлено відповідні політичні цілі та завдання на означений період» [1].

Інтеграція гендерної перспективи в науковий та дослідницький простір передбачає створення науково-дослідницького середовища з рівними можливостями, що потребує вироблення дієвої стратегії подолання гендерної асиметрії, створення та підтримку рівних умов і можливостей для чоловіків і жінок. Гендерне стратегування нами розуміється як багатоетапний процес, що включає визначення, планування, реалізацію, моніторинг й оцінку. Зауважимо, що в багатьох випадках означені етапи можуть поєднуватись у цикл, який повторюється залежно від динаміки змін. Оцінювання дозволяє виявити нові проблеми, вирішення яких забезпечується шляхом коригування чинних операційних планів.

Зважаючи на те, що розвиток індивідуальної кар'єрної траєкторії чоловіків і жінок у науковій та дослідницькій діяльності покладається на різні неформальні організаційні механізми, що не завжди можуть бути означені як справедливі, відкриті та гендерно-рівні. Одним із стандартизованих інструментів подолання цих характеристик є рейтингове оцінювання професійної діяльності.

Оперуючи підходом S&P Global Ratings [4], рейтингування освітньої, наукової та дослідницької діяльності нами визначається як певна концентрована оцінка результатів роботи науково-педагогічних працівників, з одного боку, та як інструмент оцінки наукового та дослідницького потенціалу в процесі здійснення конкретної науково-дослідницької діяльності, з іншого. Таке позиціонування суті рейтингування дозволяє використовувати його як інструмент визначення ефективності та результативності наукової діяльності.

Оцінку гендерного виміру рейтингування науково-педагогічної діяльності нами здійснено на основі результатів рейтингового оцінювання науково-педагогічних працівників Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича в 2019-2021 рр., 2020-2022 рр. і 2022-2024 рр., яке відображає моніторинг індивідуальних досягнень у науковій, навчально-методичній та гуманітарно-виховній діяльності.

Рейтингування діяльності науково-педагогічних працівників здійснюється відповідно до положення «Про рейтинг викладачів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича» (від 28 березня 2022 р.) [2], норми якого розроблено у відповідності до мети рейтингового оцінювання НПП, що визначає «орієнтацію на підвищення позицій ЧНУ в національних і міжнародних рейтингах, підвищення ефективності та результативності наукової, навчально-методичної та гуманітарно-виховної діяльності НПП, формування мотивації та стимулювання роботи НПП» [2]. Положення визначає рейтинг як індивідуальний числовий показник оцінювання досягнень НПП за трьома напрямками, а саме наукової, навчально-методичної та гуманітарно-виховної діяльності (роботи). Рейтингова оцінка являє собою загальну суму балів за роботу НПП упродовж трьох календарних років, що передують року рейтингування, та розраховується як сумарний показник підсумкових балів за усіма напрямками роботи НПП.

На основі даних рейтингового оцінювання роботи НПП формуються номінації: Професори «ТОП-20»; Доценти «ТОП-20»; Асистенти «ТОП-20». Гендерний портрет означених номінацій за результатами рейтингового оцінювання НПП Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича в 2019-2021 рр., 2020-2022 рр. і 2022-2024 рр. відображено у таблиці 1.

**ГЕНДЕРНИЙ ПОРТРЕТ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ
НПП ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

Категорія	2019-2021 рр., к-ть (%)		2020-2022 рр., к-ть (%)		2022-2024 рр., к-ть (%)	
	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки
Професори «ТОП-20»	13 (65%)	7 (35%)	9 (45%)	11 (55%)	7 (35%)	13 (65%)
Доценти «ТОП-20»	11 (55%)	9 (45%)	11 (55%)	9 (45%)	9 (45%)	11 (55%)
Асистенти «ТОП-20»	12 (60%)	8 (40%)	9 (45%)	11 (55%)	8 (40%)	12 (60%)

Складено за: [3]

Таким чином, здійснений аналіз гендерного виміру рейтингування наукової діяльності дозволяє стверджувати, що індивідуальна кар'єрна траєкторія науково-педагогічних працівників значною мірою формується під впливом неформальних організаційних механізмів, які не завжди відповідають принципам прозорості, справедливості та гендерної рівності. У цьому контексті рейтингове оцінювання виступає ефективним стандартизованим інструментом не тільки оцінки професійної діяльності, а й забезпечення рівних можливостей для академічного зростання. Основними завданнями такої системи є мотивація науково-педагогічних працівників до професійного розвитку та зміцнення позицій університету в національному й міжнародному академічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Зайцева З., Ротар Н. Європейська політика забезпечення гендерної рівності в сфері науки та досліджень. *Принципи гендерної рівності та недискримінація як євроінтеграційні орієнтири у сфері вищої освіти* : зб матеріалів Міжнар. конф., присвяч. Міжнар. дню жінок і дівчат у науці (Київ, 14 лют. 2023 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана [та ін.] ; [редкол.: Кожура Л. О., Ілікчієва К. І., Богданець А. В.]. Електрон. текст. дані. Київ : КНЕУ, 2023. С. 50-53.

- URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/44ad68fa-0d62-4818-88f3-8e3c5965ed92/content>
2. Положення про рейтинг викладачів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича від 29 березня 2022 р. URL: <https://www.chnu.edu.ua/media/t3vjkhgu/polozhennia-pro-reitynh-vykladachiv.pdf>
 3. Рейтинг наукових та науково-педагогічних співробітників ЧНУ за видами діяльності. URL: <https://www.chnu.edu.ua/nauka/naukovi-informatsiini-resursy/reitynhy-ta-zvitnist/vnutrishnouniversytetski-reitynhy/reitynh-naukovykh-ta-naukovo-pedahohichnykh-kadriv-za-vydamy-diiialnosti/>
 4. Understanding ratings. URL: <https://www.spglobal.com/ratings/en/about/understanding-ratings>

*Дмитро Варич,
аспірант кафедри політології
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
ORCID ID:<https://orcid.org/0009-0002-7646-8067>
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Т. Г. Комарова*

Міжнародні стратегії досягнення гендерної рівності

Упродовж останніх десяти років Рада Європи продемонструвала стійку прихильність до просування гендерної рівності, інвестуючи значні ресурси, час та зусилля в зміцнення впливу відповідних інструментів і підтримку їх практичного застосування як у державах-членах, так і в рамках самої Організації. Завдяки Трансверсальній програмі з гендерної рівності вдалося об'єднати зусилля усіх ключових структур Ради Європи – міжурядових органів, моніторингових механізмів, часткових угод, галузевих секторів та зовнішніх партнерів – для досягнення синергії, посилення ефективності та впливовості політики у сфері гендерної рівності. Центром цих зусиль є Комісія з гендерної рівності (ГЕС), яка координує діяльність та забезпечує узгодженість реалізації відповідних стратегій.

Перша стратегія з гендерної рівності, ухвалена на період 2014–2017 років, окреслила п'ять основних пріоритетів. Серед них – боротьба з гендерними стереотипами та сексизмом; протидія насильству щодо жінок, включаючи домашнє насильство; забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя; досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у процесах прийняття політичних і суспільних рішень; а також системне врахування гендерної проблематики в усіх сферах державної політики.

Наступна стратегія, реалізована у 2018–2023 роках, продовжила попередній курс, водночас розширивши горизонт дії до шести років і інтегрувавши нові виклики, зокрема економічні, соціальні та геополітичні зміни. Однією з головних інновацій стало введення нового пріоритетного напрямку, спрямованого на захист прав жінок і дівчат серед мігрантів, біженців і шукачів притулку. Цей аспект став особливо актуальним у контексті зростання кількості переміщених осіб та складнощів, з якими стикаються жінки в умовах міграції. Окрім того, друга стратегія приділяла значну увагу економічній незалежності жінок, рівному розподілу неоплачуваної доглядової праці, балансу між професійним і особистим життям для обох статей, а також впровадженню гендерного підходу у всі сфери суспільного життя. Інтерсекційність – врахування перехресних форм дискримінації – розглядалася як ключова складова реалізації політики гендерної рівності. Особливий акцент також було зроблено на ролі чоловіків і хлопців як активних учасників процесів змін. Утім, впровадження обох стратегій відбувалося в складних обставинах. Держави-члени Ради Європи стикнулися з численними викликами, зокрема глобальною реакцією проти прав жінок і дівчат, збереженням нерівного розподілу влади, поширенням насильства, дискримінації, сексизму, включаючи мову ворожнечі як в онлайн-середовищі, так і в публічному дискурсі. Додатковими бар'єрами стали недостатній доступ жінок до якісної зайнятості, фінансових ресурсів, а також відсутність соціальної

інфраструктури – дитячих садків, оплачуваних декретних відпусток тощо.

Друга стратегія також зазнала коректив через низку глобальних криз, таких як пандемія Covid-19, зростання антигендерних рухів, агресивна війна Росії проти України та її економічні наслідки. У цих умовах фінансування органів, що опікуються гендерною політикою, скорочувалося, заходи жорсткої економії впливали на можливості реалізації стратегічних планів, а громадські феміністичні організації часто залишалися без підтримки.

Нова Стратегія на 2024–2029 роки була розроблена з урахуванням накопиченого досвіду та нових реалій. Вона робить особливий акцент на інклюзивності, врахуванні потреб вразливих груп жінок та осіб, які стикаються з множинною і перехресною дискримінацією. У відповідності до положень Рейк'явікської декларації, нова стратегія спрямована на впровадження міжгалузевого, комплексного підходу до гендерної рівності у всіх 46 країнах-членах Ради Європи. Це передбачає інтеграцію інтересів і потреб жінок і чоловіків, дівчат і хлопців у всі політики, заходи та рішення на національному та міжнародному рівнях.

Кризи останніх років – війна, пандемія, економічний спад, зміни клімату, міграційні хвилі – мали непропорційно негативний вплив на становище жінок та дівчат, поглиблюючи вже наявні нерівності й створюючи нові. Особливо постраждали мігрантки, біженки та шукачки притулку, які часто стикаються з підвищеними ризиками сексуального та гендерного насильства, особливо коли подорожують самотійно, перебувають у вразливому стані або зазнають множинної дискримінації.

У відповідь на ці виклики, у 2022 році Комітет міністрів Ради Європи прийняв Рекомендацію CM/Rec(2022)17, в якій наголошується на необхідності вжиття гендерно-чутливих заходів для захисту прав мігранток, біженок і шукачок притулку. Йдеться,

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ ...

зокрема, про забезпечення доступу до охорони здоров'я, освіти, житла, працевлаштування, соціального захисту та інформування про наявні права й послуги.

Стратегія на 2024–2029 роки має на меті підтримати реалізацію цієї рекомендації, а також інших міжнародних стандартів, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей для всіх жінок, незалежно від їхнього соціального статусу, національного походження чи життєвих обставин.

Список використаних джерел

1. COUNCIL OF EUROPE GENDER EQUALITY STRATEGY 2024-2029, 2024. P. 12-18 URL:<https://rm.coe.int/prems-073024-gbr-2573-gender-equality-strategy-2024-29-txt-web-a5-2756/1680afc66a>

ДЕМОКРАТИЧНА СТІЙКІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Віра Бурдяк, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0037-2173>*

Важливість результатів президентських виборів у Румунії для України

18 травня 2025 р. пройшли вибори у трьох країнах Євросоюзу – Румунії, Польщі та Португалії, від результатів яких великою мірою залежить розвиток всієї Європи. Йдеться про допомогу для України суспільств і урядів цих країн; змогу кремля ослабити Європу; потуги росії оточити Україну ворожими країнами, які співпрацюватимуть з москвою, дестабілізуючи Україну. рф дуже цього прагне, в т.ч. на європейському континенті, що підтверджують дії прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана і прем'єр-міністра Словаччини Р. Фіцо.

Серед вказаних країн особливе значення для України мали вибори в Румунії. Це був другий тур виборів, в якому брали участь незалежний кандидат, мер Бухареста Нікушор Дан і ультраправий, проросійський кандидат Джордже Сіміон – депутат, переможець першого туру виборів, «persona non grata» в Україні і Молдові. Втім, другий тур виборів він програв. За підсумками виборів новим президентом Румунії став Н. Дан – 53,6% голосів, а Дж. Сіміон здобув 46,4%. Явка склала 64,7%, що майже 11,6 млн осіб, серед яких – 1,6 млн голосів закордонної діаспори. Важливо, що Сіміона підтримував усунутий від участі у попередніх виборах (2024 р.) К. Джорджеску. Цих ультраправих кандидатів підтримувала адміністрація Д. Трампа. Але КС Румунії

скасував результати, довів, що Джорджеску маніпулював з голосами у соціальних мережах, приховав інформацію про фінансування виборчої кампанії. Рішення КС засудив віце-прем'єр США Джей ді Венс на конференції у Мюнхені [4].

Прихильність Сіміону виявив і міністр охорони здоров'я США Р. Кенеді – молодший. Тож, адміністрація трампістів підтримуватиме Сіміона і просувати в політиці, якщо не в цьому, то в наступному виборчому циклі. Це серйозний виклик для політиків Румунії, які не можуть/ не бажають об'єднатися проти ультраправої загрози. Виборці об'єднується, як видно з результатів виборів. За Н. Дана голосували виборці К. Антонеску і Є. Ласконі [6].

Програш ультраправого кандидата означає, що політична криза, яка прогнозувалася в разі перемоги Сіміона, яка могла призвести до краху всіх традиційних та продемократичних політичних сил і створення після позачергових парламентських виборів ультраправого уряду на чолі з прем'єром Джорджеску (як планував Сіміон, якщо виграє вибори) не сталася. Румуни уникнули кризи і мають шанс на оновлення політичного життя з новим президентом.

Та чи можна суспільству заспокоїтися, адже виграв проєвропейський кандидат? Ні, є серйозні виклики. Адже, якщо один кандидат набрав майже 54% голосів, а другий – 46%, то це вказує, що суспільство розколоте навпіл і є неймовірна популярність ультраправих сил.

Раніше ультраправі кандидати (Сіміон, Шошааке) не набирали стільки голосів і були аутсайдерами політики. Нині – це серйозні політики, які претендують на владу і більше того, цю владу майже виграють. І Джорджеску, і Сіміону обіцяли перемогу на президентських виборах зовнішні партнери. Тож, румунському суспільству найперше потрібна консолідація, адже явка на виборах була найвищою за 30 років політичного життя в Румунії, від першої цивілізованої демократичної передачі влади від

президента постсоціалістичного періоду І. Ілієску до його наступника Е. Константінеску. Без масової мобілізації проєвропейських, прогресивних сил, які боялися перемоги ультраправих, був би зовсім інший результат.

Ситуація з кандидатами другого туру виборів для України була неоднозначною – Дан з проукраїнською позицією протистояв антиукраїнському Сіміону [3]. Румунія відчутно допомагає Україні у війні проти РФ, вона стала «ключовим союзником України, не лише у навчанні та наданні військового обладнання, включаючи систему протиракетної оборони Patriot, але й відіграючи ключову роль у транспортуванні українського зерна та інших сільськогосподарських товарів на світові ринки. Значною мірою проукраїнська позиція Бухареста є заслугою экс-президента Йоганніса» [1]. Нікушор Дан виступає за збереження проєвропейського курсу і трансатлантичних зав'язків Румунії з партнерами, за надання логістичної і військової підтримки Україні. Позитивно, що нового президента Румунії привітали лідери ЄС, європейських держав, у т.ч. Президент України В. Зеленський. Це свідчить про солідарність партнерів, передбачуваність дій для України і фокусує увагу на збереженні єдності демократичних цінностей та зусиль.

Джордже Сіміон, головний опонент Дана на виборах, дотримується протилежного політичного курсу як лідер правопопулістської партії «Альянс за об'єднання румунів» (AUR). Політична платформа Сіміона базується на націоналістичних та антисистемних настроях. Зазвичай він апелює до виборців із середньою освітою, невисоким рівнем доходів; активно використовує євроскептичну риторику з елементами російських наративів та виступає за «традиційні цінності» [2]. Його політичні позиції значно збігаються з ідеями руху MAGA Д. Трампа: від соціального консерватизму до скептичного ставлення до підтримки України; заявляє про наявні територіальні претензії до України і Молдови. Успіх Сіміона на виборах частково

пояснюється низькою ефективністю традиційного політичного класу Румунії, високим рівнем корупції та впливом пропаганди рф на вразливі верстви населення.

Обрання проєвропейського президента в Румунії – стримуючий чинник подальшого поширення популярності радикальних, націоналістичних і євроскептичних сил у Європі (в сусідніх до України державах). Недопущення радикалізації політичного істеблішменту та зовнішньополітичних підходів Румунії особливо важливе, з погляду її геостратегічного значення як члена НАТО, статусу чорноморської держави і регіонального впливу [5].

Таким чином, перемога Н. Дана – велика перемога країни, яка демонструє прагнення значної частини суспільства до європейських цінностей; обрання незалежного кандидата, виказує запит на системні зміни, оновлення лідерства, відхід від старих політичних еліт. Підсумки виборів гальмують поширення радикальних, популістських і євроскептичних сил у Європі, що важливо в контексті геостратегічного значення країни, її трансатлантичних зав'язків та ролі, яку вона відіграє для України й інших сусідів у протидії повномасштабному збройному вторгненню рф. Кейс президентських виборів у Румунії 2024-2025 рр. унікальний щодо ефективності своєчасного викриття і протидії гібридному зовнішньому втручання у вибори, та важливості стратегій мобілізації й об'єднання електорату у державі і за кордоном.

Попри перемогу проєвропейського Н. Дана, значна підтримка правопопулістського Д. Сіміона вказує на наявність протиріч всередині румунського суспільства та ризиків зростання впливу радикальних сил. Вони можуть зростати за умов інституційного протистояння між президентом і парламентом, якщо не буде сформована стабільна коаліція.

Все ж результати виборів і обрання президентом Н. Дана, дають підстави для переконань, що позиція сусідньої держави

щодо України залишатиметься такою ж, якщо новий президент не відійде від своїх передвиборних обіцянок і продовжить курс на допомогу Україні.

Список використаних джерел

1. Весоловскі Т. Проти підтримка України. Що відомо про переможця першого туру виборів президента у Румунії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rfe-rl-nato-ukrajina-rumuniya-vybory-prezydenta-georgescu/33215099.html>
2. Румунія: союзника Джорджеску допустили до президентських виборів. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rumuniia-soiuznyka-dzhordzhesku-dopustyly-do-vyboriv/33348990>
3. У другий тур виборів президента Румунії вийшли Джордже Сіміон і мер Бухареста Нікушор Дан. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vybory-rumunija-druhyj-tur/33404913.html>
4. Ozerkan, F. Calin Georgescu emerges as frontrunner in Romanian election, driven by TikTok support. *Fortune Europe*. 30 november 2024. URL: <https://fortune.com/europe/2024/11/29/far-right-calın-georgescu-romania-elections-tiktok/>
5. Romanian ruling coalition agrees parliamentary, presidential election dates. 4 July 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/romanian-ruling-coalition-agrees-parliamentary-presidential-election-dates-2024-07-04/>
6. Sondaj AtlasIntel: Elena Lasconi, în fața lui Călin Georgescu în cursa pentru Cotroceni (ro-RO). 28 november 2024. URL: <https://hotnews.ro/sondaj-atlasintel-elena-lasconi-in-fata-lui-calın-georgescu-in-cursa-pentru-turul-ii-1848232>

*Ludmila Rosca, Habilitated Doctor in Philosophy,
Principal Scientific Researcher,
Institute of Legal and Political Research, Moldova State University,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0339-7157>*

**CIVIC CULTURE: Relevance and Theoretical-Practical
Significance in the Context of European Integration of Moldova
and Ukraine**

Abstract: In the democratic states of Central and Eastern Europe, which are in the process of consolidating political institutions and all elements of civil society, the behavioral approach to political and civic

culture responds to major practical needs. This study examines the formative potential of civic education in fostering participatory democracy and the capacity of citizen communities to organize and engage in political processes. The findings presented were validated through scientific events conducted under the Jean Monnet Project “Centre of Excellence”: Strengthening Democratic Sustainability through Civic Education, Project 101085234 — SDSCE.

In conclusion, the author asserts: just as Romanians around the world mobilized, turned out to vote in the presidential elections of May 18 this year, and supported European and democratic values, so too will the citizens of the Republic of Moldova, Ukraine, and other European states resolutely and consistently defend the values that underpin the European model of cooperation and regional collaboration in the name of peace and prosperity.

Keywords: civic culture, political culture, behavioral approach, Republic of Moldova, Ukraine, parliamentary elections, presidential elections.

*Ірина Дудінська, к. філософ. н., доцент
Пряшівський університет
ORCID iD: <https://orcid.org/0009000234903024>*

Європейська асоціація прикордонних регіонів (АЕВР): інституційна підтримка транскордонної співпраці¹

У процесі розвитку транскордонного співробітництва важливу роль відіграють не лише державні та наднаціональні органи, але й спеціалізовані асоціації, які об'єднують регіони задля захисту спільних інтересів. Європейська асоціація прикордонних регіонів (АЕВР), створена у 1971 році, стала

¹ The paper was prepared as part of the project APVV-21-0057 „Slovensko-Ukrajinská cezhraničná spolupráca počas a po pandémie COVID-19: faktory a perspektívy, dopad na politiku.“

однією з перших платформ для обміну досвідом, напрацювання рекомендацій та представлення потреб прикордонних територій у європейських інституціях. АЕВР активно сприяє впровадженню нових форм співпраці, підтримує мережування регіонів, а також бере участь у розробці нормативних документів, які регламентують ТС. Її діяльність охоплює як країни ЄС, так і держави-сусіди, що дозволяє створювати цілісну систему партнерства по всій Європі [1, р. 161].

Європейська асоціація прикордонних регіонів (АЕВР - Association of European Border Regions) є важливою інституцією, яка сприяє розвитку та зміцненню транскордонної співпраці в Європі. Ця організація об'єднує прикордонні регіони різних країн, що мають спільний інтерес у вирішенні проблем, пов'язаних із прикордонними зонами, та у створенні можливостей для сталого розвитку в цих регіонах. АЕВР не тільки забезпечує платформу для співпраці, але й активно займається адвокацією на рівні Європейського Союзу, підтримуючи інтереси прикордонних регіонів та сприяючи розвитку політик, які стимулюють економічне зростання, соціальну інтеграцію та культурне збагачення в прикордонних зонах [3, р. 200].

АЕВР була заснована в 1971 році з метою підтримки та розвитку співпраці між прикордонними регіонами Європи. Її основною метою є сприяння розвитку транскордонної співпраці шляхом надання інструментів, ресурсів і підтримки для спільних проектів між прикордонними територіями. Організація також займається лобіюванням інтересів прикордонних регіонів на рівні Європейського Союзу та інших міжнародних інституцій.

Однією з основних функцій АЕВР є надання інституційної підтримки транскордонній співпраці. Це включає в себе [2, р. 140]:

1. Розробка політик та стратегій. АЕВР активно займається розробкою і просуванням політик, що підтримують транскордонну співпрацю в Європі. Зокрема, організація працює над поліпшенням законодавчої бази, що регулює транскордонну

взаємодію, надаючи прикордонним регіонам більше можливостей для розвитку.

2. Фінансова підтримка та програми. АЕВР забезпечує доступ до фінансування для прикордонних регіонів, через участь у різних європейських програмах, таких як INTERREG. Це дозволяє прикордонним територіям реалізовувати спільні проекти, спрямовані на розвиток інфраструктури, економічне зростання, екологічну стійкість і соціальну інтеграцію.

3. Інформаційна підтримка. АЕВР забезпечує інформаційну підтримку для своїх членів, надаючи актуальні дані про нові ініціативи, можливості фінансування та інші ресурси, що можуть бути корисними для розвитку транскордонної співпраці.

4. Міжнародні відносини та лобізм. АЕВР активно взаємодіє з європейськими інституціями, такими як Європейський парламент, Європейська комісія та інші органи влади, щоб забезпечити необхідну підтримку для прикордонних регіонів і сприяти ухваленню законодавчих ініціатив, що відповідають інтересам прикордонних територій.

5. Навчання та обмін досвідом Організація проводить численні заходи, на яких представники прикордонних регіонів можуть обмінюватися досвідом, вивчати найкращі практики та отримувати необхідні навички для ефективної роботи в рамках транскордонних проектів.

Європейська асоціація прикордонних регіонів (АЕВР) відіграє ключову роль у розвитку транскордонної співпраці, забезпечуючи інституційну підтримку для прикордонних регіонів Європи. Завдяки своїй діяльності, АЕВР не тільки сприяє економічному та соціальному розвитку цих регіонів, але й працює над покращенням правових та фінансових умов для реалізації спільних проектів. У світі, де глобалізація та європейська інтеграція стають дедалі важливішими, транскордонне співробітництво набуває особливого значення, і АЕВР виступає важливим інструментом для досягнення цієї мети.

Список використаних джерел

1. Cirner M., Fetko Y., Lazur Y., Mendzhul M. Cross-border cooperation between regional and local actors. In: Duleba, A., Lendel., M., Oravcová, Z. (eds.): *Safe and inclusive border between Slovakia and Ukraine: factors influencing corss-border cooperation*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, 2023. P. 142-182.
2. Lačný M., Polačková A., Cirner M., Székely G. Dopady cezhraničnej interakcie z pohľadu aktérov cezhraničnej spolupráce. *Politické Vedy*. 2022. 25(3). P.127-159.
3. Maradyk N., Cirner M. Prešovskij samoupravľajemyj kraj i jeho meždunarodnoje sotrudničestvo. The Prešov self-governing region and its international partnerships. *Rusin: meždunarodnyj istoričeskij žurnal* No. 70 (December 2022). P. 196-213.

Міхал Цірнер, PhD, асистент

Пряшівський університет

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9047-8977>

Роль Європейського Союзу в підтримці транскордонного співробітництва: програми Interreg і їх еволюція¹

Європейський Союз, як унікальне наднаціональне об'єднання, завжди приділяв особливу увагу питанням регіональної політики та розвитку прикордонних територій. З метою сприяння економічній, соціальній та територіальній згуртованості, були започатковані численні програми фінансової та організаційної підтримки, серед яких програма Interreg відіграє ключову роль. Починаючи з 1990 року, ця програма поступово трансформувалась від пілотного проекту до потужного інструменту, що охоплює всі регіони Європейського Союзу та країни-партнери. Interreg сприяє не лише розвитку інфраструктури, а й підтримці культурних, освітніх і екологічних

¹ The paper was prepared as part of the project APVV-21-0057 „Slovensko-Ukrajinská cezhraničná spolupráca počas a po pandémie COVID-19: faktory a perspektívy, dopad na politiku.“

проектів, що об'єднують людей по обидві сторони кордону. З часом ця програма отримала особливий статус у політиці ЄС, що свідчить про стратегічне значення ТС у процесах інтеграції

У сучасному глобалізованому світі транскордонне співробітництво стало важливим інструментом не лише для розвитку прикордонних регіонів, але й для зміцнення європейської інтеграції. Європейський Союз (ЄС) відіграє ключову роль у підтримці цього процесу через спеціальні фінансові та інституційні механізми. Одним із найбільш впливових інструментів є програми Interreg, що вже понад три десятиліття сприяють розвитку співпраці між регіонами країн-членів та партнерів ЄС [3, s. 285].

Interreg – це ініціатива ЄС, започаткована у 1990 році як частина політики згуртованості, яка спрямована на зменшення регіональних диспропорцій у розвитку. Метою програм Interreg є підтримка транскордонної, транснаціональної та міжрегіональної співпраці. Програма фінансується переважно з Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР).

Програми Interreg поділяються на три основні компоненти [1, р. 88]:

1. Interreg A (транскордонна співпраця) – підтримує проекти між сусідніми регіонами з різних країн.
2. Interreg B (транснаціональна співпраця) – зосереджена на ширших територіях, наприклад, на Балтиці, Альпах чи Дунайському регіоні.
3. Interreg C (міжрегіональна співпраця) – сприяє обміну досвідом між регіонами по всій Європі.

З моменту свого запуску Interreg пройшов значну трансформацію [2, р. 115]:

- 1990–1999 роки: перші фази мали переважно експериментальний характер. Головна мета — зменшення ізоляції прикордонних регіонів і створення основ для співпраці.

- 2000–2006 роки: Interreg III започаткував поділ на три компоненти (А, В, С), що дозволило краще структурувати проекти.
- 2007–2013 роки: програма стала частиною цілей політики згуртованості ЄС. Більше уваги приділялося сталому розвитку, інноваціям, охороні навколишнього середовища.
- 2014–2020 роки: програма стала ще більш стратегічною. Зростає роль партнерств між регіонами, з'являються теми цифровізації, енергоефективності, підтримки малого і середнього бізнесу.
- 2021–2027 роки: новий період Interreg VI включає також співпрацю з країнами-партнерами, які не є членами ЄС (наприклад, Україна, Молдова, країни Західних Балкан), зміцнюючи інтеграційні процеси за межами Союзу.

Програми Європейського Союзу, зокрема Interreg, стали основою для інтенсивного розвитку транскордонного співробітництва, перетворивши теоретичні моделі у практичні досягнення. Завдяки фінансовим ресурсам та політичній волі, прикордонні регіони отримали можливість подолати структурні труднощі та забезпечити сталість розвитку. Еволюція Interreg засвідчує гнучкість та адаптивність політики ЄС до змінних умов, включаючи розширення Союзу та нові виклики безпеки. Ця програма стала символом європейської солідарності, що базується на принципах співпраці, довіри та спільної відповідальності за майбутнє регіонів.

Список використаних джерел

1. Lačný M. *Cezhraničná spolupráca v kontexte regionálneho rozvoja slovensko-ukrajinského pohraničia: úvod do komparatívneho výskumu pohraničných regiónov*. Prešov: Filozofická fakulta, 2023. 155 p.
2. Maradyk N., Dudinská I. Deyaki aspekty transkordonnoho spivrobotnytstva Pryashivskoho samovryadnoho krayu z Ukrayinoyu. In: Ostapec, Y.(ed.): *Ukrayina – Yevropeyskyu Soyuz: Format rozvytku vidnosyn Ukrayiny ta*

krayin Tsentralnoyi Yevropy u konteksti rosiysko-ukrayinskoji viyny, harantiy bezpeky ta reintehratsiyi tymchasovo okupovanykh terytoriy. Uzhhorod: TOV«RIK-U», 2023. P. 114-116.

3. Maradyk N. Hlobal'ni procesy ta transkordonne spivrobitnyctvo: metody analizu. In: Sučasni metody ta instrumenty politychnoji nauky. Lvov : Lvivskij nacional'nyj universytet imeni Ivana Franka, 2020. S. 282-292.

*Павло Молочко, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0078-3909>*

Виклики інституційної стійкості політичних партій України в умовах війни та перспективи у постконфліктний період

Існуюча література з питань постконфліктного державотворення не пропонує єдиної думки щодо того, які саме політичні інститути є найбільш придатними для досягнення цієї мети [3, с. 128-129]. Саме тому в умовах триваючого конфлікту, а також у постконфліктний період важливо працювати з політичними інститутами з метою збереження балансу та недопущення відновлення конфлікту. Політичні інститути мають велике значення, оскільки вони можуть забезпечити контекст, у якому можуть бути враховані існуючі розбіжності та забезпечуватись управління ними ненасильницьким політичним шляхом. У зв'язку з цим важливим є аналіз інституційної стійкості політичних партій у конфліктному та постконфліктному контекстах.

Серед політичних інститутів саме політичні партії є унікальними тим, що вони здатні забезпечувати політичне вираження потреб, які за інших обставин могли б бути виражені через насильство, і об'єднувати та артикулювати інтереси

громадян як під час мирних переговорів, у постконфліктному політичному управлінні та процесах державотворення. Однак на практиці політичні партії часто не відіграють такої позитивної ролі і в деяких аспектах не сприяють врегулюванню конфліктів. Це зумовлено як обмеженнями, що накладаються політичним та інституційним контекстом, так і внутрішніми слабкостями самих партій.

Дослідники постконфліктних суспільств розглядають політичні партії, як один з найважливіших інститутів у процесі державного будівництва [1]. З іншого боку, політичні партії можуть бути використані як агенти зовнішнього впливу для спроб руйнування існуючої політичної системи та продовження гібридної війни у політичній системі країни.

Аналіз діяльності політичних партій за останні декади засвідчує формування кризи довіри до існуючих політичних партій серед населення різних країн, а не лише у тих, які перебувають в активній стадії конфлікту чи в постконфліктному періоді. Зміна електоральних орієнтацій на користь менших політичних партій спричиняє зростання фрагментації та нестабільність партійних систем. Партійні системи опиняються в умовах «ідеального шторму», який на фоні зміни електоральних орієнтирів, а також зменшення рівня довіри до політичних партій, створює передумови до формування нових політичних партій та переформатування партійних систем. Для постконфліктних суспільств така тенденція загрожує тим, що новоутворені політичні партії не визнаватимуть укладених раніше суспільних угод і навіть можуть свідомо провокувати до їхнього перегляду, а відтак до відновлення конфлікту.

Низький рівень довіри до політичних партій характерний і для України. Часто показник довіри до політичних партій розглядається як підтвердження кризи політичних партій. І хоча цей показник не стосується рівня підтримки конкретних політичних партій, саме він може виступати інструментом

боротьби проти окремих політичних партій. Тенденція до збереження негативного тренду довіри до політичних партій зберігається вже понад 10 років. Баланс довіри до політичних партій є одним з найменших, порівняно з іншими суспільно-політичними інститутами, і постійно перебуває у негативному полі.

А.Рідда аналізуючи роль політичних партій у постконфліктних суспільствах приходять до висновку, що партії можуть відігравати важливу роль у: формуванні нової конституції постконфліктного періоду, розбудові державних інститутів, сприянні забезпеченню верховенства права, досягненні національної єдності та інтеграції, сприянні демократизації та розвитку політичної участі, врегулюванні конфліктів у суспільстві. Успіх політичних партій у досягненні цих завдань сприятиме політичному розвитку суспільства і, як наслідок, зміцненню державотворчих процесів [2, с. 7].

У постконфліктних суспільствах зростає роль політичних партій у мобілізації мас і підштовхуванні їх до політичної участі, тим більше, що кожна партія намагається отримати найбільшу кількість привілеїв за рахунок громадської підтримки своїх програм і політики. Водночас, в умовах консолідації українського суспільства навколо основних політичних інститутів під час повномасштабної російської агресії, політичні партії стали єдиним винятком і рівень довіри до них не продемонстрував позитивної динаміки. Поряд з цим, цілком обґрунтоване призупинення виборчого процесу, а також консолідація суспільства навколо питання, щодо недоцільності проведення виборів будь-якого рівня під час воєнного стану, обмежують можливості та перспективи існуючих політичних партій. Внаслідок цього, політичні партії перебувають на етапі, коли виборці відчують слабкість сформованих впродовж останніх десятиліть моделей політичних партій. Саме тому виборці схильні надавати перевагу новим інституційним утворенням з числа військових, волонтерів та

громадських активістів. Така зміна орієнтирів не є підставою стверджувати, що політичні партії остаточно вичерпали свої інституційні можливості, швидше за все, варто говорити про те, що політичні партії знаходяться на етапі чергового переформатування, як світоглядного, так і організаційного принципу своєї діяльності.

В умовах постконфліктного періоду політичні партії мають виступати основним інструментом інтеграції суспільства, шляхом залучення до політичного процесу представників всіх верств суспільства. У поєднанні з тим, що політичні партії в Україні перебувають на етапі переформатування, намагаючись віднайти нові способи комунікації та розширення підтримки, саме вони можуть бути як і інструментом інтеграції суспільства, так і тим інструментом, який може бути використаний з метою дестабілізації політичної системи. З огляду на це, продовження досліджень політичних партій у постконфліктний період мають важливе значення та повинні сприяти тому, щоб унеможливити використання політичних партій як технологічного інструменту впливу та дестабілізації політичного процесу.

Список використаних джерел

1. Sama G., Coticchia F. Political parties matter: a research agenda on interactions among elites in post-conflict democracies. *Contemporary Politics*. 2019. Vol. 25, Issue 4. P. 373-392. URL: <https://doi.org/10.1080/13569775.2018.1552236> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Ridaah A. The Role of Political Parties in Post-Conflict Peacebuilding: The Challenges and Opportunities. *Middle East Research Journal*. 2024. Vol. 97. P.5-30.
3. Wolff S. Review: Building Democratic States after Conflict: Institutional Design Revisited. *International Studies Review*. 2010. Vol. 12, No. 1. P. 128-141. URL: <https://www.jstor.org/stable/40730716> (дата звернення: 14.03.2025).

*Таміла Герасимчук, к. іст. н., доцент
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5440-1975>*

Роль солідарності ЄС у посиленні стійкості України в умовах російсько-української війни

Повномасштабна збройна агресія росії проти України загострила проблему стійкості, позаяк під загрозою опинилися не лише безпека, а й саме існування Української державності. Ключовим завданням, окрім оборони та спротиву агресору, стало збереження інституційної спроможності та посилення стійкості – здатності інституцій ефективно функціонувати, забезпечувати життєздатність суспільства, а також гарантувати дотримання прав людини і демократичних свобод. У цих надзвичайних умовах міжнародна підтримка стала не просто допомогою – вона стала фундаментом демократичної стійкості України. Але стійкість інституцій формується не лише під впливом зовнішньої підтримки, а й завдяки здатності України адаптуватися до нових реалій та забезпечити дієвість у кризових ситуаціях. Протидія військовій агресії росії показала мужність і героїзм, національну єдність і стійкість української нації.

Національна стійкість – це «здатність держави й суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування та швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій» [2]. Національна стійкість взаємопов'язана з інституційною спроможністю, оскільки «ефективні, адаптивні інститути створюють основу для стійкості, а висока стійкість суспільства і органів влади, системи управління, у свою чергу, підтримує інституції у виконанні їхніх функцій» [1]. Проте війна «оголює інституційні слабкості, що проявляються як дефіцит інституціоналізації влади, дублювання повноважень,

відсутність ефективної системи стримувань і противаг, що негативно впливає на якість управління і знижує загальну ефективність інституцій» [1]. Саме тому для посилення інституційної спроможності й національної стійкості України необхідно впроваджувати системні реформи, підвищувати рівень довіри громадян, підвищувати прозорість і відповідальність інституцій, водночас зміцнюючи співпрацю з міжнародними партнерами.

Для посилення національної стійкості в умовах війни важливим ресурсом стала міжнародна підтримка. З перших днів війни Європейський Союз допомагає Україні витримати тягар війни і водночас сприяє соціальній згуртованості та інституційній стійкості, що є ключовими чинниками збереження національної стійкості. Вторгнення росії в Україну «призвело до єдності та рішучості всередині ЄС, зміни політики та більшої гнучкості у реагуванні на збройну агресію росії» [4]. Міжнародна солідарність ЄС – це не лише посилення економічної та військової спроможності України, а й сприяння реформам, які необхідні для європейської інтеграції. З 2022 по 2025 рік рівень міжнародної допомоги Україні залишається високим, але його структура й динаміка поступово змінюються під впливом політичних, економічних і геополітичних факторів.

За даними «The Ukraine Support Tracker», що систематизовані Кільським інститутом світової економіки, допомога, яка надається Україні, поділяється на три головні категорії: гуманітарну, військову та фінансову, з уточненням щодо допомоги на відбудову, як окремого напрямку [12]. У межах даного дослідження зосередимо увагу на солідарності Європейського Союзу з Україною, яка охоплює гуманітарну, фінансову, військову допомогу, підтримку реформ, інтеграцію до європейських інституційних стандартів, а також партнерську взаємодію на рівні інституцій ЄС та урядів держав-членів, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства.

Важливою складовою інституційної стійкості в умовах гібридної війни є також боротьба з дезінформацією, що спрямована на піддрив довіри до держави, європейського курсу та демократичних інституцій. У цьому напрямі Україна активно співпрацює з ЄС у межах низки ініціатив, спрямованих на посилення інформаційної безпеки, цифрової стійкості та підтримки незалежних медіа.

У відповідь на повномасштабну збройну агресію росії ЄС, його держави-члени та фінансові інституції обрали стратегію Team Europe. Вони мобілізували значні ресурси для підтримки макрофінансової стабільності, реформування державних структур, відновлення інфраструктурних об'єктів та зміцнення стійкості України у протидії російській агресії. Допомога охоплює як короткострокові потреби, так і довгострокові стратегічні цілі, зокрема підготовку України до повноправного членства в ЄС. Загальний обсяг підтримки, наданої Україні від початку війни до травня 2025 року, становить майже 147,9 млрд євро [7] і охоплює декілька основних напрямів.

1. Макрофінансова підтримка та гуманітарна допомога, яка дозволяє Україні підтримувати функціонування бюджету, соціальних виплат, медичних та освітніх послуг, є основою для збереження соціальної згуртованості та довіри населення, забезпечення доступу до базових послуг і соціального захисту. Це допомагає зберегти стійкість суспільства і мінімізувати гуманітарну кризу. Team Europe надала Україні підтримку та гуманітарну допомогу на суму майже 77 млрд євро [7]. Це включає бюджетну підтримку, макрофінансову допомогу, гуманітарні вантажі, екстрену допомогу, а також фінансування для відновлення інфраструктури. У межах цієї суми: 31,2 млрд євро – макрофінансова допомога ЄС (гранти і кредити); 25,5 млрд євро – через Ukraine Facility [13]; 12,2 млрд євро – гранти, кредити та гарантії від держав-членів ЄС; 7,7 млрд євро – інші види допомоги. Механізм підтримки України Ukraine Facility – ключовий фінансовий інструмент ЄС на 2024-2027 роки, який

передбачає до 50 млрд євро у формі грантів та кредитів, з яких 32 млрд євро Ukrainian Plan на відновлення та модернізацію України, а також реформи на шляху до членства в ЄС. Станом на 8 травня 2025 року вже виплачено 25,5 млрд євро за програмою Ukraine Facility [13].

2. Політична підтримка ЄС продемонстрована низкою історично важливих для України політичних рішень. Європейська Рада, підтримавши висновки Європейської Комісії, прийняла рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС 23 червня 2022 року. Європейський Парламент визнав РФ державою-спонсором тероризму; визнав Голодомор 1932-1933 років, скоєний радянською владою, геноцидом Українського народу; прийняв Резолюцію про створення Спеціального Міжнародного Трибуналу щодо злочину агресії проти України. Такі політичні рішення підтверджують, що ЄС непохитний у підтримці незалежності, суверенітету, територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах.

3. Військова допомога 50,3 млрд євро [5], надана в рамках Європейського Фонду Миру (EPF) та інших програм, забезпечує можливість ефективно протистояти російській агресії. Військова підтримка включає постачання озброєння, систем протиповітряної оборони, танків, боєприпасів. ЄС став найбільшим «військовим тренером» для Збройних Сил України, підготувавши понад 70 тис. військовослужбовців [5]. На даному етапі ЄС формує новий підхід до забезпечення обороноздатності Європи в умовах зовнішніх загроз. 19 березня 2025 року в Брюсселі була представлена «Біла книга» – документ, який включає стратегічний план переозброєння Європи до 2030 року «ReArm Europe» [8].

ReArm Europe – це комплексна стратегія ЄС, яка має на меті не лише підвищити обороноздатність Європейського Союзу, а й забезпечити стійку підтримку України та зменшити залежність Європи від зовнішніх безпекових гарантій. У «Білій книзі» окреслено сім ключових напрямів для зміцнення оборони ЄС,

інвестицій в оборонні технології та колективну безпеку. Особливу увагу приділено важливості впровадження нового спеціального інструменту безпекових дій для Європи – Security Action for Europe (SAFE) та створення оборонного фонду SAFE обсягом 150 млрд євро [10], що дозволяє державам-членам залучати кредити з бюджету ЄС для придбання озброєння через механізм спільних закупівель. Також наголошується на важливості ухвалення Європейської програми оборонної промисловості (EDIP), включно з Інструментом підтримки України (USI). Окрема увага приділяється розвитку систем ППО, супутникових мереж, кіберзахисту та рішень на основі штучного інтелекту, що сприяє технологічній модернізації ЄС та оборонної сфери України, а також країн-партнерів. У короткостроковій перспективі ці заходи спрямовані на термінове поповнення запасів боєприпасів, озброєння і військової техніки, а в довгостроковій – на формування потужної та конкурентоспроможної оборонно-промислової бази, інтеграції України у європейські оборонні ланцюги, що забезпечить стійкість і безпеку як України, так і всієї Європи. ЄС декларує перехід до «ери переозброєння», коли Європа бере відповідальність за власну безпеку, але важливо – як швидко та рішуче вона буде діяти. Власне ReArm Europe стала відповіддю на різке погіршення безпекової ситуації в Європі, ескалацію війни в Україні, а також на зростаючу невизначеність щодо довгострокової підтримки з боку США.

4. Підтримка громадян України в ЄС складає 17 млрд євро [7], які надано з фондів ЄС, як допомогу державам-членам. Йдеться про майже 4,3 млн¹ українців [3], які станом на березень 2025 року знайшли прихисток у державах ЄС та отримали статус тимчасового захисту, що надає їм право на проживання, роботу, медичне обслуговування, доступ до освіти.

¹ 4 млн 261 тис. 345 осіб зареєстровані в ЄС у статусі тимчасового захисту станом на березень 2025 року [3].

5. Доходи від заморожених активів Росії – 3,6 млрд євро. З лютого 2022 року в ЄС було заморожено активи Центрального банку росії на суму 210 млрд євро. У 2024-2025 роках ЄС почав використовувати надзвичайні доходи від цих активів для підтримки України: 1,5 млрд євро – перший платіж (липень 2024 року); 2,1 млрд євро – другий платіж (квітень 2025 року). 95% доходів направляються через Механізм співпраці для погашення боргів України перед ЄС і G7, 5% – до Європейського Фонду Миру [6].

6. «Шляхи солідарності» ЄС – Україна. У травні 2022 року ЄС разом з Україною та Молдовою створив шляхи солідарності для забезпечення експорту українських товарів і стабілізації глобального продовольчого ринку. В результаті з України експортовано 179 млн тон товарів, з них 91 млн тон – сільськогосподарська продукція, 88 млн тон – інші товари. Загальна вартість торгівлі через ці коридори становить 211 млрд євро, з яких 61 млрд євро – український експорт, 150 млрд євро – імпорт в Україну [7]. ЄС також підвищив мита на зернові з Росії та Білорусі, щоб зупинити потік незаконно вивезеного українського зерна.

Висновки. Повномасштабна збройна агресія росії стала найбільшим викликом і загрозою для державності України та демократії за часи незалежності. В умовах екзистенційної війни інституційна стійкість України постає як ключова умова не лише для збереження національного суверенітету, а й для перемоги в широкому сенсі – відновлення територіальної цілісності, правопорядку та демократичного розвитку. Солідарність ЄС з Україною – це не лише фінансові ресурси, військова та гуманітарна допомога, а й стратегічна підтримка, яка дозволяє забезпечити життєво важливі функції держави, підтримати місцеве самоврядування, проводити структурні реформи та просуватися шляхом євроінтеграції. З одного боку, ця підтримка є інструментом оперативного реагування на виклики війни, а з

іншого – стратегічною інвестицією у безпеку Європи. Водночас національна стійкість України значною мірою залежить також від внутрішніх чинників, зокрема політичної волі до проведення глибоких і системних реформ, впровадження інноваційних управлінських практик, посилення координації між державними інституціями та громадянським суспільством. Синергія міжнародної підтримки та внутрішньої стійкості є визначальним чинником не лише для подолання наслідків війни, а й для формування європейського майбутнього України. Перемога України – це не лише поразка агресора, а й утвердження моделі відкритої, демократичної, правової держави як фундаменту нового геополітичного порядку в Європі.

Список використаних джерел

1. Зеленько Г. «Пастки» інституційної спроможності Української держави: причини виникнення і способи подолання. *Політичні дослідження*. № 2 (8). 2024. С. 25-52. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-2>
2. Концепція забезпечення національної системи стійкості. Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
3. Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm/default/table?lang=en
4. Casier T. How Russia's war in Ukraine shifted protean power in EU–Russia relations. *Comparative European Politics* (2025). DOI: <https://doi.org/10.1057/s41295-025-00419-6>
5. EU military support for Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/military-support-ukraine/>
6. EU sanctions against Russia explained. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia-explained/#frozen-assets>
7. EU solidarity with Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-solidarity-ukraine/>
8. Joint White Paper for European Defence Readiness 2030. Brussels, 19.3.2025. JOIN(2025). URL: <https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/30b50d2c-49aa-4250->

- 9ca627a0347cf009_en?filename=White+Paper.pdf&fbclid=IwY2xjawKbCd5leHRuA2FlbQIxMAVicmlkETFPSWJvdjdRvm9MRjZhSnJMAR49Eqit_zUfea9pFmZEPZ2KUb3pqrwMKiRFe-Ms-fDRu5LjSPOzK3JO3lzpKQ_aem_eavmw4AQG1Ztwf-VF8OfvQ
9. Kruglashov A. Ukraine on the Way from Partnership to the Membership of the EU. *ЄС – Східне Партнерство в умовах геополітичних змін і безпекових викликів: можливості та нові формати співпраці*: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 6-7 червня 2024 р.). Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Київ. 2024. С. 6-9. URL: <https://yearlybook-aprei.com.ua/archive/>
 10. Proposal for a Council Regulation establishing the Security Action for Europe (SAFE) through the reinforcement of European defence industry Instrument. Brussels, 19.3.2025. COM (2025) 122 final. 2025/0122 (NLE). URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/6d6f889c-e58d-4caa-8f3b-8b93154fe206_en?filename=SAFE%20Regulation.pdf
 11. Rotar N. How Ukrainian society is mobilizing and uniting in the light of the Russia's unprovoked invasion of Ukraine. *European Journal of Transformation Studies*. 2022. Т. 10. №. 2. С. 265-267. URL: https://www.journal-transformation.org/docs/issues/EJTS_2022_Vol_10_No_2/EJTS_2022_Vol_10_No_2.pdf
 12. Trebesch C., Bompreszi P., Kharitonov I. Dataset Documentation for the Ukraine Support Tracker: Definitions, Sources, Methods. Kiel Institute for the World Economy. Version 1.1. 05.12.2024. URL: https://www.ifw-kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/Subject_Dossiers_Topics/Ukraine/Ukraine_Support_Tracker/Dataset_Documentation.pdf
 13. Ukraine Facility: Council and Parliament agree on new support mechanism for Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/06/ukraine-facility-council-and-parliament-agree-on-new-support-mechanism-for-ukraine/>

*Alexandra Colta, PhD Candidate, Moldova State University
Teacher, “Alexei Mateevici” College, Chişinău.*

*Scientific coordinator – Ludmila Rosca, Habilitated Doctor in
Philosophy, Principal Scientific Researcher, Institute of Legal and
Political Research, Moldova State University*

Youth participation in decision-making in the age of crises: a democratic response and a european direction

Abstract:

In the context of profound transformations generated by geopolitical instability, the Russian Federation’s aggression against Ukraine, and the Europeanisation process of the Republic of Moldova, youth participation in decision-making emerges as a fundamental pillar for ensuring democratic sustainability and sustainable development. In this regard, young people can no longer be regarded merely as beneficiaries of public policies, but must be acknowledged as strategic actors in shaping and consolidating participatory political systems.

This study analyses youth involvement in decision-making through the lens of European political science paradigms, using key conceptual references such as social cohesion, democratic resilience, and deliberative participation. The paper highlights the synergy between European youth policies and Moldova’s national strategic frameworks—particularly the “European Moldova 2030” Strategy, the National Youth Program 2023–2027, and the Action Plan for EU Accession. It is argued that youth participation is not only an indicator of democratic quality, but also a prerequisite for maintaining political stability in a context of regional crisis.

At the same time, the research identifies several systemic barriers—including the low level of youth representation in decision-making structures, a deficit in civic culture, and the lack of effective mechanisms for public consultation. By conducting a comparative analysis of good European practices, the study identifies functional

models that could be adapted to the Moldovan context to enhance youth inclusion in governance processes.

The paper advances the hypothesis that youth engagement in decision-making processes strengthens the sustainability of political institutions and contributes to transforming young people into a vector of societal modernization. Furthermore, it underscores the importance of developing civic competences and political education as foundational elements for an informed electorate, capable of participating actively and responsibly in democratic life.

Keywords: Democratic participation, youth policies, sustainable development, European integration, institutional resilience.

*Євгенія Юрійчук, д.політ.н., професор/доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5288-4827>

*Павло Молочко, к.політ.н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0078-3909>

Демократична стійкість регіональних медіа: опитування «Дотримання свободи слова журналістів в умовах війни»

Російсько-українська війна спричинила появу великої кількості викликів для демократії в Україні, зокрема й щодо функціонування медіа, особливо в умовах воєнного стану. Авторами статті, під час проведення політологічно-дослідницької практики в червні 2024 року для здобувачів ОП Політологія на кафедрі політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, проведено експертне опитування на тему «Дотримання свободи слова

журналістів в умовах війни», метою якого стали збір, систематизація та аналіз первинної соціологічної інформації про вплив війни на роботу і свободу слова журналістів, зміну редакційних пріоритетів, складнощі в роботі. Завданням дослідження було не лише дослідити рівень довіри журналістів Чернівецької області до місцевої влади, а й оцінити рівень прозорості інформації з офіційних джерел, якими вони послуговуються, дізнатися як часто журналістам доводиться зіштовхуватись із дезінформацією і пропагандою, як вони намагаються цьому протидіяти; нарешті з'ясувати, як війна вплинула на зміст новинних програм чернівецьких медіа, як змінилися контент і редакційні пріоритети з початком повномасштабного вторгнення. Для цього було проведено online опитування, шляхом поширення Google-форми серед фахівців-журналістів. Таким чином, було використано індивідуальний вид експертного опитування, який полягає в отриманні індивідуальних думок експертів максимально незалежних від стороннього впливу, оскільки опитування експертів проводилося окремо, вони не знали про позицію інших фахівців і не знали, що інших фахівців теж опитували. Серед усіх опитаних (22 респонденти) за віком більшість (72.7%) була 18+, жіночої статі. Опитували представників із різних мас-медіа Чернівецької області, а саме: «С4», «Суспільне Чернівці», «Буковинська Хвиля», «ТВА», «Молодий Буковинець», «Radio NV», «Шпальта». Респонденти відповіли на всі запитання (з окремими винятками).

Під час проведення дослідження авторами були сформульовані наступні гіпотези:

1. Рівень довіри журналістів з Чернівецької області до місцевої влади та рівень прозорості інформації з офіційних джерел, якими вони послуговуються, є високим.

2. Журналісти не відчувають обмеження свободи слова, можуть вільно та збалансовано писати на довільні теми, а війна не обмежила їхню професійну діяльність.

3. Випадки, коли журналістам траплялася дезінформація та пропаганда є відносно мінімальними.

В результаті опитування, окремі гіпотези, сформовані на початку дослідження, були підтверджені, деякі спростовані. Так, на запитання: «Чи зіштовхувалися Ви впродовж останніх років з випадками, коли ваш опрацьований матеріал піддавали цензурі?» 45,5% відповіли: «Ні, таке трапляється вкрай рідко», 27,3% – «Ні», 27,3% – «Так, таке трапляється часто». Тобто, для майже третини журналістів така практика була звичною, причому саме для регіональних інтернет-видань, на відміну від телебачення і радіо. Але більшість респондентів зазначають наявність обмежень щодо висвітлення певних тем, переважно пов'язаних із мобілізацією, життям військових, ситуації в прикордонних районах, перевірки, порушеннями з боку ТЦК, коли тема ще не набула розголосу в мережі й її просять «замовчати» або ігнорують звернення щодо коментарів.

На запитання «Чи траплялися вам у медіа випадки дезінформації та пропаганди? Як часто?» варіант відповіді «Так, досить часто» обрали 27,3% респондентів, варіант «Так, іноді» – 36,4%, варіант «Так, але доволі рідко» 13,6%, варіант «Ні» – 18,2% і лише 4,5% намагалися протидіяти дезінформації, об'єктивно висвітлюючи інформацію у своєму медіа.

Досить складним для більшості респондентів виявилось запитання: «Чи впливає телемарафон «Єдині новини» на свободу слова журналістів?». Якщо третина (31,8 %) ствердно відповіла на нього, 22,7 % – заперечили цей вплив, то важко відповісти виявилось для 45,5 %. Не всі респонденти (95,45 %) відгукнулися на прохання поділитися власною думкою щодо запитання: «Якщо, на вашу думку, телемарафон «Єдині новини» впливає на свободу слова журналістів, то як саме?». Для 38,1% на нього виявилось важко відповісти; 38,1 % відповіли, що негативно; 9,5% – дуже негативно; 14,3% – позитивно.

Доступність інформації з офіційних джерел більшість респондентів здебільшого оцінили позитивно, 22,7% відповіли «швидше Ні, аніж Так». Рівень прозорості інформації з офіційних джерел, якими послуговуються журналісти, 50 % визначили як середній, 40,9% – високий та 9,1% – низький.

Водночас, рівень ефективності комунікації з місцевою владою, фахівці оцінюють радше як середній (86,4 %), а щодо тиску з боку державних органів, журналісти, за шкалою від 1 до 10, здебільшого обирали 5 (27,3 %), що свідчить про те, що він усе ж помітний.

На запитання: «На які зміни очікуєте у сфері медіа під час війни?» 36,4% відповіли, що очікують на «кращий доступ до інформації», 36,4% – на «кращу взаємодію з владою», 9,1% вказали варіант «Більше свободи слова» та 18,2% – зазначили про «гарантування безпеки журналістів».

Таким чином, аналіз проведеного експертного опитування серед журналістів Чернівецької області показав, що більшість з них усе ж відчувають певні обмеження свободи слова в умовах війни, а повномасштабне вторгнення обмежило їхню професійну діяльність. Війна торкнулася кожного медіа та суттєво позначилася на роботі журналістів. Вони зіткнулися з різними етичними дилемами, зокрема в спілкуванні на важливі теми з військовими, які для них були досить травматичними.

Відносно змін, на які журналісти очікують у сфері медіа під час війни, зауважимо – найбільше сподівань ними було висловлено щодо покращення доступу до інформації та тіснішої й ефективнішої взаємодії з владою.

Отже, інститут медіа, на рівні з іншими політичними інститутами в умовах війни, зіштовхується з викликами прозорості їхньої діяльності та демократичної стійкості. Дослідження діяльності медіа та умов їхньої роботи, з огляду на всі існуючі ризики в умовах проведення зовнішніх дезінформаційних кампаній та гібридних атак, залишається

вагомим інструментом, як з наукового, так і з практичного підходів.

Iulian Criminceanu, PhD Candidate,

Moldova State University

ORCID:<https://orcid.org/0009-0009-8753-4622>

*Scientific coordinator – Ion Gumenâi, Doctor Habilitated in
History, University Professor, Moldova State University*

Reorganising Public Order Institutions under State Collapse The Case of the Militia in Bessarabia (1917–1918)

Abstract

This paper examines the reorganisation of public order structures in Bessarabia during the disintegration of the Russian Empire and the proclamation of the Moldavian Democratic Republic (1917–1918). It focuses on the formation and operation of the militia as a local substitute for the imperial police, in the midst of political transition, administrative vacuum, and external threats. The study highlights the mechanisms used to uphold public order through local initiative, provisional administrative efforts, and the pursuit of institutional legitimacy. The analysis highlights both the fragility and the resilience potential of newly formed institutions in a period of profound political transition, underlining the importance of local initiative, provisional legal frameworks, and mechanisms of legitimacy in ensuring public order and administrative continuity.

Drawing upon archival sources and contemporary press, the research reconstructs the normative foundations and functional practices of the militia in urban and rural areas. Special attention is paid to the interaction between local self-government bodies (zemstvos and city dumas) and the emerging militia units, as well as to the challenges posed by limited resources and political fragmentation. The

case of Bessarabia offers insights into how communities can rapidly mobilise to fill institutional voids, regulate civic life, and mediate conflict. Furthermore, the paper explores the tensions between centralized directives and local autonomy, and how these shaped the effectiveness of public order enforcement during a time of systemic collapse.

Keywords: Bessarabia, Militia, public order, 1917, 1918.

*Valeria Garbatovschi, PhD Student,
Moldova State University*

The role of educational policies in guiding citizens of the Republic of Moldova and Ukraine

Abstract: In the context of the armed conflict initiated by the Russian Federation against Ukraine and the growing geopolitical pressure on the Republic of Moldova, educational policies have acquired a strategic role in shaping civic consciousness and strengthening societal resilience. This study offers a comparative analysis of public educational policies in both countries, highlighting institutional measures and curricular initiatives aimed at reinforcing democratic values, countering hostile informational influences, and supporting social cohesion. Particular attention is given to civic education programs and the cultivation of a peaceful resistance culture, especially in regions vulnerable to external propaganda. The analysis is based on official sources, expert interviews, and selected case studies from border areas.

Keywords: educational policies, civic resilience, Ukraine, Republic of Moldova, education against disinformation.

*Олександр Фесенко, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. пол. н., проф. Є. П. Юрійчук*

Стійкість електоральної демократії в Україні за оцінками міжнародних організацій

За останні десятиліття серед учених остаточно утвердилася думка про вільні вибори як основну вимогу демократичної системи, проте регулярне їх проведення ще не дає підстав стверджувати про наявність демократії в тій чи іншій державі, так само як і про стійкість демократичних інститутів і процедур. Своєрідним фундаментом електоральної демократії є виборчий процес і права громадян на участь у ньому. Чітке розуміння характерних рис електоральної демократії в контексті функціонування політичних режимів сформовано в працях Й. Шумпетера, Л. Даймонда, Д. Колльєра, С. Левіцкі, А. Шедлера та ін. С. Румянцева, узагальнивши напрацювання попередників, виокремила наступні ознаки електоральної демократії: «1. Проведення регулярних конкурентних виборів. 2. Наявність двох і більше конкуруючих політичних сил. 3. Широкі та рівні активні та пасивні виборчі права: пасивним учасником виборів може стати будь-який правосуб'єктний громадянин, який долучається до політичної сили, або виступає як самостійний суб'єкт; реальна можливість впливати на результати виборів як шляхом голосування, так і шляхом приєднання до груп інтересів. 4. Результати голосування відображають суспільну думку громадян – відсутність масових фальсифікацій. 5. Свобода дії для політичної опозиції (відсутність дискримінації, утисків). 6. Проведення відкритої та прозорої політичної кампанії з відкритим доступом громадськості до основних політичних сил через засоби масової комунікації [1, с. 67]. Подібними критеріями

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ ...

керується й Міжнародна організація Freedom House для визначення наявності електоральної демократії в тій чи іншій державі і саме на їх основі в Україні в 2025 констатували її відсутність [2].

Коли йдеться про характеристику політичного режиму в тій чи іншій державі, міжнародні організації зазвичай послуговуються шкалою від авторитаризму до ліберальної демократії, де електоральній відводять проміжне місце. Freedom House надає статус *електоральна демократія* державам, які «відповідають певним мінімальним стандартам щодо політичних прав і громадянських свобод ... отримали оцінку **7** або вище в підкатегорії А. Виборчий процес, загальну оцінку політичних прав **20** або вище та загальну оцінку громадянських свобод **30** або вище» [3]. Наголошується на дотриманні чесних процедур голосування, базової політичної конкуренції та поваги до верховенства права та громадянських свобод, свобода зібрань, зокрема. Використовують наступні групи індикаторів: **I. Політичні права:** А. Виборчий процес, В. Політичний плюралізм і участь; С. Функціонування уряду. **II. Громадянські свободи:** D. Свобода вираження поглядів і переконань; Е. Право на асоціації та організації; F. Верховенство права; G. Особиста автономія та індивідуальні права.

За цією методологією показники дотримання політичних прав і громадянських свобод за період 2013 по 2024 роки наступні:

Електоральна демократія в Україні 2013-2025 рр. [Складено автором за: 3]

Рік	Статус	Рейтинг політ. прав	Рейтинг громадян. прав	А (7)	В	С	PR (20)	D	E	F	G	CL (30)	Всього
2025	ЧВ	4	4	8	11	4	23	9	7	4	8	28	51
2024	ЧВ	4	4	9	10	4	21	9	7	4	8	28	49
2023	ЧВ	4	4	9	11	4	22	9	7	4	8	28	50
2022	ЧВ	3	3	9	12	5	26	11	8	6	10	35	61
2021	ЧВ	3	4	9	12	5	26	11	7	6	10	34	60
2020	ЧВ	3	3	9	12	6	27	11	7	7	10	35	62
2019	ЧВ	3	4	9	11	6	26	11	7	6	10	34	60

ДЕМОКРАТИЧНА СТІЙКІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ ...

2018	ЧВ	3	3	9	11	6	26	11	9	6	10	36	62
2017	ЧВ	3	3	9	10	6	25	11	9	6	10	36	61
2016	ЧВ	3	3	9	10	6	25	11	9	6	10	36	61
2015	ЧВ	3	3	9	10	6	25	11	9	6	11	37	62
2014	ЧВ	4	3	8	8	4	20	9	8	7	11	35	55
2013	ЧВ	4	3	8	9	4	21	10	8	7	11	36	57

ЧВ – частково вільна

PR – сукупний бал для категорії «Політичні права».

CL – сукупний бал для категорії громадянських свобод

Наближено до невільних країн оцінено ситуацію щодо виборчого процесу в країні у 2013-2014 рр. та 2025 р., загальний рейтинг дотримання політичних прав був найнижчим у 2013-2014; 2023-2024 роках. Так само критичним був стан із дотриманням громадянських свобод у 2013-2024 рр. (Революція Гідності) і невільним у 2023-2025 рр., що пояснюється наявністю воєнного стану та обмеженнями функціонування опозиції, медіа, верховенства права. Особливо відчутною для електоральної демократії є можливість медіа об'єктивно висвітлювати агітаційну кампанію та усі етапи виборчого процесу у відповідності демократичним стандартам. З початку російсько-української війни в Україні були прийняті закони щодо прозорості медіа, доступу до інформації, захисту журналістів. З 2017 р. функціонує незалежний суспільний мовник «Суспільне», а прийнятий наприкінці 2022 р. закон про медіа відповідає європейському законодавству. Індекс свободи преси Міжнародної організації «Reporters Without Borders» (RSF) дозволяє оцінити демократичність виборчого процесу на основі двох компонентів: кількісного підрахунку зловживань щодо медіа та журналістів та якісного аналізу ситуації в кожній країні або території на основі відповідей фахівців зі свободи преси (журналістів, дослідників, науковців, правозахисників), які визначають за шкалою від 0 до 100, яку присвоюють кожній країні або території, де 100 – це найкращий можливий бал (найвищий можливий рівень свободи преси), а 0 –

найгірший. За цим показником рейтинг України наразі визначають як проблемний (від 40 до 55) [4].

Індекс свободи преси в Україні за 2013-2025 рр.

Рік	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Місце в рейтингу	126	127	129	107	102	101	102	96	97	79	79	61	62

Отже, динаміка індексів електоральної демократії (Freedom House) та свободи преси (RSF) свідчить про негативну тенденцію до погіршення демократичних умов проведення виборів. Хитка стійкість демократичних інститутів в Україні міжнародні організації пояснюють переважно умовами воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Румянцева С. В. Електоральна демократія та вибори, як головний її елемент. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Issues of Political Science*. 2016. 28. С. 63-68.
URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/5812https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/5812/5351>
2. Freedom House. URL <https://freedomhouse.org/>
3. List of Electoral Democracies in Freedom in the World 2025.
URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>
4. Reporters Without Borders (RSF). URL: <https://rsf.org/en/>

**Владислава Вишневська, магістрантка
ОПП «Менеджмент політичної діяльності»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. В. І. Бурдяк**

Парламентаризм у Болгарії у XXI столітті: виклики та перспективи

У XXI столітті парламентаризм в Болгарії зазнав суттєвих трансформацій, зумовлених як внутрішньополітичними змінами, так і зовнішніми факторами, що впливають із нової конфігурації

міжнародних відносин. У контексті теми наукової конференції *«Динаміка безпекових стратегій національних держав в умовах нового формату геополітичної конкуренції»* важливо розглянути роль болгарського парламенту як інституції, що адаптується до нових викликів безпеки й сприяє формуванню сучасної безпекової стратегії.

Як країна-член Європейського Союзу та НАТО, Болгарія опинилася в епіцентрі нового формату геополітичної конкуренції, в якому перетинаються інтереси західного світу, Російської Федерації, Китаю та інших акторів. Це середовище формує нові вимоги до національних систем управління, зокрема до парламентів, які мають забезпечити стратегічну сталість, законодавчу підтримку оборонної політики та контроль за діяльністю виконавчої влади в сфері безпеки.

У цьому контексті Народні збори Болгарії виконують ключову роль. Зокрема, парламент відповідає за:

- ухвалення стратегічних документів, включаючи Стратегію національної безпеки (2021),
- контроль за оборонним бюджетом і діяльністю силових відомств,
- ратифікацію міжнародних безпекових угод,
- імплементацію євроатлантичних ініціатив у законодавство Болгарії.

Гібридні загрози, інформаційна війна, кібератаки та енергетичний тиск стали елементами нової геополітичної реальності. У цьому контексті парламентаризм виступає не лише механізмом представницької демократії, а й стратегічним інструментом реагування. Участь Болгарії в ініціативах ЄС, зокрема у структурі PESCO (Permanent Structured Cooperation), передбачає законодавче забезпечення нових оборонних зобов'язань, що лягає на плечі парламенту.

Крім зовнішніх викликів, внутрішньополітичні процеси також накладають відбиток на ефективність парламентської

діяльності. Зокрема, посилення політичної поляризації, зростання впливу проросійських партій і поширення дезінформації ставлять під сумнів стабільність демократичного процесу. У таких умовах Народні збори виступають і як захисник демократичного ладу, і як арена для формування національного консенсусу в питаннях безпеки.

Значна увага приділяється модернізації парламентської інфраструктури: цифровізація законодавчих процедур, створення профільних комітетів з питань безпеки й оборони, підвищення прозорості прийняття рішень. Ці процеси є відповіддю на виклики часу і свідченням прагнення до адаптації до нових міжнародних стандартів.

Загалом, динаміка безпекової політики Болгарії в умовах геополітичної конкуренції тісно пов'язана з розвитком національного парламентаризму. Участь парламенту в розробці стратегічних рішень, посилення його інституційної ролі та зміцнення взаємодії з міжнародними структурами підтверджує його значення як ключового елемента у забезпеченні безпеки держави.

Таким чином, досвід Болгарії демонструє, що в умовах трансформацій глобального безпекового порядку, національні парламенти відіграють критично важливу роль у формуванні сталих відповідей на сучасні загрози. Цей досвід є релевантним не лише для країн Центрально-Східної Європи, а й для ширшого європейського безпекового простору.

1. Список використаних джерел

1. Dimitrov V. Bulgaria's Political System: Stability and Fragmentation in the Post-Transition Period. *Journal of Southeast European Politics*. 2021. Vol. 9. № 3. P. 35–50.
2. Marinov S. Parliamentary Oversight and Security Policy in Bulgaria: Between NATO Commitments and Domestic Challenges. *European Security Review*. 2022. Vol. 18. № 4. P. 67–83.
3. National Assembly of the Republic of Bulgaria. *National Security Strategy of the Republic of Bulgaria*. Sofia: Government Press, 2021.

4. Веденєєв Д. В., Гончаренко Т. О. Гібридні загрози в системі сучасної безпеки ЄС та НАТО. *Журнал міжнародної політики і безпеки*. 2023. Т. 7. № 1. С. 14–27.
5. Капітоненко М. Геополітична конкуренція та трансформація регіональних безпекових форматів. *Аналітичний бюлетень НІСД*. 2020. № 2.
6. Мельник Т. М. Європейський парламент і національні парламенти: діалог у сфері безпеки. *Політологічний вісник*. 2022. № 89. С. 20–28.

*Василь Баранець, аспірант ОНП «Політологія»,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-8096-5821>
Науковий керівник – к. політ. н., доцент І. С. Осадца*

Штучний інтелект як інструмент модернізації дипломатичних стратегій

У сучасному глобальному середовищі, позначеному як зростанням інтенсивності міжнародних комунікацій, так і ускладненням дипломатичних викликів, штучний інтелект (ШІ) дедалі виразніше позиціонується як чинник модернізації дипломатичних стратегій. Його аналітичний, прогностичний і автоматизаційний потенціал обумовлює трансформацію не лише технічних інструментів дипломатії, але й концептуальних засад ведення зовнішньої політики. Проте цей процес є неоднозначним і спричиняє появу нових етичних, регуляторних і політичних дилем. Підхід Європейського Союзу до цифрової трансформації дипломатії базується на принципах відповідального регулювання, захисту даних і гуманного використання технологій. Такі документи, як Європейський акт про штучний інтелект, передбачають розмежування між допустимими, високоризиковими і забороненими застосуваннями ШІ. У сфері зовнішньої політики ці стандарти проявляються через обережну інтеграцію аналітичних систем у дипломатичні процеси,

впровадження стандартів кіберетики та розбудову стратегічного бачення «штучного інтелекту в службі демократії» [1]. Урсула Франке вказує на важливість формування єдиного «дипломатичного інструментарію ШІ», який би включав технічні засоби, навчальні програми для дипломатів, спільні ініціативи з міжнародного регулювання [1]. Подібні програми можуть призвести до появи нових форм цифрової нерівності на рівні міждержавних відносин [2].

На противагу європейським підходам, більшість національних дипломатій, включаючи українську, лише починають адаптацію до епохи штучного інтелекту. Констатується брак цифрової інфраструктури, недостатність фінансування на дослідження, а також відсутність нормативних рамок щодо використання ШІ в дипломатії. Як зазначає В. Омеляненко, цифрова дипломатія в Україні наразі знаходиться на етапі розробки концепцій і пілотних практик, в той час як у ЄС вже йдеться про інституціалізацію технологічних рішень у зовнішній політиці [5].

Ідея автоматизації частини аналітичної роботи в дипломатії знаходить підтримку як у європейських, так і в українських експертних середовищах. Коновалова вказує, що штучний інтелект потенційно може виконувати функції підготовки інформаційних довідок, синтезу позицій сторін, виявлення конфліктних точок у переговорах, аналізу риторики лідерів, ідентифікації прихованих сигналів у міжрядкових формулюваннях [4]. Водночас надмірне покладання на алгоритми без забезпечення механізмів прозорості та коригування несе в собі низку ризиків – можливе програмування упереджених або некоректних висновків унаслідок викривлених тренувальних даних, відсутність нормативної адаптації до гуманітарного контексту рішень, ризик делегування політичної відповідальності «чорним скринькам» [3].

Окрему увагу слід приділити потенціалу зловживань з боку держав-автократій, які можуть використовувати ШІ не лише для

підвищення ефективності комунікацій, але і для масштабного контролю, цензури чи дезінформації. Відтак, заклик до формування міжнародних стандартів у сфері ШІ у дипломатії є не лише технічним, а й політичним питанням. Р. Чернатоні наголошує на необхідності «гнучкої технологічної дипломатії», що полягає у поєднанні етичного регулювання з інноваційною відкритістю, підтримці локальних розробок і формуванні міждержавних альянсів у сфері цифрової політики [2]. Такий підхід дає змогу не лише уникнути копіювання чужих моделей, але й формувати локалізовані форми «розумного ШІ» в межах глобального порядку. Для України важливо не лише запозичувати технічні рішення ЄС, але й впроваджувати політику цифрового суверенітету, що передбачає: 1) формування національної нормативної бази; 2) створення інституцій цифрової дипломатії; 3) розвиток власних науково-дослідних програм із фокусом на етику, безпеку і публічну комунікацію ШІ; 4) підтримку міждисциплінарної підготовки дипломатів.

Одним із викликів, які озвучуються в європейських колах, є формування багатосторонніх механізмів контролю за застосуванням ШІ в міжнародних відносинах. На цьому тлі виникає ідея створення міжнародного кодексу штучного інтелекту для дипломатії, який би регулював принципи прозорості, відповідальності, аудиту та захисту даних. У поєднанні з технічними стандартами та етичними рамками, такі кодекси можуть стати основою для запобігання «цифровому імперіалізму» та інформаційним загрозам [2]. Водночас, як зазначає Гачкевич, необхідно пам'ятати, що жодна модель не може бути універсальною – її ефективність залежить від культурно-інституційного контексту. Отже, міжнародне співробітництво має поєднувати загальні принципи з гнучкими механізмами локальної адаптації [3].

Таким чином, штучний інтелект дедалі більше виконує роль не лише інструменту підтримки рішень у дипломатії, а й чинника

трансформації самої логіки зовнішньополітичних дій. Європейські стандарти наголошують на етичній, правовій і прозорій інтеграції ШІ, в той час як національні дипломатії зіштовхуються з викликами нестачі інституційної, технічної та методологічної готовності. У цьому контексті особливо актуальними є стратегії адаптивного регулювання, міжінституційна співпраця, розвиток національного експертного середовища та формування механізмів цифрового суверенітету. Розбудова міжнародної інфраструктури безпеки ШІ в дипломатії, зокрема через багатосторонні кодекси, повинна стати пріоритетом політичного діалогу між країнами. Без цього ризику алгоритмізації політичних процесів і посилення нерівностей лише зростатимуть. Отже, ШІ у дипломатії – це не лише технологія, а й політична дилема, що потребує багатовимірної відповіді.

Список використаних джерел

1. Franke U. Artificial Intelligence Diplomacy: Managing with AI as a New Tool of EU Foreign Policy. *European Parliament*. 2021. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662926/IPOL_STU\(2021\)662926_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662926/IPOL_STU(2021)662926_EN.pdf)
2. Csernaton R. Generative AI Poses Challenges for Europe. *Carnegie Europe*. 2023. URL: <https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2023/10/generative-ai-poses-challenges-for-europe?lang=en>
3. Гачкевич А., Николишин М. Дипломатичний набір інструментів штучного інтелекту. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2(3): 45-54. 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/375086614>
4. Konovalova M. AI and Diplomacy: Challenges and Opportunities. *Journal of Liberty and International Affairs*. 9 (2):520-30. 2023. URL: <https://doi.org/10.47305/JLIA2392520k>.
5. Omelianenko V. EU's and Ukraine's Approaches to Digital Diplomacy in the Geopolitics of Technologies. *PRISM UA*. 2023. URL: <https://prismua.org/en/english-eus-and-ukraines-approaches-to-digital-diplomacy-in-the-geopolitics-of-technologies/>

**СПРОТИВ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ:
ІНСТИТУЦІЙНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТА
ГРОМАДСЬКИЙ ВИМІРИ**

*Maryia Zharylouskaya, PhD candidate in Law,
junior researcher*

Mykolas Romeris University (Lithuania)

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-1030-4226>

*Scientific supervisor – Dr., Assoc. prof. Loreta Šaltinytė,
Mykolas Romeris University (Lithuania)*

**Legal status of the European Union restrictive measures: the
Russian Federation’s aggression against Ukraine case insights**

Key words: restrictive measures, sanctions, countermeasures, aggravated responsibility, EU, CJEU, CFSP, Russian Federation

The Russian Federation’s aggression against Ukraine holds particular significance for the development of the European Union’s restrictive measures - a legal term deliberately chosen by the EU legislator to avoid the ambiguity associated with the term “sanctions” (Portela, 2012, p. 20). These measures have evolved into a distinct legal instrument with a dual character, operating within both EU and public international law frameworks. The restrictive measures imposed on Russia, along with those targeting Belarus, Iran, Syria, and the DPRK, constitute the most comprehensive sanctions regime ever adopted by the EU (Lonardo, 2023, p. 40).

In terms of their form, EU sanctions – both generally and in the context of the present case - are typically classified into three main categories: (i) travel bans, (ii) asset freezes, and (iii) trade restrictions. For the purposes of this research, the focus will be on asset-freezing restrictive measures, given the extensive body of EU legal acts (as of

20 May 2024, the EU has adopted 16 packages of restrictive measures, with asset freezes mainly imposed on 1,927 individuals and 542 entities (Council of the European Union, 2014a; 2014b)) and case law from the Court of Justice of the European Union (CJEU).

Freezing assets restrictive measures are clear realisation of the EU strategy to shift from indiscriminate *comprehensive* (general, sectoral) (applicable to entire sectors of a country's economy, like finance, energy, or defence, etc.) to *targeted* (selective, smart, clever) sanctions (intended to focus coercive pressure on those who responsible for wrongdoing: specific decision-making elites and entities they control) to minimise unintended humanitarian hardship on the mass public not responsible for such policies and actions (Cortright, 2002, pp. 2, 6; Drezner, 2011, p. 96).

The Russian Federation's aggression against Ukraine clearly demonstrates that EU restrictive measures can be understood from two complementary perspectives. First, they function as instruments of the EU's external policy, advancing goals such as peacekeeping, security, political stability, and economic interests in regions of strategic importance. These objectives are pursued within the framework of the Common Foreign and Security Policy (CFSP) (European Union, 2012a, art. 39; European Union, 2012b, art.(s) 21, 29, 31). Second, the measures serve as a mechanism for enforcing international law, particularly in relation to the EU's *erga omnes* obligations in response to breaches of *jus cogens* norms. In this context, following the ARSIWA (United Nations, 2001, art.(s) 54, 48), the EU acts as a non-specially affected State, responding to violations of obligations owed to the international community as a whole. The latter is confirmed by both:

- EU legal documents which characterize restrictive measures as a response to a "gross" (Council of the European Union, 2023; Council of the European Union, 2022) "violation of the prohibition on the use of force enshrined in Article 2(4) of the Charter of the United Nations (UN) which is [a fundamental rule/ peremptory norm] of international

law, and of the other principles of the Charter of the UN (UN Charter)” (Council of the European Union, 2024a; Council of the European Union, 2024b).). Notably, this marks a shift from the earlier approach during the 2014-2022 “signalling” sanctions phase (Veebel & Markus, 2015, pp. 178-179), which primarily emphasized non-recognition obligations (Council of the European Union, 2017; 2018; 2020), to a more assertive use of restrictive measures aimed at promoting international accountability for the Russian Federation and the individuals concerned;

- EU political documents such as the European Council Conclusions, the Foreign Affairs Council Conclusions, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy statements and declarations, etc. Although political in nature, these instruments, grounded in the principle of conferral (Chalmers, Davies & Monti, 2019, p. 60; Schütze, 2016, p. 224), may carry legal weight. Drawing on the International Law Commission’s *Guiding Principles applicable to unilateral declarations of States capable of creating legal obligations* (ILC, 2006) and the approach taken by the ICJ in the *Nuclear Tests* case (ICJ, 1974) which define such declarations as autonomous unilateral acts capable of producing binding effects (Kassoti, 2022), these political documents can be considered legally binding as they are publicly made and clearly express an intention to be bound. Their binding nature must be assessed considering their content and the surrounding factual circumstances - such as, *inter alia*, their direct implementation into EU legal acts. *Inter alia*, they indicate restrictive measures as a response to “a serious [blatant] breach of international law, including the most fundamental principles of the UN Charter” (High Representative, 2024a, 2024b, 2022a), “disregard for the rules-based international order and international law”, “a manifest violation of the UN Charter” (European Council, 2022a, 2023), “aggression [as] concern to the international community as a whole” (European Council, 2021).

Based on the EU legal regulation, political documents and practice of the CJEU, *inter alia* the following main characteristics of restrictive measures can be conceptualised:

(i) restrictive measures must “refer to an objective of general interest, recognised as such by the [EU]” (*Mazepin v Council*, para.(s) 100, 102; *NSD v Council*, para. (s)125-126, 136). Their objective falls within those pursued under the CFSP and referred to in Art. 21(2)(b) and (c) TEU, such as, in particular, the preservation of peace, prevention of conflicts and strengthening of international security and the protection of civilian populations” (*Abramovich v Council*, para. 160; *RT France v Council*, para. 226). Based on the case under consideration, restrictive measures aimed to exert maximum pressure on the Russian authorities to: (a) increase the costs of the aggression; (b) promote a peaceful settlement of the crisis; (c) bring to the end aggression; (d) ensure the fulfillment of reparation obligations (Council of the European Union, 2024c; European Council, 2022b; European Council, 2024) and constitute the “response” to aggression (High Representative, 2022b);

(ii) compliance **with proportionality principle**: when there is a choice between several appropriate measures, recourse must be had to the least onerous, and the disadvantages caused must not be disproportionate to the aims pursued (*Abramovich v Council*, para. 138; *Rotenberg v Council*, para. 178; *Khan v Council*, para. 50; *RT France v Council*, para.(s) 134, 144). The CJEU recognised that EU legislature has **a broad discretion** in areas which involve political, economic and social choices on its part, and in which it is called upon to undertake complex assessments and so, the restrictive measure may be recognised as unlawful only if it is **manifestly inappropriate** (*Abramovich v Council*, para. 139; *Rotenberg v Council*, para.179; *Khan v Council*, para. 51). The cases of *jus cogens* norms violations, such as aggression of the Russian Federation against Ukraine and the fundamental importance of interests protected which related to the interest of worldwide community (“are part of the wider objective with worldwide

dimention - preserving peace, preventing conflicts and strengthening international security” (*Abramovich v Council*, para. 140; *Rosneft and Others v Council*, para. 150; *Khan v Council*, para. 52)), significantly increase the margin of appreciation of the Council for application of restrictive measures;

(iii) **temporary character**: restrictive measures are reversible and time-limited to the non-performance of a responsible State (*Khan v Council*, para. 59; Council of the European Union, 2024c), including the sunset clause mechanism.

The characteristics of the EU restrictive measures given above largely coincide with the concept of countermeasures provided for in Art. 49-53 ARSIWA in relation: (a) to aim: “to induce a responsible State to (i) cease the commission of internationally wrongful act; (ii) provide reparations; (iii) to offer appropriate assurances and guarantees of non-repetition; (b) consequences: “shall, as far as possible, be taken in such a way as to permit the resumption of performance of the obligations in question”; (c) volume: “commensurate with the injury suffered” balancing “the gravity of the internationally wrongful act and the rights in question”.

Based on the above, there is a significant conceptual overlap between the EU restrictive measures and countermeasures, according to ARSIWA.

Therefore, considering the ILC inclusion of a “saving clause” in Art. 54 ARSIWA - regarding “lawful measures” taken by third States in response to violations of *jus cogens* norms and the non-performance of *erga omnes* obligations - and acknowledging the absence of a direct affirmation of third-State countermeasures due to the legal uncertainty surrounding collective countermeasures at the time of ARSIWA’s adoption (United Nations, 2001, p. 339, para(s). (6)-(7); Crawford, 2000, para. 72), it is important to highlight the growing clarity in the development of customary international law. The case of the Russian Federation’s aggression against Ukraine, based on the ILC approach to identification of customary international law (ILC, 2018, Conclusion 2)

evidenced State practice and *opinio juris*, illustrates this trend, as the EU's restrictive measures closely align with the ARSIWA concepts of both "countermeasures" and "lawful measures."

Conclusions

EU restrictive measures, particularly in the form of asset freezes, are not only tools of the EU's Common Foreign and Security Policy (CFSP), aimed at promoting peace, security, and regional stability, but also serve as instruments of international law enforcement, reflecting the EU's commitment to uphold *erga omnes* obligations in response to breaches of *jus cogens* norms and non-performance of *erga omnes* obligations by other States.

There is a substantive clarity of the legal framework for such measures, reinforcing their temporary, reversible nature and grounding them in principles of proportionality and legitimate aim. These characteristics give a raise for a growing conceptual convergence between EU restrictive measures and **countermeasures** as articulated in Art.(s) 49-53 ARSIWA and "lawful measures" following Art.(s) 48, 54 ARSIWA. The case of the Russian Federation's aggression against Ukraine evidenced State practice and *opinio juris*, illustrates the development of customary international law in relation to legal framework for reactions of third States which are not specially affected by internationally wrongful act.

Bibliography

1. Chalmers, D., Davies, G., & Monti, G. (2019). *European Union law* (4th ed.). Cambridge University Press.
2. Cortright, D. (Ed.). (2002). *Smart sanctions: Targeting economic statecraft*. Rowman & Littlefield.
3. Drezner, D. W. (2011). Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice. *International Studies Review*, 13(1), 96–108.
4. Kassoti, E. (2022). Interpretation of Unilateral Acts in International Law. *Netherlands International Law Review*, 69, 295-326.
5. Lonardo, L. (2023). Challenging EU Sanctions against Russia: The Role of the Court, Judicial Protection, and Common Foreign and Security Policy. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 2023, 25, 40-63.

6. Portela, C. (2012). *European Union Sanctions and Foreign Policy: When and Why do they Work?* Taylor and Francis.
7. Schütze, R. (2016). *European constitutional law* (2nd ed.). Cambridge University Press.
8. Veebel, V., Markus, R. (2015). Lessons From the EU-Russia Sanctions 2014-2015. *Baltic Journal of Law & Politics*, 8 (1), 165-194.
9. International Court of Justice. (1974). *Nuclear tests (Australia v. France), judgment of 20 December 1974*. ICJ Reports 1974, p. 253. <https://www.icj-cij.org/en/case/58>
10. International Law Commission. (2018). *Draft conclusions on identification of customary international law, with commentaries*. (UN Doc. A/73/10). United Nations. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_13_2018.pdf
11. International Law Commission. (2006). *Guiding principles applicable to unilateral declarations of States capable of creating legal obligations, with commentaries thereto* (UN Doc. A/61/10). United Nations. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_9_2006.pdf
12. International Law Commission (2001). *Responsibility of States for internationally wrongful acts*. In *Report of the International Law Commission on the work of its fifty-third session* (UN Doc. A/56/10, Supp. No. 10). United Nations. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf
13. Crawford, J. (2000). *Fourth report on State responsibility* (UN Doc. A/CN.4/517 and Add.1). International Law Commission, United Nations. https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_517.pdf
14. European Union. (2012a). *Consolidated version of the Treaty on European Union*. Official Journal of the European Union, C 326, 13-46. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2012:326:TOC>
15. European Union. (2012b). *Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union*. Official Journal of the European Union, C 326, 47-390. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2012:326:TOC>
16. Council of the European Union. (2014a, March 17). *Council Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine* (2014/145/CFSP). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014D0145>
17. Council of the European Union. (2014b, March 17). *Council Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine*. Official Journal of the European Union, L 78, 6-15. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2014:078:0006:0015:En:PDF>

18. United Nations. (2001). *Responsibility of States for internationally wrongful acts*. In *Report of the International Law Commission, 53rd session (A/56/10, Supp. No. 10)*. Art. (s) 54, 48. United Nations General Assembly. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf
19. Council of the European Union. (2017, August 4). *Council Decision (CFSP) 2017/1418 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017D1418&qid=1735141992384>
20. Council of the European Union. (2018, July 30). *Council Decision (CFSP) 2018/1085 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018D1085&qid=1735145398162>
21. Council of the European Union. (2020, October 1). *Council Decision (CFSP) 2020/1368 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020D1368&qid=1735226525722>
22. Council of the European Union. (2023, June 23). *Council Decision (CFSP) 2023/1218 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023D1218&qid=1736091767524>
23. Council of the European Union. (2022, April 13). *Council Decision (CFSP) 2022/627 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32022D0627>
24. Council of the European Union. (2024a, May 21). *Council Decision (CFSP) 2024/1470 amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024D1470&qid=1736262669402>
25. Council of the European Union. (2024b, February 12). *Council Decision (CFSP) 2024/577 amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine*.

- Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024D0577&qid=1736174199981>
26. Council of the European Union. (2024c, May 21). *Council Decision (CFSP) 2024/1470 of 21 May 2024 amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024D1470&qid=1736262669402>
27. High Representative of the European Union. (2022a, September 28). *Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the illegal sham "referenda" by Russia in the Donetsk, Kherson, Luhansk and Zaporizhzhia regions*. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/28/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-illegal-sham-referenda-by-russia-in-the-donetsk-kherson-luhansk-and-zaporizhzhia-regions/>
28. High Representative of the European Union. (2022b, February 24). *Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the invasion of Ukraine by armed forces of the Russian Federation*. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-invasion-of-ukraine-by-armed-forces-of-the-russian-federation/>
29. High Representative of the European Union. (2024a, October 8). *Statement by the High Representative on behalf of the EU on Russia's continued hybrid activity against the EU and its Member States*. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/10/08/hybrid-threatsrussia-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-russia-s-continued-hybrid-activity-against-the-eu-and-its-member-states>
30. High Representative of the European Union. (2024b, October 24). *Statement by the High Representative on behalf of the EU on Russian presidential elections and their non-applicability on Ukrainian territory*. Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/10/24/russiaukraine-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-reports-of-the-dprk-sending-troops-to-russia>
31. European Council. (2022a, January 24). *Council conclusions on the European security situation*. <https://www.consilium.europa.eu/media/53949/st05591-en22.pdf>
32. European Council. (2022b, December 15). *European Council meeting conclusions*. <https://www.consilium.europa.eu/media/60872/2022-12-15-euco-conclusions-en.pdf>

33. European Council. (2023, February 9). *European Council meeting conclusions*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2023-INIT/en/pdf>
34. European Council. (2024, December 19). *European Council meeting conclusions*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/12/19/european-council-conclusions-19-december-2024/>
35. Abramovich v Council, T-108/16, 20 December 2023 (General Court of the European Union).
36. Rotenberg v Council, T-720/14, 30 November 2016 (General Court of the European Union, 30 November 2016).
37. Khan v Council, T-256/19, 29 November 2023 (General Court of the European Union).
38. RT France v Council, T-124/20, 27 July 2022 (General Court of the European Union).
39. Rosneft Oil Company and Others v Council, T-636/18, 13 September 2018 (General Court of the European Union).
40. Mazepin v Council, T-282/22, 8 November 2023 (General Court of the European Union).
41. National Settlement Depository (NSD) v Council, T-339/22, 11 September 2024 (General Court of the European Union).

*Василь Карно, к. іст. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

*Наталія Нечаєва-Юрійчук, к. іст. н.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5882-7121>

Практики стійкості українських громад в умовах триваючої російсько-української війни

Від 2014 року війна росії проти України трансформувалася з гібридної до конвенційної, що створює нові виклики єдності українського суспільства у його боротьбі з агресором. За цей час Україна зазнала значних територіальних втрат: частина території держави – окупована (мова йде про окремі території Донецької та

Луганської області), частину росія анексувала. У 2014 році – територію АР Крим, а у вересні 2022 року вирішила повторити цей досвід, оголосивши про «добровільне приєднання» до РФ частково окупованих російськими військами територій Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей [2]. В цих умовах питання життєстійкості громад набуває особливого значення, адже війна, розв'язана росією ще у 2014 році, продовжує тривати, а перемога над агресором можлива за умови єдності й згуртованості українського суспільства насамперед, а також єдності усього демократичного світу у боротьбі з сучасною тиранією.

Російська анексія українського Криму у 2014 році та окупація частини територій України актуалізували питання стійкості як фундаменту сучасної системи безпеки та оборони. У 2016 році, на Варшавському саміті НАТО, лідери Північноатлантичного альянсу зобов'язалися посилити стійкість через зміцнення цивільної готовності (цивільного планування на випадок надзвичайної ситуації). Для цього було визначено сім базових вимог:

- «1. Забезпечення безперервного врядування та надання основних державних послуг;
2. Стійке енергопостачання;
3. Здатність ефективно контролювати рух великих мас населення;
4. Стійке забезпечення продуктами харчування і водою;
5. Здатність долати проблеми, спричинені великою кількістю постраждалих;
6. Стійкі системи цивільного зв'язку;
7. Стійкі системи громадського транспорту» [1].

Оновлений підхід засвідчив: ще до розгортання широкомасштабної війни в центрі Європи держави-члени Альянсу визнали: «стратегічне середовище змінилось і стійкість цивільних структур, ресурсів і послуг займає першу лінію оборони сучасних

суспільств» [1]. Розгортання конвенційної війни в Україні у лютому 2022 року підтвердило й доповнило цей підхід: стійкість цивільних інфраструктур поруч із високоорганізованою системою територіальної оборони є важливою умовою ефективного спротиву військовій агресії. Український досвід весни-літа 2022 року засвідчив важливість цивільно-військового співробітництва в організації опору.

Триваюча війна та активні воєнні дії в Україні є потужним випробуванням на міцність всіх систем життєзабезпечення держави, не кажучи вже про суспільну єдність та резильєнтність. І якщо у ЄС стійкість визначається як «здатність особи, окремого господарства, суспільства, країни або регіону протистояти, адаптуватися та швидко відновлюватися після стресів та шоків» [3], то у сучасній Україні дане поняття набуло додаткових сенсів. Українська формула стійкості, розроблена Національною платформою стійкості та згуртованості, це: «здатність системи адаптуватися, чинити опір і самовідновлюватися». Вона ґрунтується на «культурі самоорганізації, самооборони, суспільного діалогу, мережах партнерства на горизонтальному та вертикальному рівнях, делегуванні частини державних функцій громадському сектору» [3].

Стійкість в умовах війни – це п'ять основних вимірів: громадська, безпекова, підприємницька, психологічна й інформаційна. В основі громадської – співпраця та взаємодія. Це те, до чого долучився в тій чи іншій мірі кожен українець, адже мова йде про активну громадянську позицію й діяльність (в першу чергу, волонтерську), заміщення діяльністю волонтерів й громадських активістів того, що повинна була б робити влада, активна й конструктивна взаємодія між владою та громадськістю задля спільної перемоги. Безпекова стійкість передбачає потужне цивільно-військове співробітництво на всіх рівнях. Сьогодні ми беремо участь у формуванні нового формату цієї взаємодії, у т.ч., й через запровадження нових навчальних курсів та програм.

Фінансову спроможність спротиву забезпечує підприємницька складова стійкості. Розвиток та підтримка бізнесу – запорука економічної стійкості воєнним викликам та небезпекам. Все це можливо за умови збереження психологічного балансу. Психологічна складова – це про індивідуально й, відповідно, колективну здатність до самовідновлення та діяльність в умовах глобальної невизначеності. І останній – інформаційний вимір. Нинішні інформаційні гойдалки призводять до послаблення психологічної й, як наслідок, громадської, безпекової та підприємницької стійкості як конкретної людини, так і суспільства в цілому. Критичне мислення, інформаційна відповідальність та розвиток медіаграмотності є необхідною складовою модерної системи оборони. Активність громадських організацій та волонтерські ініціативи, що реалізуються в усіх громадах України як у напрямку посилення тилу, так і – насамперед – зміцнення наших Збройних Сил, – це те, що сформувало українські практики стійкості.

Список використаних джерел

1. Riepke Wolf-Diether. Стійкість: перша лінія оборони. NATO Review. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/02/27/stjkst-persha-lnya-oboroni/index.html>
2. Росія оголосила про анексію окупованих територій України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63086413>
3. Стійкі практики в нестійких умовах. Огляд практик спільнот. Київ, 2023. URL: <https://drive.google.com/file/d/1M6XRdWfNuUR54XO0f2v44JWKzLKKynJU/view>

Bacho Bitari Khuroshvili
PhD Candidate at the University of Wroclaw
Institute of Political Sciences
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-9391-3751>

Georgia and the EU: Democratic Backsliding in the Wake of Russia's Invasion of Ukraine

Since regaining its independence in 1991, Georgia has undergone a profound transformation. With deep historical and cultural ties to Europe, the country identifies closely with European values and traditions. This sentiment was powerfully expressed by former Prime Minister Zurab Zhvania during Georgia's accession to the Council of Europe, when he declared: "I am Georgian, therefore I am European" (Kapanadze, 2004; Mestvirishvili & Mestvirishvili, 2014; Tsintskiladze, 2019). Despite the current political climate, marked by the ruling party *Georgian Dream's* ambivalent and increasingly Eurosceptic posture, Zhvania's words continue to capture the enduring aspiration of the Georgian people for integration into the European Union. And to this day, apart from *Georgian Dream*, no government, despite exhibiting authoritarian tendencies—has strayed from this pro-European path.

The Government of Georgia's policy toward European integration reflects a duality of ambition and implementation challenges. Article 78 of the Georgian Constitution underscores a formal commitment to integration into the European Union (EU) and NATO. However, while legislative and bureaucratic frameworks have, for some time, partially aligned with European standards, their practical implementation remains inconsistent. This gap stems from deficits in political will, administrative inertia, and the broader political culture that shapes governance in Georgia. Most importantly, it is accompanied by a shift in political course and growing Euroscepticism on the part of the ruling party.

The European Union's recognition of Georgia's "European Perspective" in June 2022, alongside Moldova and Ukraine, which were granted candidate status, introduced 12 priorities for achieving candidacy. These priorities target political reform, judicial independence, anti-corruption efforts, media freedom, and the protection of human rights. However, Georgia has struggled to fulfil nine critical priorities identified by the European Commission. These include reducing political polarisation, advancing judicial reforms, implementing anti-corruption measures, de-oligarchisation, safeguarding media pluralism, investigating crimes against journalists, and upholding the rights of vulnerable groups. While some progress has been noted, such as improvements in gender equality and reforms to the Public Defender's appointment process, substantial gaps remain, revealing the complex interplay between EU conditionality and domestic political resistance.

The case of Ukraine serves as a significant contextual marker. Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 triggered a wave of accelerated pro-European engagement across Eastern Europe. Ukraine's resolute resistance and deepening cooperation with EU institutions amplified pressure on neighbouring countries, including Georgia, to reaffirm their European trajectories. However, paradoxically, the ruling Georgian Dream party adopted a more ambivalent—and increasingly anti-European—rhetoric after 2022. While maintaining an outwardly pro-European stance, the government intensified its opposition to EU actors, with this hostility becoming more vocal and assertive following the war in Ukraine. This political shift stands in stark contrast to the broader regional momentum for integration and democratic consolidation (Khuroshvili, Safaryan & Taskin, 2024).

Criticism has mounted over the ruling party's subtle Euroscepticism and deviation from declared European values. Mixed messaging and divisive narratives have contributed to growing domestic polarisation. The disputed parliamentary elections of October

2024, marked by widespread allegations of fraud, further deepened concerns about democratic backsliding and led the EU to suspend Georgia's accession process. These developments highlight a widening rift between the Georgian government's policies and the expectations of the EU. On November 28, 2024, Irakli Kobakhidze rejected EU integration "as a mercy," accusing EU officials of using grants and loans to blackmail Georgia. He announced that Georgia would suspend EU negotiations and reject EU budgetary aid until the end of 2028, sparking mass protests. That same day, the European Parliament declared the October 26 elections fraudulent, refused to recognise the results, and called for sanctions against "Georgian Dream" leaders.

Moreover, the regime is becoming increasingly authoritarian, as reflected in its destructive policies toward civil society, the passage of repressive laws, and mass arrests. This is further exacerbated by war propaganda and the intimidation of the population. Despite institutional setbacks, mass public demonstrations continue to express strong pro-European sentiment among the Georgian population. According to all surveys conducted to date, more than 80% of citizens support joining the European Union.

References

1. Kapanadze S. Georgia and the EU: The Paths to Europe. *EuroJournal.org – Journal of Foreign Policy of Moldova*. 2004. (04).
2. Mestvirishvili N., Mestvirishvili M. 'I am Georgian and Therefore I Am European': Researching the Europeanness of Georgia. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2014. Vol. 8. №. 1. P. 78–90.
3. Tsintskiladze I. European Integration and Identity Issues in Georgia. *Eastern Europe Regional Studies*. 2019. №. 1.
4. Institute for Development of Freedom of Information (IDFI). Review of the European Commission's Assessment (Implementation of the 12 Priorities and New Reservations). Tbilisi: IDFI, 2023.
5. Khuroshvili B. B., Safaryan S., Taşkın M. Ö. Government Policy Towards European Integration And Its Features In Georgia, Armenia And Türkiye. *European Journal of Transformation Studies*. 2024. Vol. 12. №. 1. P. 109–133.

*Alina Stoica, Assoc.Prof.PhD.,
University of Oradea, Faculty of History, International Relations,
Political and Communication Sciences, Department of International
Relations and European Studies, Professor Jean Monnet*

Strategies of cultural diplomacy and projection of the Russian Federation's influence in the Eastern border regions of the European Union

Abstract: In the context of geopolitical tensions on the EU's eastern border, cultural diplomacy takes on a strategic role, becoming a symbolic confrontation space for asserting regional influence. As a form of soft power, it complements traditional foreign policy instruments, seeking to strengthen relations with neighbouring states, combat hostile narratives and attract support in areas of political, economic and strategic interest.

In this regional dynamic, the Russian Federation uses cultural diplomacy as a means of asserting its own geopolitical agenda in the Union's Eastern neighbourhood. This strategy is reflected in cultural, educational and social initiatives aimed at strengthening bilateral ties and creating a favourable perception in countries such as the Republic of Moldova, Ukraine, Belarus, etc. Measures such as scholarships, festivals, educational partnerships and artistic exchanges serve as vehicles for disseminating the desired messages and promoting a positive image.

Analysing these practices highlights both the means used and the effects on public opinion and domestic policy directions, revealing the complexity and ambivalence of this type of interaction. The study proposes a clear distinction, based on a mixed (quantitative and qualitative) methodology, between genuine forms of cultural dialogue and actions aimed at misinformation and perceptive manipulation. The case of the Republic of Moldova will be used as a relevant example for understanding these mechanisms and their impact on regional stability.

Keywords: cultural diplomacy, strategic influence, Russian Federation, disinformation, Republic of Moldova, regional security.

*Андрій Стьопкін, аспірант ОНП «Політологія»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н. Ю. Ротар*

Наближення політики протидії дезінформації України до принципів та стандартів ЄС

Для підвищення інформаційної стійкості держави, міжнародна співпраця є одним із найефективніших інструментів. Вона дає можливість ретельно вивчати та впроваджувати передовий світовий досвід, адаптуючи його до українських реалій. Завдяки цьому Україна може як покращувати вже існуючі механізми, так і створювати принципово нові підходи у боротьбі з дезінформацією. Зокрема, європейський досвід активно інтегрується для розбудови міцної системи захисту. Важливу підтримку у цьому напрямку надають численні міжнародні організації, зокрема Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, ЦЄІ та НАТО, надаючи широкий спектр необхідних інструментів [6].

В інтеграції українських інституцій та систем протидії дезінформації до стандартів ЄС важливо враховувати національні системи інформаційного захисту країн-членів. Вони є ключовими елементами загальноєвропейської архітектури інформаційної безпеки, оскільки вони гнучкіші та оперативніше реагують на мінливі виклики. Наближення української політики протидії дезінформації до принципів та стандартів ЄС відбувається за такими основними напрямками: гармонізація законодавства (приведення українських законів у відповідність до стандартів ЄС, що включає узгодження принципів, цінностей та термінології),

підтримка та співпраця організацій (забезпечення вільного функціонування та взаємодії державних і недержавних структур), незалежні журналісти та громадські ініціативи (є особливо ефективними у швидкому реагуванні на інформаційні загрози), дотримання свободи слова (забезпечення цього принципу є критично важливим, адже тиск на медіа або переслідування журналістів та лідерів думок підриває ефективність протидії дезінформації).

У контексті протидії дезінформації важливо відзначити проекти ЄС, зокрема проект Ради Європи «Захист свободи слова та свободи ЗМІ в Україні – Фаза II» (SFEM-UA – Фаза II). Ця ініціатива, яка є продовженням попередніх зусиль і відповідає Рейк'явіцькій декларації, спрямована на посилення свободи слова, медіа та безпеки журналістів в Україні, що є незамінним у боротьбі з дезінформацією [2].

У контексті триваючого конфлікту інформаційна безпека України є ключовим аспектом у Плані дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023-2026 роки [1]. Особливе місце в ньому займає пункт «Захист свободи думки і свободи засобів масової інформації». Він спрямований на створення плюралістичного медійного середовища в Україні шляхом гармонізації правової та політичної бази з європейськими стандартами [5].

Для оцінки перспектив наближення української політики протидії дезінформації до стандартів ЄС необхідно проаналізувати відповідні оцінки інституцій Євросоюзу. Найбільш доцільно використовувати для цього щорічні звіти Європейської Комісії, що входять до її «Пакету розширення» – ключового набору документів, який визначає політику ЄС у сфері розширення.

Звіти Європейської Комісії, включаючи «Ukraine 2024 Report», підкреслюють значний прогрес України у протидії дезінформації та інтеграції до стандартів ЄС. Країна успішно

гармонізує законодавство, активно співпрацює з ЄС у боротьбі з гібридними загрозами та покращує кібербезпеку. Проте, залишаються виклики, зокрема у захисті журналістів, де фіксуються порушення свободи слова та випадки переслідувань [4]. У відповідь на це, у червні 2024 року Україна ухвалила дорожню карту для відновлення медіа-простору та заходів боротьби з дезінформацією. Також покращено умови роботи журналістів поблизу лінії фронту та підвищено прозорість місцевого самоврядування. Незважаючи на прогрес, питання ратифікації Римського статуту МКС залишається невирішеним [3].

Звіти Єврокомісії, зокрема «Ukraine 2024 Report», відзначають значний прогрес України у протидії дезінформації та інтеграції до стандартів ЄС. Хоча законодавство гармонізується, а співпраця з ЄС (особливо у кібербезпеці та боротьбі з гібридними загрозами) поглиблюється, існують виклики. Основні проблеми: недостатнє фінансування медіарегулятора та суспільного мовника, а також порушення свободи слова та переслідування журналістів, попри ухвалену дорожню карту для медіа. Обмеження інтернету для протидії російським кібератакам потребують регулювання відповідно до стандартів ЄС. Водночас, міжнародна співпраця України, зокрема прагнення до НАТО та активна взаємодія з ЄС (включно з обміном секретною інформацією та оборонними ініціативами), є міцною та конструктивною.

Україна активно інтегрує свою політику протидії дезінформації до стандартів ЄС, особливо після 2014 р. та повномасштабного вторгнення. Цей процес базується на міжнародній співпраці з Радою Європи, ЄС, ОБСЄ, НАТО, що дозволяє адаптувати європейський досвід для підвищення інформаційної стійкості. Ключові напрямки включають гармонізацію законодавства, підтримку вільних медіа та громадських ініціатив, а також дотримання свободи слова. Проекти Ради Європи, як-от «Захист свободи слова та свободи

ЗМІ в Україні – Фаза II», активно підтримують ці зусилля. Звіти Європейської Комісії, зокрема «Ukraine 2024 Report», відзначають значний прогрес у наближенні до стандартів ЄС у сферах кібербезпеки та протидії дезінформації. Проте, існують виклики: недостатнє фінансування медіарегулятора та суспільного мовника, а також випадки порушень свободи слова та переслідувань журналістів. Незважаючи на це, Україна демонструє рішучість та позитивні перспективи у цьому критично важливому процесі європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» 2023–2026. URL: <https://surl.li/djugxe>
2. Council of Europe. 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe: Reykjavik Declaration «United around our values». 2023, May 16–17. URL: <https://surli.cc/ifgnvv>
3. Council of Europe. Підтримка безпеки журналістів, ЗМІ та доступу до інформації, включаючи комунікаційну стратегію для Офісу Генерального прокурора в Україні. Retrieved June 30, 2025. URL: <https://surl.li/kziicy>
4. European Commission. Commission Recommendation (EU) 2022/758 of 27 April 2022 on protecting journalists and human rights defenders who engage in public participation from manifestly unfounded or abusive court proceedings (Strategic lawsuits against public participation). 2022, April 27. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2022/758/oj/eng>
5. Міністерство закордонних справ України. Плани дій Ради Європи для України. Retrieved June 30, 2025. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/plani-dij-radi-yevropi-dlya-ukrayini>
6. Ротар Н. Формування політики захисту електоральної моделі політичної участі від дезінформаційних впливів (на прикладі політики Європейського Союзу). *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2021. Вип. 43. С. 179–193.

*Софія Мотуз, магістрантка ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доцент М. М. Гуйтор*

Управління медіаграмотністю населення в умовах воєнного стану: роль органів виконавчої влади та місцевого самоврядування

У сучасному світі, де Інтернет посів провідне місце в сфері комунікацій, соціальні мережі набули значної популярності та стали ключовими каналами спілкування. Соціальні мережі формують не лише наші уявлення про світ, але й впливають на політичну, економічну й соціальну поведінку. Актуальності набуває питання критичного мислення, вміння комунікувати, бути активними громадянами сучасного світу. У зазначеному контексті саме питання медіаграмотності постає на порядок денний та виступає основним інструментом для того, щоб орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Це не лише про захист від маніпуляцій, а й про можливість бути свідомим, активним і успішним у всіх сферах життя. У період воєнного стану медіаграмотність набуває критичного значення, адже інформаційний простір стає полем бою не менш важливим, ніж фронт.

У зазначеному контексті доцільним видається детальний розгляд таких понять як «медіа», «медіаосвіта» та «медіаграмотність».

Медіаграмотність – це багатогранне поняття вивчається з різних наукових перспектив, що зумовлює різноманіття підходів до його розуміння та дослідження. Існує кілька основних теоретичних підходів, які формують сучасне розуміння медіаграмотності:

Термін «медіа» походить від латинського «medium» (посередник) на позначення засобів передавання, зберігання та

відтворення інформації. І тільки з середини ХІХ ст. «медіа» вживається в сучасному розумінні – поширення повідомлень за допомогою спеціальних технічних засобів зв'язку (пошта, телеграф). З розвитком радіо, кіно, телебачення на початку ХХ ст. виникає поняття «мас-медіа» як аналог ЗМІ – засобам масової інформації [1].

Процес освіти й підготовки людей до безпечної, відповідальної та ефективної діяльності в інформаційному просторі за допомогою сучасних засобів масової інформації в науці називають медіаосвітою.

У сучасному науковому дискурсі термін «медіаосвіта» вживається порівняно віднедавна. Прийнято вважати, що вперше його використали у процесі розробки програми масової медіаосвіти «General Curriculum Model for Mass Media Education» у 1973 р. на коопераційному засіданні інформаційного відділу ЮНЕСКО та Міжнародної ради із питань кіно- теле- та аудіовізуальної комунікації [3, с. 6].

В матеріалах конференції UNESCO «Educating for the Media and the Digital Age» (Відень, 1999) визначено, що медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими та графічними, звуковими, екрановими та ін.) та різними технологіями; вона дає можливість людям зрозуміти, як масові комунікації використовуються і впливають на свідомість, навчити застосовувати медіа в комунікації; сформувати навички того, як аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти; визначати джерела повідомлень, їхній політичний, соціальний, комерційний та / або культурний контекст; вибирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних повідомлень і працювати із зацікавленою в них аудиторією. Медіаосвіта – частина базових прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження та отримання інформації [3, с. 7].

Медіаосвіта є основним інструментом формування медіаграмотності. Вона дозволяє:

- викладати основи критичного аналізу інформації на всіх рівнях освіти: у школах, університетах, неформальній освіті;
- формувати свідоме ставлення до медіакультури, починаючи з раннього віку;
- забезпечувати людей навичками, які допоможуть їм адаптуватися до швидких змін інформаційного простору [4].
- Медіаграмотність в період воєнного стану набуває особливо гострого значення, оскільки це:
 - підтримка національної єдності: У період війни важливо об'єднати суспільство. Медіаграмотність допомагає протистояти дезінформації, яка спрямована на розкол суспільства.
 - інформаційна війна: Воєнні дії ведуться не лише на полі бою, але й в інформаційному просторі. Пропаганда, дезінформація та маніпуляції використовуються як зброя для підризу морального духу, створення паніки та дестабілізації суспільства.
 - збереження психічного здоров'я: Постійний потік негативної інформації може негативно впливати на психічне здоров'я. Медіаграмотність дозволяє фільтрувати інформацію та захищатися від інформаційного перевантаження.
 - захист від маніпуляцій: Медіаграмотність дозволяє відрізнити факти від вигадок, розпізнавати маніпулятивні прийоми та критично оцінювати джерела інформації.

Таким чином, можна зробити висновки, що медіаграмотність та медіаосвіта є фундаментальними компонентами сучасної освіти і суспільного життя. Вони сприяють формуванню свідомого, критично мислячого, відповідального громадянина, який здатний ефективно взаємодіяти з інформаційним простором.

Список використаних джерел

1. Падалко Я., Слаба О. Значення медіаосвіти та медіаграмотності у сучасному суспільстві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. № 61 (2). С. 205–209. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/61_2023/part_2/49.pdf

2. Приходькіна Н. О. Основні положення концепції Герберта Маршалла Маклюена в контексті виникнення феномена медіаосвіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2017. Вип. 142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_142_34
3. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.- упор. : В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012.
4. Медіаосвіта. Основи медіаграмотності: навч.-метод. посіб. для курсу «Основи медіаграмотності» / укл. С. О. Троян, Ткачук А. В. Умань : ПП Жовтий О. О., 2014.

*Ярослав Тарасюк, магістр
публічного управління та адміністрування*

Роль місцевого самоврядування у забезпеченні демократичної стійкості під час російсько-української війни

Місцеве самоврядування є важливим елементом демократичної системи, особливо в умовах воєнних конфліктів. Повномасштабна російська-українська війна, спричинила серйозні випробування для всієї структури українського врядування. В умовах глибокої кризи органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у забезпеченні стійкості громад, адже саме вони спроможні не лише ефективно реагувати на безпекові, гуманітарні й соціальні загрози, а й водночас зберігати демократичні засади врядування. Саме тому вивчення ролі місцевого самоврядування у забезпеченні демократичної стійкості набуває особливої актуальності як у науковому, так і в практичному вимірі. Україна, перебуваючи в умовах війни, стикається з серйозними викликами, що ставлять під питання не лише безпеку та суверенітет, а й основи демократії. У цьому контексті роль місцевого самоврядування є надзвичайно важливою, оскільки саме на місцевому рівні формуються основи

стійкості демократичних інститутів, а також організуються відповіді на кризові ситуації.

Місцеве самоврядування забезпечує важливу зв'язок між центральною владою і громадянами, відображаючи інтереси та потреби місцевих громад. Воно дозволяє органам місцевої влади активно брати участь у прийнятті рішень, адаптувати політику до конкретних умов і реалій, забезпечувати реалізацію прав і свобод громадян, а також ефективно реагувати на зміни, що відбуваються в умовах війни. У період війни місцеве самоврядування стало ключовим чинником збереження демократії на місцевому рівні, забезпечуючи захист прав громадян, оперативне реагування на кризи і надання базових послуг. Саме через місцеві органи влади громади отримують можливість впливати на процеси управління, що сприяє зміцненню довіри до державних інституцій. Місцеве самоврядування відіграє провідну роль у впровадженні принципу субсидіарності та адаптації європейських стандартів публічного управління, закріплених у Європейській хартії місцевого самоврядування. Таким чином, місцеве самоврядування в умовах війни не лише забезпечує життєздатність громад, а й виступає ключовим провідником європейських принципів демократії та ефективного врядування в Україні.

В умовах війни органи місцевого самоврядування взяли на себе нові функції — координацію гуманітарної допомоги, підтримку територіальної оборони, адаптацію інфраструктури та забезпечення базових послуг у кризових ситуаціях. Ці завдання доповнюють традиційні ролі місцевої влади, розширюючи її відповідальність і сферу впливу. Основними функціями місцевих органів влади під час війни стало: забезпечення безпеки та правопорядку в умовах загрози або активних бойових дій; підтримка життєзабезпечення населення, забезпечення соціальних послуг, медичних та освітніх потреб; гуманітарна допомога та координація волонтерських ініціатив, що сприяє збереженню соціальної стійкості; організація роботи з внутрішньо

переміщеними особами та їх інтеграція в місцеві громади. Отже, війна сприяла трансформації місцевого самоврядування в активного кризового менеджера та гаранта стабільності громад. Місцеве самоврядування в умовах війни виконує не лише адміністративні функції, а й адаптується до нових викликів, виступаючи кризовим менеджером та провідником демократичних змін. Завдяки гнучкості й наближеності до громад, ОМС забезпечують стійкість, згуртованість і підтримують життєдіяльність територій, що є основою стабільності держави у воєнний час.

Стійкість місцевого самоврядування є ключовою для збереження стабільності України в умовах війни. Громади стикаються з руйнуванням інфраструктури, економічними труднощами, проблемами безпеки та енергозабезпечення. Важливими завданнями стають розвиток локальної енергетики, підтримка бізнесу, створення робочих місць і інтеграція ВПО в економічне життя. Ефективна реакція на ці виклики зміцнює як громади, так і всю демократичну систему держави. Місцеві органи влади в Україні виявили високу здатність до адаптації у кризових умовах. Міста і села, які стали центрами переселення для мільйонів ВПО, проявили значну гнучкість у забезпеченні тимчасового житла, медичних послуг, освітніх можливостей для дітей та інших необхідних інфраструктурних потреб. У цій ситуації місцеве самоврядування також взяло на себе роль координатора гуманітарних ініціатив, мобілізуючи ресурси для надання допомоги цивільним особам, які постраждали від військових дій. Завдяки ефективній організації на місцях вдалося підтримати соціальну стійкість та уникнути масштабних гуманітарних криз.

Однак, війна не обійшла й місцеве самоврядування без серйозних викликів. Зруйновані інфраструктури, деякі райони, які стали зонами активних бойових дій, потребували значних зусиль з відновлення та забезпечення базових функцій влади. Місцеві

органи влади часто перебувають у скрутному становищі через обмеження фінансових ресурсів, деякі території залишаються поза контролем центральної влади, що обмежує можливості місцевих органів. З одного боку, це призводить до зменшення здатності місцевої влади забезпечувати базові потреби населення. З іншого боку, такі ситуації створюють великі ризики для послаблення демократичної стійкості, адже відсутність ефективної влади та інфраструктури може спричинити зростання локальних конфліктів, соціальної напруги і навіть посилення сепаратистських тенденцій.

В умовах війни необхідна тісна співпраця між місцевими та центральними органами влади. Важливим елементом є не лише делегування повноважень, а й забезпечення ефективного контролю та координації. Центральна влада повинна створювати необхідні умови для посилення місцевих органів через фінансування, навчання, надання технічних та адміністративних ресурсів. Також важливою є роль місцевого самоврядування в управлінні гуманітарною ситуацією та у стабілізації внутрішньої ситуації. В умовах війни місцеві органи влади можуть слугувати своєрідними острівцями стабільності, де реалізуються стратегічні рішення, необхідні для довгострокового відновлення і підтримки демократичної системи.

Місцеве самоврядування в Україні, особливо в умовах війни, виконує важливу роль не тільки в управлінні територіями, а й у зміцненні національної безпеки. Підтримка локальних громад в умовах війни дозволяє створювати зони стабільності в країні, що у свою чергу забезпечує збереження соціальної та політичної єдності, а також захист прав і свобод громадян. Місцеві органи влади сприяють збереженню демократичних цінностей, організовуючи відкриті консультації з населенням, залучаючи громадськість до процесу прийняття рішень і забезпечуючи прозорість влади. Це дозволяє підвищити рівень довіри до органів

місцевого самоврядування та держави загалом, що є важливим аспектом демократичної стійкості в умовах кризи.

Місцеве самоврядування України під час війни стало важливим інструментом у підтримці демократичної стійкості держави. Воно забезпечує безпеку громадян, підтримує гуманітарні ініціативи та сприяє ефективному управлінню в кризових умовах. Проте для подальшого розвитку країни важливо зміцнити функції місцевого самоврядування, посилити його взаємодію з центральною владою та сприяти соціально-економічному відновленню.

Список використаних джерел

1. Петруненко Я. В. Місцеве самоврядування як інструмент демократичного розвитку України: від війни до європейської інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 2. № 86. С. 333–335. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.50>
2. Химинець В., Головка А., Синетар І. Адаптація стратегування регіонального та місцевого розвитку до військово-політичних викликів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. (Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»).* № 43. С. 152–153. DOI:10.32782/2413-9971/2022-43-26.

Наталія Колесник, магістр публічного управління

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Андрій Колесник, магістрант кафедри історії

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

**Державна політика у сфері національно-патріотичного
виховання в умовах російсько-української війни**

Національно-патріотичне виховання (далі - НПВ) дітей та молоді в Україні реалізовується центральними та місцевими

органами влади, органами місцевого самоврядування, закладами освіти, ГО та іншими інституціями. Головна мета НПВ – виховати громадян України, які мають чітку національну ідентичність, стійку громадянську позицію, підтримують демократичні цінності і готові до захисту національних інтересів.

Метою дослідження є аналіз державної політики у сфері національно-патріотичного виховання в умовах російсько-української війни.

Одним із ключових законів, що стосується реалізації державної політики у сфері НПВ є Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності (далі – УУНГІ)» від 13.12.2022 р. № 2834-IX. В цьому законі визначаються «принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері УУНГІ, як складової забезпечення національної безпеки України, гарантії участі громадян України, закордонних українців, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства у її реалізації, визначає повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері», також визначені суб'єкти відносин в даній сфері. В законі йдеться про те, що саме НПВ разом із військово-патріотичним вихованням і громадянською освітою є складовими державної політики у сфері УУНГІ [1].

Задля реалізації положень закону Кабінетом міністрів України у 2023 році схвалено Стратегію УУНГІ на період до 2030 р. (далі – Стратегія) та затверджено Операційний план заходів з реалізації Стратегії (далі – Операційний план), за виконання якого, як центральний орган виконавчої влади відповідає Міністерство молоді та спорту України. У лютому 2024 р. наказом Мінмолодьспорту затверджено «Критерії та Порядок здійснення моніторингу діяльності закладів сфери УУНГІ» [2]. Задля сприяння реалізації політики на регіональному рівні при

державних (військових) адміністраціях протягом 2023-2024 рр. створено «Координаційні ради з питань УУНГІ» із залученням громадськості

З метою реалізації державної політики у сфері НПВ Міністерством освіти і науки (далі - МОН) України здійснюється методична підтримка, наприклад було розроблено посібник «Як говорити про російсько-українську війну в школі? Уроки стійкості, боротьби та перемог». У закладах освіти всіх рівнів проводяться тематичні заняття чи уроки, заходи вшанування пам'яті загиблих у війні з російським агресором стало невід'ємною складовою національно-патріотичного виховання. Важливими є заходи, які проводяться до пам'ятних дат, таких як День Незалежності, Конституції, Героїв Небесної сотні, пам'яті жертв Голокосту тощо. Набув актуальності та значення День Української державності, впроваджений у 2021 році. Новою важливою складовою національно-патріотичного виховання в умовах війни стала загальнонаціональна щоденна хвилина мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України [3].

Основною державною системою НПВ в Україні залишається Всеукраїнська військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») (далі – гра «Джура»). Згідно Операційного плану Положення про гру «Джура», кожного навчального року в закладах освіти ведеться системна робота в рамках гри, а в кінці навчального року проводяться фінальні підсумкові етапи I-й (міський, районний), II-й (обласний), III-й (всеукраїнський) у вигляді наметового таборування та інші додаткові всеукраїнські онлайн-активності у рамках гри, як то: вікторина «Відун», фестиваль «Ватра», челендж «Топ-3 здобутки куреня», присвячений Дню захисників і захисниць України (для куренів гри) тощо.

Щоб зрозуміти тенденцію розвитку гри після повномасштабного вторгнення, розглянемо, до прикладу, участь роїв/дітей старшої вікової категорії (15-17 років) у фінальних

обласних етапах гри «Джура» у 2021-2024 рр.: у 2021 році взяли участь 937 роїв та 7809 дітей; у 2022 році – 720 роїв і 5518 дітей (переважав онлайн-формат проведення заходів). У 2023 році – 354 рої і 2976 дітей (відновлення очного формату проведення заходів); у 2024 році – 403 рої і 3226 дітей [4]. Отже, якщо у 2022 р. спостерігався спад кількості учасників та зміна формату на онлайн, в 2023 році спад продовжувався, але формат відновлювався на очний, то в 2024 р. спостерігається позитивна динаміка в кількості залучених дітей та відновлення очного формату в багатьох областях. Така ж тенденція зберігається для середньої і молодшої вікових категорій.

У 2025 році різко загострилась ситуація із проведенням гри «Джура» на всеукраїнському рівні через те, що в ЗУ «Про Державний бюджет України на 2025 рік» видатків на організацію і проведення III-го всеукраїнського етапу гри не передбачено. До того ж в МОН України стоїть питання ліквідації закладу позашкільної освіти Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, який є безпосереднім організатором гри і реалізує державну політику національно-патріотичного виховання в Україні. 22.05.2025 року народні депутати зареєстрували проект постанови Верховної ради №13309 «Про підтримку Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») [5].

В той час, коли з боку української держави досі не приділяється на належному рівні увага розвитку НПВ, росія вкладає великі кошти в антиукраїнську пропаганду і всіма силами намагається зруйнувати українську ідентичність. Країна-агресор протиправно поширила російське законодавство українські території, які нею окуповані і ввела там свої освітні стандарти і практику російського-патріотичного виховання. Окупаційна адміністрація планомірно працює над позбавленням

українського цивільного населення їх ідентичності та мілітаризує їх [6].

Отже, в умовах російсько-української війни національно-патріотичне виховання набуло першочергового значення для зміцнення обороноздатності країни. Новий етап війни, що розпочався у 2022 році, став поштовхом для певних змін у сфері. Визначальною зміною стало впровадження нового закону про УУНГІ в 2022 році. Закон та напрацьовані підзаконні акти розширили сферу державної політики в цій сфері. Нова фаза війни зумовила появу нових форм виховання та підходів, наприклад введення загальнонаціональної хвилини мовчання. Значна практична діяльність в цій сфері покладена на освітню сферу, як в межах навчального процесу, так і в рамках гри «Джура».

Список використаних джерел

1. Закон України. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. № 2834-IX від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
2. Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Критеріїв та Порядку здійснення моніторингу діяльності закладів сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 7620 від 19.12.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0166-24#Text>
3. Лист Міністерства молоді та спорту України «Про надання інформації щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Patriotychne_vyhovannia/Zvity/2024/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0.pdf
4. Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»). Сайт комітету ВР України з питань молоді і спорту. URL: <https://komsport.rada.gov.ua/uploads/documents/33658.pdf>
5. «Про підтримку Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)». Проект постанови ВР України від

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ ...

22.05.2025 р. N 13309. URL: https://ips.ligazakon.net/document/DI12880I?from=draft_laws&hide=true

6. Як Росія зомбує українських дітей на ТОТ і чим це загрожує у майбутньому URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-ukrayinski-dity-okupatsiya-peretvoryuyut-na-rosiyan/32521512.html>

ДИНАМІКА БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ, МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В КОНТЕКСТІ ТВОРЕННЯ НОВОГО ФОРМАТУ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

*Тетяна Федорчак, д. політ. н., професор
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8404-5526>*

Допомога Чеської Республіки Україні у війні проти рф

Війна, розпочата рф проти України, – виклик усьому цивілізованому світу. Прогресивні, демократичні держави відразу ж підтримали Україну, всіляко допомагають незламному українському народу вистояти і перемогти рашистів. Чехи, напевно краще за інші народи країн ЦСЄ, розуміють підступність рф, адже події 1968 р. і танки на вулицях Праги, інших міст і сіл залишили слід в історичній пам'яті не одного покоління цього народу. Нині політика рф – основа терористичного й тоталітарного режиму, що процвітає в державі, яка успадкувала і вдосконалила найжахливіші світові каральні традиції і практики.

Чехія пережила воєнну окупацію, червоний терор і переслідування, але вистояла і перемогла. Сучасна Чеська Республіка (ЧР) – невід'ємна частина демократичного світу, член НАТО та ЄС. Чехи переконані, що фарисейство і брехня завжди були основою комуністичного режиму СРСР. Уряд рф готовий на все, щоб не втратити владу та монополію на брехню. Тож, чехи допомагають Україні, яка бореться за незалежність і суверенітет; обрала шлях правди, свободи, демократії, гідності, європейських цінностей, європейської спільноти. Як чехи в період Празької весни, Україна теж платить за свій вибір найвищу ціну.

Українсько-чеські відносини розпочались ще в період спільного функціонування двох сучасних держав – Чеської Республіки та Словацької Республіки у Чехословацькій федерації. 8 грудня 1991 р. Чеська і Словацька Федеративна Республіка визнала незалежність України, а невдовзі – 30 січня 1992 р. держави встановили дипломатичні відносини. ЧР завжди була надійним партнером України на міжнародній арені, найперше в справі збереження суверенітету та територіальної цілісності, послідовно підтримувала євроінтеграційний і євроатлантичний курс України, а з початку широкомасштабної війни надає значну допомогу в протистоянні агресії РФ [4]. Співпраці України та ЧР притаманна динаміка в політичній, економічній та культурній сферах, активне формування договірно-правової бази, поглиблення двосторонніх контактів на різних рівнях [5].

Ініціатива Чеської Республіки щодо допомоги і придбання боєприпасів для України офіційно стартувала 20 лютого 2024 р. на Мюнхенській конференції з безпеки, коли президент Чехії Пётр Павел, колишній голова Військового комітету НАТО, пояснив, що Україна терміново потребує артилерійських та інших боєприпасів, і що ЧР знає, де їх можна дістати. ЧР організувала придбання 800 тис. артилерійських снарядів для України. «Ми змогли знайти, – сказав П. Павел, – півмільйона боєприпасів калібру 155 міліметрів і 300 000 боєприпасів калібру 122 міліметри. Чехія може роздобути ці боєприпаси, але інші країни теж можуть фінансово долучитися до цієї операції» [3]. Президент висловив не лише свою особисту думку, але й усього чеського політикуму. «Необхідно терміново надати Україні потрібні боєприпаси, і ми повинні знайти всі можливі шляхи для цього», – одразу ж підтвердив участь чеського уряду в операції речник МЗС Чеської Республіки Д. Дрейк [3].

Чеська ініціатива стартувала дуже вчасно і допомогла ЗСУ врятувати ситуацію тоді, коли затвердження чергового великого пакету військової допомоги Україні (понад \$ 60 млрд) від США

було заморожено через опір депутатів Конгресу від Республіканської партії. Зазначу, що європейські оборонні компанії теж не могли поставити Україні необхідну кількість боєприпасів, через повільне зростання виробничих потужностей.

Ініціативу підтримали майже 20 країн, здебільшого з Європи та Канада. Чехії вдалося домогтися підтримки з боку партнерів своєї ініціативи щодо закупівлі сотень тисяч одиниць артилерійських боєприпасів для України. Це велика допомога Україні в її протидії збройній агресії РФ, доки потужності європейських та українських заводів з виробництва зброї не зростуть настільки, щоб забезпечити потреби ЗСУ в боєприпасах.

Ще весною 2023 р. ЄС пообіцяв поставити Україні 1 млн боєприпасів до кінця 2023 р., але й досі не виконав цього зобов'язання в повному обсязі. «Для того, щоб Україна могла захистити себе на полі бою, їй потрібно багато протиракетних засобів, ракет, ППО і всього іншого, щоб збивати безпілотники з повітря, на фронті на сході країни. Триває війна на виснаження, тому ЗСУ потребують багато чого. Ми повідомляємо про це країнам-членам» – заявив на брифінгу в Брюсселі речник зовнішньої політичної служби ЄС П. Стано [1].

Яким чином розпочалася кампанія з закупівлі снарядів в Чехії та як вона діяла – важко стверджувати, оскільки будь-які офіційні подробиці відсутні. Відомо лишень, що наприкінці лютого 2024 р. до чеської ініціативи приєдналися Данія, Нідерланди та Канада, а приблизно через місяць це зробили вже двадцять країн ЄС і НАТО, включно з Німеччиною і Францією. Чеський уряд офіційно не поширює деталі кампанії, в основному тому, щоб перешкодити РФ купувати боєприпаси в країнах, де Москва теж має вплив і контакти. Втім, сервер Aktualne.cz зазначає, що в проєкті активно співпрацюють десять чеських оборонних компаній, які енергійно розвивають свої контакти з країнами Глобального Півдня для закупівлі там боєприпасів.

До 1989 р. чинний у Чехословаччині соціалістичний уряд постійно підтримував виробництво продукції військово-промислового комплексу і країна входила в десятку провідних експортерів зброї світу. У 1990-х рр. експорт зброї різко скоротився, але частина чеської оборонної промисловості зберегла потенціал і виробничі потужності. Тож Чеська Республіка і надалі виробляє та експортує численні види озброєнь: бойові літаки, самохідні артилерійські установки (САУ) та стрілецьку зброю. У 2023 р. ЧР експортувала зброї на суму 1,2 млрд євро. 25 лютого 2025 р. на прес-конференції з чеськими виробниками зброї міністр оборони ЧР Яна Чернохова навела останні оцінки, згідно з якими експорт військового обладнання з Чехії в Україну у 2024 р. збільшився щонайменше на третину.

Таким чином, не уточнюючи конкретних чисел, йшлося, зокрема про ініціативу з постачання Україні снарядів закуплених у третіх країн. Відомо, що чеські оборонні компанії мають багато контактів у країнах третього світу і нині активно їх використовують для закупівлі боєприпасів для України. На початку березня 2024 р. президент П. Павел відзвітував про перший великий успіх у реалізації ініціативи Праги, заявивши, що станом на цей час «ми маємо загальну суму для закупівлі всіх боєприпасів, тобто 800 000 одиниць. Чехія поінформує всі країни, які надають допомогу, про графік і наступні кроки» [6]. За 2024 р. з Чехії до України було поставлено 1,5 млн одиниць великокаліберних боєприпасів. Цього року Чехія має намір продовжити поставки [2].

Список використаних джерел

1. Кузьменко Ю., Мельник Х. Євросоюз до кінця зими виготовить 1 млн боєприпасів для України – речниця ЄК. URL: <https://suspilne.media/659486-es-do-kinca-zimi-vigotovit-1-mln-boepripasiv-dla-ukraini-recnica-ek/>
2. Павлюк О. Чехія у 2024 році збільшила експорт зброї в Україну на третину. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/02/25/7205856/>

3. Палата Л. Як Чехія мобілізувала Захід придбати снаряди для ЗСУ. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-cehia-mobilizovala-zahid-pridbati-sotnitisac-snaradiv-dla-zsu/a-68662906>
4. Політичні відносини між Україною та Чехією. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju>
5. Чехія та Україна вже співпрацюють в галузі ВПК – заступник міністра оборони. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3767919-cehia-ta-ukraina-vze-spivpracuut-u-galuzi-vpk-zastupnik-ministra-oboroni.html>
6. V Lucemburku se k vojenské pomoci Ukrajině sešli ministři zahraničí a obrany, k české muniční iniciativě se připojují další země. URL: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/v-lucemburku-se-k-vojenske-pomoci-ukrajine-sesli-ministri-zahranici-a-obrany--k-ceske-municni-iniciative-se-pripojuji-dalsi-zeme-250591/>

*Любов Мельничук, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://0000-0002-6380-5610>

*Надія Сарафінчан, студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»*

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Концептуальні засади регіонального співробітництва

За останні десятиліття глобалізація докорінно змінила міжнародні відносини. Процес глобалізації прискорив економічну, технологічну, культурну та політичну інтеграцію, яка характеризується зростаючою взаємозалежністю між країнами, і кожна країна зазнає впливу подій за межами своїх кордонів. У цьому новому міжнародному середовищі шлях вперед для багатьох країн полягає в тому, щоб зосередитися на регіональній інтеграції, розвивати міцні зв'язки з сусідами і заохочувати багатосторонні відносини. Також глобалізація посилила потребу у

зміцненні регіональних організацій як частини свідомості захисту регіональних ідентичностей, культури, цивілізації і т.д. Вона проклала шлях до більш ефективної участі в глобальних організаціях і до отримання глобального представництва через регіональні організації. Тепер легше досягти певної мети, коли держави в регіональній організації діють спільно або коли одна з них воліє досягати своїх цілей у регіональному контексті. Таким чином, глобалізація стимулювала як розвиток глобальних організацій, мультилатералізму, так і процес регіонального співробітництва [4].

Водночас слід розуміти, що глобалізація і регіоналізація – це комбінації історичних і нових структур, таких як складна артикуляція усталених інститутів, а також правил і відмінних нових моделей соціальної взаємодії між недержавними акторами. Деякі вчені розглядають регіоналізм як один з низки конкуруючих проєктів світового порядку і як свідому спробу відновити політичний контроль над зростаючою економічною лібералізацією і глобалізацією. Але для інших регіоналізм набуває більш специфічного політекономічного фокусу – або відтворюючи домінуючі форми неоліберального економічного управління на регіональному рівні, або слугуючи формою опору глобалізації та платформою, на якій можуть розвиватися альтернативні норми та практики [1].

Сучасний досвід міждержавних відносин у всьому світі переконливо свідчить про необхідність регіонального співробітництва з метою або максимізації безпеки і стабільності, або прискорення економічного і соціального розвитку [3]. Формування регіонів відбувається на перетині глобальних економічних і технологічних сил та національних реалій. Процес глобалізації створює все більш автономну економічну реальність, яка безпосередньо взаємодіє як з національними, так і з регіональними економіками. Як наслідок, національні актори

сприймають регіоналізм як захисний механізм проти конкурентних заходів, що виникають у процесі глобалізації [5].

Традиційно висуваються чотири пояснення, чому країни віддають перевагу регіональному підходу. По-перше, існує спільність інтересів, таких як економічні, політичні та безпекові, які переважають над відмінностями та розбіжностями. По-друге, більшість угод про регіональну інтеграцію, ймовірно, охоплюють сусідні країни, і цілком можливо, що тенденція до регіоналізму спрямована на отримання максимальної вигоди шляхом зменшення ймовірності конфлікту з сусідами та сприяння укладанню угод про спільне використання регіональних ресурсів. По-третє, збільшення обсягів торгівлі призводить до економічної взаємозалежності, яка, в свою чергу, сприяє миру і стабільності та викликає бажання укласти торговельні пакти. Регіоналізм може призвести до кооперативної безпеки, що особливо важливо в епоху, коли існує потреба узгоджено протистояти асиметричним війнам [2].

Зауважимо, що в основі регіонального співробітництва лежать спільні національні інтереси, що впливають із сусідства, схожості соціально-політичних систем, порівнянних рівнів розвитку і взаємодоповнюваності економік, а також спорідненості мови, культури, історичних традицій і релігії.

Регіональне співробітництво стає все більш поширеним як спосіб вирішення транснаціональних проблем, так само як і кількість різноманітних інституційних механізмів, включаючи комплексні регіональні організації, галузеві регіональні організації, регіональні мережі та партнерства тощо. Також однією з причин зосередження уваги на регіональному співробітництві є брак політично обґрунтованого вирішення проблем на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Hurrell A. The Regional Dimension in International Relations Theory. Theory and Practice, London: Pluto Press, 2005. P. 42.
2. Kaul M. M. Regional Groupings: an Overview of BIMSTEC and MGC. *South Asian Survey*, 2006. 13 (2). P. 314.
3. Nyunt T. U. Building of All-Round Development in the Region: Cooperation to Integration. *South Asian Survey*, 2006. 13 (2). P. 303-306.
4. Taylor P. International Organization in the Age of globalization. London: Continuum, 2003. P. 254.
5. Vayrynen R. Regionalism: Old and New. *International Studies Review*, 2003. 5(1). P.32.

Олександр Радиш, аспірант

Ужгородський національний університет

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-7293-2519>

Науковий керівник – д. політ. н., проф. М.М. Палінчак

**Економічна дипломатія Словаччини в умовах трансформації
зовнішньої політики**

У XXI столітті економічна дипломатія стала одним із ключових інструментів реалізації національних інтересів у зовнішній політиці, особливо для малих і відкритих економік, до яких належить Словаччина. У зв'язку з динамічними змінами у міжнародному середовищі — геополітичними конфліктами, переглядом глобальних ланцюгів постачання, енергетичними кризами та новими викликами ЄС — Словаччина змушена трансформувати свої зовнішньополітичні підходи, надаючи особливої ваги економічному компоненту.

Економічна дипломатія Словаччини охоплює діяльність державних інституцій, зокрема Міністерства закордонних справ та економіки, спрямовану на просування економічних інтересів країни за кордоном. Це включає підтримку експорту, залучення

прямих іноземних інвестицій (ПІІ), розвиток торговельних зв'язків, забезпечення енергетичної безпеки та представлення словацького бізнесу на міжнародних форумах.

У процесі адаптації до європейських і світових стандартів Словаччина пройшла кілька важливих етапів модернізації своєї економічної дипломатії.

Після здобуття незалежності головним завданням словацької економічної дипломатії було створення власних інституцій для зовнішньоекономічної діяльності. Основними цілями на цьому етапі були: встановлення двосторонніх економічних зв'язків; залучення іноземних інвестицій; створення мережі торгових представництв при посольствах [1, р. 27]. Роль економічної дипломатії в цей період переважно зводилася до реактивної-реагування на потреби ринку й урядових структур без чіткої стратегії.

У період підготовки до вступу до ЄС економічна дипломатія Словаччини зазнала глибоких змін: було запроваджено стратегічне планування зовнішньоекономічної політики; дипломатичні місії почали орієнтуватися на євростандарти; активно просувалися реформи в сфері бізнес-клімату. Цей етап характеризувався інтенсивною інституційною адаптацією до норм Європейського Союзу та набуттям досвіду у використанні інструментів комерційної дипломатії [3, р. 58].

Після вступу до ЄС Словаччина сконцентрувала зусилля на: просуванні словацького експорту на ринки ЄС; залученні стратегічних інвесторів, особливо в автомобільну та електронну промисловість; розвитку публічно-приватного партнерства в просуванні економічних інтересів за кордоном.

Після 2022 року, внаслідок повномасштабної війни в Україні, економічна дипломатія Словаччини зазнала суттєвих коригувань. Країна, як член ЄС та НАТО, підтримала санкції проти Російської Федерації, що потребувало пошуку нових партнерів і напрямків для експорту, зокрема в Азії, Близькому Сході й Африці.

Паралельно посилено увагу до інвестиційної співпраці з США, Німеччиною та Південною Кореєю [2, р.20].

Словаччина активно використовує дипломатичні механізми для залучення ПІІ, насамперед у високотехнологічні галузі. Одним із прикладів є розвиток автомобільного кластеру, де країна зуміла залучити провідні компанії — Volkswagen, Kia, Jaguar Land Rover. Сьогодні, у контексті «зеленої» трансформації ЄС, акценти зміщуються на розвиток виробництва електромобілів, акумуляторів, ІТ-послуг.

Словаччина активно інтегрує свої економічні інтереси у рамках Вишеградської групи (V4), використовуючи регіональну співпрацю як платформу для лобювання спільних ініціатив в Європейському Союзі. Зокрема, йдеться про розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури, цифрової економіки та інноваційного середовища [4, р.15].

Через високий рівень експорту до країн ЄС Словаччина шукає можливості диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків. Економічні представництва, участь у торговельних виставках, двосторонні бізнес-форуми спрямовані на розширення присутності словацьких компаній в Індії, В'єтнамі, Індонезії та Латинській Америці.

Таким чином, економічна дипломатія Словаччини в умовах трансформації зовнішньої політики є не лише реакцією на виклики часу, а й інструментом довгострокової модернізації національної економіки. Здатність адаптуватися до змін, будувати стратегічні партнерства та просувати власні економічні інтереси на глобальному рівні стає запорукою стабільного розвитку країни у мінливому світі.

Список використаних джерел

1. Csabay M. Slovak Economic Diplomacy – Practitioner's Perspective in the Times of Change. *International Journal of Diplomacy and Economy*. Jan 2014. P.25-30.

2. Csabay M., Cséfalvayová K. Reconciling Institutional Actors of Economic Diplomacy: The Case of Slovakia. *Czech Journal of International Relations*. 2022. 57(2). P.7-37.
3. Hrinko J. Institutional Provision of Economic Diplomacy in Selected Countries. *Studia commercialia Bratislavensia*. 2022. 15(1). P. 54–68.
4. Marušiak J., Poláčková Z., et al. Foreign Policy of the Slovak Republic: The Impact of Socio-cultural and Institutional Factors. Bratislava: SAV, 2013. 250 p.

*Іван Осадця, к. політ. н.,
доцент кафедри міжнародних відносин
та суспільних комунікацій,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5593-5944>*

**Прагматична теорія сили – каталізатор глибоких змін у
зовнішній політиці та інформаційній безпеці
Європейського Союзу**

Вторгнення російської федерації в Україну стало найбільшим воєнним конфліктом на європейському континенті з часів Другої світової війни. Для Європейського Союзу це був не лише безпековий виклик, але й випробування на відповідність заявленим цінностям, стратегічним амбіціям та інституційній спроможності. У цьому контексті класичні концепції влади як примусу або домінування виявилися недостатніми для пояснення того, як і чому ЄС здійснює трансформаційні дії, попри свою відому інституційну інерцію.

Прагматичний підхід до влади, запропонований Хункос і Праттом, відкриває нову перспективу для аналізу міжнародної дії, наголошуючи на творчості, адаптації та рефлексії як рушіях змін [1]. Цей підхід дозволяє глибше зрозуміти динаміку інституційної відповіді ЄС у момент радикальної невизначеності. Прагматична

теорія влади базується на філософських засадах Джона Д'юї, для якого дія завжди є результатом взаємодії суб'єкта із середовищем. У ситуаціях кризи ця взаємодія набуває трансформаційного характеру – суб'єкт змінює не лише оточення, а й себе. Влада, у цьому контексті, розуміється як здатність до непередбачуваного, інноваційного реагування на виклики. Це дозволяє вийти за межі традиційного мислення у сфері міжнародних відносин, яке обмежене поняттями сили, інтересу і раціональності. Автори вводять важливе розрізнення між «стійкістю влади», яка відтворює існуючі порядки, і «еволюційною владою», яка виникає у відповідь на проблемні ситуації та ініціює зміну [2]. Саме цей другий вимір стає ключем до розуміння реакції ЄС на війну в Україні.

Створений у 2021 році як інструмент підтримки партнерських держав у сфері безпеки, Європейський фонд миру (EPF) з самого початку мав обмежений мандат, уникаючи прямого втручання у військові конфлікти. Рішення про фінансування постачання летальної зброї Україні через цей механізм у лютому 2022 року стало кардинальним розворотом – як у функціональному, так і в символічному сенсі. До кінця 2023 року ЄС через EPF виділив понад €5,6 млрд., що суттєво перевищило початковий бюджет [3]. У жовтні 2022 року ЄС ухвалив рішення про створення місії військового навчання для ЗСУ – EUMAM. Її унікальність полягає в тому, що вона стала першою місією, що діє на території країн-членів ЄС. Це вимагало перегляду функціональних меж Спільної політики безпеки та оборони. Місія стала інструментом самотрансформації ЄС як актора, здатного не лише до реагування, але й до стратегічного навчання в реальному часі [4].

На основі прагматичного підходу можна виокремити чотири ключові вектори трансформації Європейського Союзу у відповідь на війну росії проти України [1]:

1. Інституційна трансформація. До 2022 року ЄС не мав ані практики, ані чітких механізмів військової підтримки третіх країн у гарячих конфліктах. Реакція на війну в Україні призвела до розширення функціоналу Європейського фонду миру (EPF) – інструменту, спочатку призначеного для цивільно-військового співробітництва в регіонах, що розвиваються. Із використанням EPF для фінансування постачання зброї Україні (на понад €5,6 млрд.), ЄС де-факто вперше інституалізував можливість підтримки воюючої держави, що суперечило його попередній практиці. Додатково, створення Військової навчальної місії (EUMAM), яка функціонує на території країн-членів ЄС, засвідчило появу інституційної гнучкості, раніше несумісної з обережною логікою CSDP.

2. Нормативна трансформація. Відмова від доктрини «цивільної сили» та перехід до використання інструментів військового характеру стали проявом нормативної еволюції ЄС. Хоча Союз і надалі підкреслює прихильність до міжнародного права та миру, його нові дії свідчать про поєднання ціннісного підходу із силовим впливом. Це породжує «гібридного актора», який синтезує нормативну та матеріальну компоненти влади., залежно від контексту. Цей розрив із попередньою парадигмою вимагає перегляду базових понять щодо характеру ЄС у міжнародних відносинах.

3. Процедурна трансформація. Пандемія COVID-19 та війна РФ проти України каталізували перехід від процедурної повільності до гнучкої практики прийняття рішень. Зокрема, механізми виділення фінансування через EPF були спрощені, а запуск EUMAM відбувся за рекордно короткий термін для CSDP-місій. Ці дії демонструють формування нової політичної культури кризового реагування, яка, хоч і тимчасова, але відкриває простір для довготривалих інституційних зрушень. Водночас це супроводжується зростанням ролі Європейської служби зовнішніх дій (EEAS), як координатора оперативних дій.

4. Ідентифікаційна трансформація. Найглибший рівень змін полягає у трансформації самосприйняття Європейського Союзу. У публічному дискурсі високопосадовців дедалі частіше звучать тези про «геополітичну Європу», «європейську автономію» та «необхідність бути здатним діяти». Ці зрушення супроводжуються переформатуванням стратегічних документів євроспільноти. Відтак, ідентичність ЄС еволюціонує від «етичної сили» до стратегічно відповідального суб'єкта, який визнає неминучість сили у сучасному міжнародному порядку.

Таким чином, прагматична концепція влади дозволяє побачити, що трансформація ЄС у відповідь на війну росії проти України не була результатом заздалегідь розробленої стратегії, а радше стала відповіддю на радикальну невизначеність, що спонукала до дії. Через активізацію інституцій, адаптацію норм, зміну процедур і переосмислення своєї ідентичності, ЄС поступово перетворюється з нормативної сили на суб'єкта еволюційної влади. Ця трансформація має відкритий, незавершений характер і залежить від здатності ЄС закріпити набуті інституційні інновації у довготривалу практику. Водночас вона свідчить про появу нового типу політичного актора у Європі – гнучкого, адаптивного і здатного діяти попри обмеження, характерні для багатонаціонального союзу.

Список використаних джерел

1. Juncos A. E., Pratt S. F. Pragmatist Power Europe: Resilience and Evolution in Planetary Organic Crisis. *Cooperation and Conflict*. 2024. 60(3). P. 524-541 Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/00108367241244958>
2. Katzenstein P.J., Seybert L.A. (eds.). *Protean Power: Exploring the Uncertain and Unexpected in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. 2018. 62(1). P. 80–93. <https://doi.org/10.1017/9781108597456>
3. Osypchuk A., Suslov A. How Certain Uncertainty? The Limits of Control Power and the (Re)definition of Uncertainty (the Case of the EU-Ukraine Relations). *International Spectator*. 2023. 59(1). P. 39–58. <https://doi.org/10.1080/03932729.2023.2296576>

4. Ostanina S. The EU Military Assistance Mission for Ukraine: A Peace Actor Who Teaches to Fight. European Liberal Forum / Jacques Delors Centre Policy Brief. 2023. URL: <https://www.delorscentre.eu/en/publications/the-eu-military-assistance-mission-for-ukraine>

*Віталій Чебаник, к. політ. н., старший викладач кафедри
методики викладання суспільно-гуманітарних наук
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2746-4019>*

Безпекові вектори взаємин Вишеградської групи та України крізь призму нової геополітичної реальності

Агресивне масштабне вторгнення РФ в Україну суттєво відобразилося на усій системі міжнародних відносин та водночас консолідувало представників міжнародних демократичних сил навколо всебічної підтримки незалежної, суверенної держави. Водночас політичний дискурс між інтеграційними об'єднаннями та організаціями через полярне реагування на злочинні дії московії зазнав трансформації навіть серед членів самих формувань. У цьому контексті актуальним є аналіз взаємин Вишеградської групи і України у нових умовах безпекових реалій на європейському континенті.

Актуальність позицій країн Вишеградської групи у сучасних реаліях є важливою для України у контексті її намірів доєднатися до ЄС та НАТО, а також відновлення співробітництва задля обороноздатності та покращення міжнародного безпекового середовища [3, с. 128]. Варто зауважити, що взаємини Вишеградської четвірки та України у контексті їх європейської та євроатлантичної інтеграції досліджували О. Близняк, О. Давимука, Т. Жовтенко, М. Лендшел та інші.

Регіональне об'єднання Польщі, Угорщини, Словаччини та Чехії, яке з'явилося на політичному ландшафті європейського континенту у 1991 році, ніколи не було однорідним об'єднанням, незважаючи на те, що напрацьовувало певні консолідовані позиції у рамках ЄС і НАТО [2].

Зауважимо, що до 24 лютого 2022 року відносини у рамках V4 можна охарактеризувати як формат «2+2», тобто спільна польсько-угорська політика щодо ініціатив ЄС та словацько-чеська позиція щодо проєвропейської політики. У сучасних умовах безпекових викликів відносини набули формату «3+1», де Угорщина перебуває в опозиції до Польщі, Чехії та Словаччини [2].

Фактично вектори взаємин, зазнавши певних трансформаційних змін, набули нового формату. Реагування на російську агресію стало початком формування полярної політики з боку Польщі та Угорщини. Вже у липні 2022 року заявою М. Моравецького підтверджено розкол у Вишеградській групі [4]. Водночас це стало початком нових безпекових векторів у взаєминах V 4 та України.

Попри те, що упродовж лютого-грудня 2022 року країни V4 вимагали від РФ припинити усі військові дії, підтримували українців, які вимушено виїхали за межі країни внаслідок війни, офіційні заяви і дії угорської влади носили проросійський характер, хоча супроводжувалися наданням допомоги українцям. Таким чином, країни V 4 не виступили єдиним фронтом щодо підтримки України та не консолідували усі політичні сили своїх держав у всебічній допомозі Україні.

Робочі візити керівників Польщі, Словаччини та Чехії до України супроводжувалися заявами щодо підтримки українського народу у захисті демократичних цінностей, свободи та територіальної цілісності держави; декларування важливості надання Україні військової, гуманітарної, економічної допомоги та перспектив вступу до західних структур НАТО та ЄС. Отже,

можна констатувати, що Польща, Чехія та Словаччина, які входять до Вишеградської групи, у перші місяці після повномасштабного вторгнення РФ до України, чітко вибудували безпековий вектор всебічної підтримки та допомоги під час війни, водночас зміцнюючи власну обороноздатність проти російської загрози.

У ході головування Чеської Республіки упродовж 2023 року серед трьох основних напрямів взаємин між членами V 4 виділено вектор підтримки України, зокрема надання політичної і практичної допомоги українським громадянам через програми міжнародного Вишеградського фонду та обговорення майбутнього Східного партнерства, пошук шляхів євроінтеграції [2].

Головуючи у Вишеградській четвірці, Польща серед пріоритетів свого курсу визначила підтримку України, яка бореться за незалежність проти російського агресора. Звичайно, значний акцент у форматі V 4 Польща в “українських питаннях” робить на розвиток транспортних шляхів, забезпечення освіти українських біженців у країнах Вишеградської групи, тобто тих тем, які не є суперечливими для членів четвірки [1].

Натомість взаємини Угорщини та України вирізняються контрастним вектором, що супроводжується перешкодами співпраці України і НАТО, засудженням антиросійських санкцій, недопущення підтримки «конфлікту» між Україною та РФ. Незважаючи на те, що Угорщина надає певну підтримку Україні, її керівництво зазначає, що способи допомоги різняться від пропонуваної партнерами V4 допомоги.

Отже, підсумовуючи вищезазначене можна стверджувати, що безпекові вектори взаємин Вишеградської групи і України, з огляду на нові реалії сучасності, визначаються політичними розбіжностями між самими членами Вишеградської групи. Водночас продовжують існувати полярні позиції щодо російсько-української війни, адже якщо Чехія і Польща максимально

займають проукраїнську позицію, то Словаччина і Угорщина дотримуються у своїх наративах проросійського вектору розвитку.

Список використаних джерел

1. Банахевич Ю. Польське головування у «Вишеграді»: непросте завдання зі складними партнерами. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3880682-polske-golovuvanna-u-visegrad-neproste-zavdanna-zi-skladnimi-partnerami>.
2. Давимука О. Вишеградська група в нових політичних реаліях. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-08/az_vishegrad4_22082023.
3. Лісовська М., Пістракевич О., Бессонова М. Позиції країн Вишеградської групи щодо російсько-української війни: публічний вимір. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, Луцьк: Вежа-Друк, № 3 (17), 2023. – С.125-148.
4. Моравецький: Шляхи Польщі й Угорщини розійшлися через війну в Україні. *Українська правда*, 30 липня 2022 року. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/30/7361073>

*Владислав Мілащенко, студент 1 курсу магістратури
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

**Енергетичний шантаж як дипломатична стратегія РФ щодо
України та Німеччини (2014-2022)**

Енергетична сфера за останнє десятиліття перетворилася на важливий інструмент впливу Російської Федерації у європейському регіоні. Використовуючи «енергетичну зброю», Кремль намагався зламати опір ЄС та досягти геополітичного реваншу після розпаду СРСР.

Особливо активними у просуванні російських інтересів виявилися політичні та безпосередньо урядові кола Угорщини і Німеччини. Представники істеблішменту цих держав відкрито пояснювали нібито важливість врахування голосу Росії в обмін на

стабільні постачання енергоресурсів за зниженими цінами. У цьому контексті політична позиція німецького керівництва, починаючи з періоду канцлерства Герхарда Шредера, залишалася незмінною: енергетичні проекти, пов'язані з Москвою, розглядалися як потенційно вигідні комерційні пропозиції. Подібна думка, хоч і більш стримано, була підтримана наступним урядом Ангели Меркель та Олафа Шольца принаймні до 24 лютого 2022 року.

Використання РФ енергоресурсів як інструменту політичного тиску призвело до розколу в певних колах ЄС по цілому ряду питань, зокрема, щодо позиції, яка стосувалася повномасштабної війни проти України. Таким чином, Росія здобула важіль впливу на загальну позицію Євросоюзу. Частково це зумовлено високим рівнем залежності Брюсселю від російського вугілля – 47%, нафти – 27%, природного газу – 41%. Забезпечення добробуту своїх громадян спонукало політичне керівництво Німеччини та інших європейських держав до пошуку компромісів з Росією, навіть таких, що шкодили безпеці об'єднання і зовнішньополітичної правосуб'єктності [2].

Меркель не тільки успадкувала від свого попередника Герхарда Шредера російсько-німецький газопровід «Північний потік-1», а й схвалила другий маршрут із Росії до Німеччини – «Північний потік 2» [5]. При цьому, після того як Росія окупувала Крим 2014 року, уряд Меркель дозволила російським державним компаніям придбати й інші важливі об'єкти енергетичної інфраструктури Німеччини, включно з найбільшим газосховищем у Редені та нафтопереробним заводом у Шведті, який забезпечує більшу частину газопостачання Берліна.

«Північний потік-1» поставляв в Німеччину і сусідні країни 55 мільярдів кубометрів газу на рік, «Північний потік-2» було відкладено через проблеми з регулюванням, а зрештою його призупинили напередодні вторгнення, незадовго до початку експлуатації. У вересні 2022 року обидві нитки цього підводного

газопроводу вибухнули на дні Балтійського моря, після чого в підриві була звинувачена Україна. Упродовж усього свого перебування на посаді канцлерки Меркель наполягала на тому, що це «суто комерційні» проекти, які не мають геополітичного виміру [1].

Реалізація проекту газопроводів «Північний потік» суттєво знизила значення української газотранспортної системи для Російської Федерації, що, в свою чергу, створило умови для розв'язання повномасштабної війни проти України.

Україна не є великим виробником енергоносіїв, але вона є одним з основних транзитних маршрутів російського природного газу до ЄС. За даними Управління енергетичної інформації США, у 2013 році ЄС імпортував близько 30% свого природного газу, значна частина якого надходила від російського газового монополіста «Газпрому». Близько половини цих обсягів було транспортовано трубопроводами, що проходять через територію України. На думку ряду експертів, енергетичний фактор відіграв ключову роль у рішенні Росії анексувати Крим у 2014 році. Захопивши півострів, Росія значно розширила свою присутність у Чорному морі, фактично подвоївши підконтрольну їй територію, яка, за оцінками, містить значні поклади вуглеводнів - мільярди барелів нафти та великі запаси природного газу [3].

Таким чином Росія здійснювала політичний та економічний тиск на своїх європейських партнерів з метою укладення довгострокових угод про постачання газу та прискорення введення в експлуатацію «Північного потоку-2». Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну Український кризовий комітет 26 лютого 2022 року прийняв рішення про заборону експорту газу з України без транзиту. Згодом ТОВ «Оператор ГТС України» почав закривати деякі газорозподільні станції внаслідок бойових дій [4].

На неформальній зустрічі в Парижі 10-11 березня 2022 року лідери ЄС ухвалили декларацію щодо російської агресії проти

України та необхідності посилення обороноздатності і зменшення енергетичної залежності.

Лідери ЄС домовилися якнайшвидше покласти край залежності від імпорту російського газу, нафти та вугілля та доручили Єврокомісії до кінця травня 2022 року запропонувати план зменшення енергетичної залежності ЄС (план RePowerEU). Для України також важливою була політична підтримка зусиль із забезпечення достатнього рівня зберігання газу та створення скоординованого механізму реверсних поставок, а також покращення інфраструктурних зв'язків ЄС з нашими найближчими сусідами.

16 березня 2022 року Україна приєдналася до об'єднаної енергосистеми європейського континенту ENTSO-E, на рік раніше запланованого терміну. Відтепер Україна та Європа утворюють єдиний енергетичний простір. Синхронізація значно підвищить надійність роботи української енергосистеми та гарантуватиме безпечне постачання електроенергії споживачам. У разі виникнення надзвичайної ситуації в Україні з'явилася технічна можливість отримувати електроенергію з ЄС, що значно зменшить ризики, пов'язані з когенерацією з Росії. Використовуючи українські підземні сховища природного газу, ЄС може не лише реалізувати свої плани щодо створення стратегічного запасу газу, але й повністю інтегрувати Україну до спільного газового ринку ЄС та підвищити свою енергетичну безпеку. Україна вже висловила готовність співпрацювати з ЄС у цьому питанні.

Перед Україною відкриваються нові можливості приєднання до енергетичного сусідства з ЄС, що значно підвищує її енергетичну безпеку, а також можливість реструктуризації національної економіки та енергетичного сектору на новій технологічній основі. У короткостроковій перспективі, однак, пріоритетом для України є виживання у війні.

Список використаних джерел

1. Angela Merkel: German reliance on Russian gas was necessity. The Times. 2024. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/angela-merkel-german-reliance-on-russian-gas-was-necessity-bw3kvj7mg>
2. Центр протидії дезінформації. Енергетичний бумеранг Путіна. 2023. URL: <https://cpd.gov.ua/articles/energetychnyj-bumerang-putina>
3. Суходоля О. Російський енергетичний зашморг на горлі Європи слабшає. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rosiyskyy-enerhetychnyy-zashmorh-na-horli-yevropy-slabshaye>
4. Урбанська Т. Великий газовий шантаж: наскільки успішна тактика РФ тероризувати Європу. УНІАН. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/gazoviy-shantazh-rf-naskilki-uspishna-taktika-rosiji-terorizuvati-yevropu-novini-sogodni-11920377.html>
5. Wehrmann B. Ex-German chancellor Schröder's continued ties to Russian energy industry spark outcry. Clean Energy Wire. 2022. URL: <https://www.cleanenergywire.org/news/ex-german-chancellor-schroders-continued-ties-russian-energy-industry-spark-outcry>

*Андрій Шевченко, здобувач
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
зі спеціальності Політологія
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

**Пособництво державі-агресору як політико-правовий виклик
національній безпеці України в умовах гібридної війни**

Пособництво державі-агресору – це термін, що використовується для означення умисної співпраці з державою, визнаною агресором, на шкоду власній країні. У політико-правовому вимірі дане явище охоплює будь-які свідомі дії, які допомагають агресору здійснювати його агресивні наміри. В українському законодавстві поняття закріплено у Кримінальному

кодексі: стаття 111-2 визначає пособництво державі-агресору як дії громадян України або інших осіб (окрім громадян держави-агресора), спрямовані на підтримку рішень чи дій держави-агресора або добровільну передачу матеріальних ресурсів її структурам з метою завдати шкоди Україні. Законодавче закріплення цього терміну відбулося після початку збройної агресії Російської Федерації проти України у 2014 році та особливо актуалізувалося з початком повномасштабної війни у 2022 році. Україна оперативно внесла зміни до кримінального законодавства, виокремивши колабораційну діяльність і пособництво агресору в окремі склади злочинів та посиливши відповідальність за них (законом №2198-IX від 14.04.2022) [2]. Такі дії віднесено до злочинів проти основ національної безпеки, а відтак на них не поширюється строк давності [2]. Санкція є суворою: за пособництво агресору передбачено 10–12 років ув'язнення з позбавленням права обіймати посади на 10–15 років та можливістю конфіскації майна. Таким чином, у політичному сенсі пособництво агресору розглядається як форма зради національних інтересів, а в правовому – як тяжкий злочин, що посягає на суверенітет, територіальну цілісність і безпеку держави.

В умовах сучасної гібридної війни проти України пособництво державі-агресору перетворилося на один з найнебезпечніших внутрішніх чинників, що підривають національну безпеку. Гібридна агресія Росії здійснюється не лише воєнними засобами, а й через інформаційні атаки, кібернетичні диверсії, економічний тиск та підтримку “п’ятої колони” всередині країни. До такої п’ятої колони належать місцеві колаборанти – політики, посадовці, військові чи інші особи, які свідомо співпрацюють з ворогом [5 с. 23]. Кремль цілеспрямовано опирається на мережу внутрішніх союзників: як ідейно мотивованих прихильників, так і платних агентів впливу, що діють на підрибок української державності. Їхня діяльність суттєво

полегшує реалізацію агресивних планів зовнішнього ворога. Зокрема, колабораційні прояви сприяють дестабілізації внутрішньополітичної ситуації, послаблюють обороноздатність та підривають довіру суспільства до державних інституцій. Як зазначається в дослідженнях, колабораціонізм і пособництво створюють серйозні загрози національній безпеці, порушуючи державний суверенітет, дестабілізуючи соціально-психологічний клімат суспільства та підриваючи територіальну цілісність країни [3, с. 65]. Іншими словами, внутрішні пособники агресора фактично продовжують роботу ворожої армії в тилу, розхитуючи державу зсередини. Це проявляється у різних формах: від передачі окупантам розвідданих, диверсій на критичній інфраструктурі – до інформаційно-пропагандистської діяльності на виправдання агресії. В умовах війни такі дії безпосередньо перевтілюються в людські жертви і територіальні втрати, а тому боротьба з ними стала пріоритетним напрямом національної безпекової стратегії України. За даними правоохоронців, масштаби проблеми значні: станом на серпень 2024 року в Україні було відкрито понад 8,4 тисяч кримінальних проваджень за колабораційну діяльність (ст.111-1 ККУ) і ще 1302 – за пособництво державі-агресору (ст. 111-2) [1]. Ці цифри підтверджують, що внутрішній фронт боротьби з пособниками агресора є надзвичайно актуальним для забезпечення безпеки і стійкості держави.

Протидія пособництву державі-агресору натрапляє на низку складних політико-правових викликів. По-перше, існує проблема нечіткості та широкого формулювання відповідних норм закону. Нові статті Кримінального кодексу про колабораціонізм і пособництво були прийняті оперативно в екстремальних умовах, що призвело до деякої розмитості критеріїв: не завжди однозначно, які дії слід кваліфікувати як колабораційні, а які ні [1]. Це спричиняє плутанину у правозастосуванні.

По-друге, має місце перетин і дублювання складів злочинів, що теж ускладнює кваліфікацію діянь. У Кримінальному кодексі

тепер є три окремі норми про співпрацю з ворогом – державна зрада, колабораційна діяльність і пособництво агресору. Фактично одна і та сама дія може підпадати під різні статті (наприклад, і як зрада, і як пособництво) з різною мірою суворості санкцій. Це ставить перед слідством і судами питання вибору правильної кваліфікації. Деякі експерти звертають увагу, що ст. 111-2 частково дублює вже наявні норми про колабораціонізм, через що обговорюється доцільність її виокремлення або уточнення [4, с. 102]. Таким чином, законодавча база потребує подальшого доопрацювання для усунення колізій та прогалин.

По-третє, значним викликом є виявлення та доказування випадків пособництва. Багато фактів співпраці з ворогом відбуваються на тимчасово окупованих територіях або в умовах бойових дій, що утруднює збір доказів і встановлення винних. Робота слідчих органів у прифронтових зонах пов'язана з ризиками, а необхідні свідчення чи документи не завжди доступні або збережені.

По-четверте, існують гуманітарно-правові дилеми при притягненні до відповідальності осіб, які працювали в окупаційних органах влади. Міжнародне гуманітарне право (наприклад, Женевські конвенції) покладає на окупанта обов'язок забезпечувати життєдіяльність на захоплених територіях, зокрема роботу лікарень, шкіл, комунальних служб [6 с. 217].

По-п'яте, політичним викликом є баланс між безпекою та свободою. В умовах війни держава змушена обмежувати діяльність потенційно ворожих політичних сил, медіа та організацій (як-от заборона проросійських партій, медіа тощо).

Висновок. Отже, пособництво державі-агресору в умовах гібридної війни стало одним із ключових викликів для України, адже ворог намагається використати внутрішні слабкості держави у своїх цілях. Ефективна протидія цьому явищу вимагає поєднання жорстких правових дій із зваженою політичною стратегією. Україна вже зробила важливі кроки, криміналізувавши

колабораціонізм і пособництво, але попереду – робота над удосконаленням законодавства та правозастосування з урахуванням найкращих міжнародних практик та власного досвіду. Не менш важливо виграти битву за свідомість громадян: мінімізувати соціальну базу колаборантів через просвіту, патріотичне виховання, консолідацію суспільства. Лише всебічна стратегія – що поєднує силу закону, потужність спецслужб і довіру громадян – здатна нейтралізувати внутрішнього ворога. Це є необхідною умовою перемоги України у протистоянні з агресором та забезпечення її суверенітету і територіальної цілісності в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. В Україні уже понад 8 тисяч справ про колабораціонізм: що з ними не так? *Грати. Центр прав людини ZMINA* : веб-сайт. URL : zmina.ua/media/v-ukrayini-uzhe-ponad-8-tysyach-sprav-pro-kolaboraczionizm-shho-z-nymu-ne-tak-perekazuyemo-zvit-pravozahysnykiv.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III (чинна редакція станом на 2025 р.). Ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору».
3. Мадрига Т., Борецький О. Сучасні форми колабораціонізму та їх вплив на національну безпеку. *Вісник Прикарпатського ун-ту. Серія: Політологія*. 2024. №18. С. 64–69.
4. Мовчан Р. О. Кримінально-правова протидія співпраці з ворогом за кримінальним законодавством України та європейських держав: компаративістський аналіз. *Нац. безпека: право та економіка*. 2024. №1. С. 98–107.
5. Синюк О., Луньова О. Колабораційна діяльність та пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його вдосконалення : аналіт. звіт / ред. Д. Свиридова. Київ: Центр прав людини ZMINA, 2023. 69 с.
6. Стратонов В. М. Характеристика державної зради в системі національної безпеки України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31, №1. С. 216–233.

Микита Дрогозюк, аспірант ОНП «Політологія»

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0002-5463-5207>

Науковий керівник – к. філос. н., доц. В.Є. Струтинський

Нові безпекові виклики Вишеградської групи

Розв'язана РФ збройна агресія проти України у 2022 році стала критичним чинником, який кардинально вплинув на загальноєвропейську систему безпеки. Її наслідки не обмежуються лише українсько-російськими відносинами — ця війна стала своєрідним каталізатором зміни архітектури міжнародних відносин у постбіполярному світі. У результаті країни Європи зіткнулися з численними новими загрозами, серед яких — зростання військової напруги, дестабілізація енергетичного ринку, економічні втрати, посилення міграційного тиску та поширення дезінформації.

У такому контексті особливої уваги заслуговує ситуація країн Вишеградської групи (V4), до якої входять Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина. Три з цих чотирьох держав мають спільний кордон з Україною, що безпосередньо підвищує їхню геополітичну вразливість. Близькість до театру воєнних дій робить ці країни не лише потенційними транзитерами біженців, зброї чи гуманітарної допомоги, а й учасниками процесів прийняття стратегічних рішень у межах ЄС та НАТО.

Проте війна оголила і внутрішні суперечності серед членів Вишеградської групи. Зокрема, позиція Угорщини, яка продовжує зберігати тісні зв'язки з Росією навіть після початку повномасштабної агресії, різко контрастує з проукраїнською риторикою Польщі та інших країн V4. Такий підхід Будапешта став джерелом напруги всередині об'єднання та поставив під сумнів його згуртованість і ефективність як регіонального союзу.

Хоча Вишеградська четвірка ніколи не вирізнялася абсолютною єдністю у зовнішньополітичному курсі, вона тривалий час залишалась майданчиком для обговорення важливих для Центральної та Східної Європи тем. Спільне бачення у питаннях євроінтеграції, розширення НАТО, енергетичної безпеки та трансатлантичного партнерства дозволяло країнам V4 узгоджувати позиції в межах міжнародних інституцій та зміцнювати політичний вплив регіону.

Однак із початком повномасштабної фази війни внутрішній діалог між країнами групи змінився. Позиційна відмінність між Угорщиною та Польщею, двома країнами, які ще донедавна були найближчими союзниками в межах V4, стала особливо відчутною. Якщо Польща сприймає агресію РФ як фундаментальну загрозу власному існуванню і активно підтримує Україну, то Угорщина займає стриману позицію, утримується від рішучих антиросійських дій і навіть блокує деякі санкційні ініціативи в межах ЄС.

Цей розкол позначився на рівні співпраці: скасування спільних заходів, таких як зустріч міністрів оборони в Будапешті 30 березня 2022 року, а також публічні заяви польських урядовців, які відкрито висловлювали незгоду з позицією Будапешта, свідчать про погіршення політичних контактів. Прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький прямо заявив, що погляди Варшави та Будапешта кардинально розійшлися через війну в Україні.

Протиріччя між країнами-членами змусили переглянути саму модель взаємодії у Вишеградській групі. Відбулася переорієнтація з політичного рівня на прагматичніші напрямки співпраці – економіку, інфраструктуру, освіту, культуру та енергетику. Особливо помітною стала ця трансформація після того, як головування в групі перейшло до Словаччини в липні 2022 року. Нове керівництво орієнтувалося на зменшення політичного навантаження в межах V4, натомість акцентувало

увагу на конкретних спільних проєктах та ініціативах, які не викликають суперечок серед учасників.

Одним із результатів цього нового підходу стала зустріч глав урядів V4 26 червня 2023 року в Братиславі, де вдалося досягти згоди щодо пріоритетів групи під майбутнім чеським головуванням. Польща, як і раніше, наголошувала на важливості збереження єдності через пошук точок перетину, зокрема в технічній, енергетичній, транспортній та освітній сферах. Усі країни підтвердили, що стабільність Центральної та Східної Європи залишається для них ключовим пріоритетом, а членство в НАТО і ЄС – головною гарантією безпеки. Крім того, країни висловили єдину позицію щодо міграційної політики ЄС, вимагаючи більш ефективного захисту зовнішніх кордонів та перегляду підходів до міграції.

Таким чином, попри існуючі політичні суперечності, Вишеградська група намагається адаптуватися до нових умов, зберігаючи функціональність через фокус на неполітичних сферах, де можлива взаємодія без шкоди для національних інтересів кожної країни.

Список використаних джерел

1. Szymański P. The Visegrad Group's response to the war in Ukraine: divergence and attempts to save cooperation. *OSW Commentary*. 2022. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2022-06-08/visegrad-groups-response-to-war-ukraine-divergence-and-attempts>
2. Rącz A. Hungary's ambiguous stance on the war in Ukraine. *German Council on Foreign Relations (DGAP)*. 2022. URL: <https://dgap.org/en/research/publications/hungarys-ambiguous-stance-war-ukraine>
3. Morawiecki: Poland and Hungary took separate paths on Russia. *Euractiv*. 29.07.2022. URL: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/morawiecki-poland-and-hungary-took-separate-paths-on-russia/>
4. Slovakia's V4 Presidency Priorities. *Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic*. 2022.

URL: <https://www.mzv.sk/web/en/foreign-policy/visegrad-group/v4-slovak-presidency>

5. Joint Statement of the V4 Prime Ministers – Bratislava, 26 June 2023.
Visegrad Group Official Portal.

URL: <https://www.visegradgroup.eu/calendar/2023/joint-statement-of-the-230626>

*Олександр Попович, аспірант ОНП «Політологія»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-9076-5300>

Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н. Ю. Ротар

Основні етапи еволюції цифрової політики Європейського Союзу

Політика цифрових трансформацій в Україні на сьогодні є одним з пріоритетних напрямів розгортання практик політичного управління. Водночас, Міністерство цифрової трансформації, як орган, який відповідає за реалізацію політики цифровізації, значною мірою опирається на європейські принципи та стандарти.

Першим та центральним принципом цифрових трансформацій у Європейському Союзі є принцип людиноцентричності, тобто спрямованість цифрових сервісів на потреби громадян, їх зручність та доступність. Відтак, ще у 2022 році була підписана Декларація цифрових прав та принципів, що відзначає відданість передусім інтересам людини у реалізації політики цифрових трансформацій. Міністерство цифрової трансформації у своєму документі «Візія, місія, цінності та стратегічні цілі Міністерства цифрової трансформації України» відзначає, що на першому місці стоять потреби та запити українців, а здійснення політики цифрової трансформації спрямоване на публічні інтереси [2].

Наступним важливим принципом є «цифровізація за замовчуванням» (digital by default) – створення обов’язкової цифрової альтернативи у взаємодії громадянина з державою та її сервісами. Відповідно до доповіді про стан програми «Цифрове десятиліття 2030», країни ЄС на 79 % досягли цілі в повному забезпеченні цифрових послуг для громадян та на 85% досягли цілі в повному забезпеченні цифрових послуг для підприємств [1, с. 4]. В Україні тим часом зростає кількість доступних для громадян послуг в Дії, збільшилась кількість центрів надання адміністративних послуг із попереднім електронним записом. Загалом щонайменше 78 % громадян ставляться прихильно до цифрових послуг, що надаються державою [3, с. 7].

Третім є принцип відкритості та прозорості цифрових даних, що використовуються в процесу ухвалення політичних рішень. Загалом ставлячи людину в центр політики цифрових трансформацій, держави намагаються створити рівні умови доступу до даних та забезпечити якісне використання даних. Зокрема, Візія передбачає, що завдяки ефективному використанню цифрового управління пріоритетними сферами, цифрова трансформація матиме й значний антикорупційний вплив. Окрім цього, планується збільшити частку ринку відкритих даних у ВВП України на 10 % порівняно з 2024 р. [2].

Надзвичайно актуальним у політиці цифрових трансформацій є принцип безпеки та довіри, тобто здатність держави забезпечити високі стандарти кібербезпеки та захисту персональних даних. Відповідно до дослідження Євробарометра принаймні 46% громадян ЄС вважають, що неправильне використання їхніх особистих даних є однією з головних проблем онлайн сервісів [1, р. 17]. Відтак, однією з головних цілей політики цифрової трансформації ЄС є створення власної безпечної інфраструктури та підвищення довіри до цифрових послуг. Згідно з Візією, забезпечення безпеки цифрової

інфраструктури є однією з цілей Мінцифри, а довіру громадян до цифрових послуг держави планується підвищити до 90% [2].

Наступним є принцип інтероперабельності, дотримання якого забезпечує взаємодію між різними цифровими системами та платформами органів державної влади, системами політичних інститутів. Станом на кінець 2024 року, в Україні щонайменше 102 територіальних громад було підключено до системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, а також була спроба впровадити електронні сервіси для державних службовців центральних органів виконавчої влади, яку, втім, відкладено на 2025 рік [3, с. 7].

Принцип інноваційності та адаптивності передбачає регулювання політичного потенціалу штучного інтелекту, блокчейну та хмарних обчислень. У ЄС передбачається використання інноваційних технологій, у тому числі штучний інтелект, хмарні обчислення, буде впроваджено принаймні у 75% підприємств до 2030 року [1, с. 4]. Мінцифри ставить перед собою цілі по розвитку хмарних технологій, використання хмарної інфраструктури для державних реєстрів, а також впровадження штучного інтелекту у наданні послуг державою до 2030 року [2].

Зрештою, важливим принципом є і цифрова інклюзія, як політика забезпечення рівного доступу до цифрових сервісів для всіх громадян, незалежно від віку, місця проживання, соціального статусу. Україна, як і ЄС, ставить перед собою ціль забезпечити більшу частину домогосподарств фіксованим широкопasmовим доступом до мережі Інтернет до 1 Гбіт/с, а також створити покриття, що дозволить 98% (100% для ЄС) населення мати мобільний широкопasmовий доступ до мережі. Окрім цього, в Україні планується запровадити освітню технологічну екосистему Мрія, яку будуть використовувати у школах, дошкільних навчальних закладах та ЗВО [2].

Таким чином, ми спостерігаємо значний поступ у політиці цифрових трансформацій в Україні, адже Україна з 2018 року

піднялась на 97 позицій в Індексі розвитку електронного урядування від ООН і зайняла 5 місце у світі за Індексом онлайн-послуг [3, с. 2]. Окрім цього, до 2030 року планується привести до стандартів ЄС на 100% закони та підзаконні НПА про електронні комунікації [2]. Відтак, паралельно з численними викликами, актуалізованими російсько-українською війною, серед яких безпека, цифрова нерівність та питання правового врегулювання, Україна ставить перед собою цілком амбітні цілі у політиці цифрової трансформації та планує стати ключовим гравцем у цій сфері.

Список використаних джерел

1. European Commission: Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, 2030 Digital Decade – Report on the state of the Digital Decade 2024 – Report, Publications Office of the European Union, 2024. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2759/922>
2. Візія, місія, цінності та стратегічні цілі Міністерства цифрової трансформації України. URL: [https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/ministry/%D0%92%D1%96%D0%B7%D1%96%D1%8F%20\(2\).pdf](https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/ministry/%D0%92%D1%96%D0%B7%D1%96%D1%8F%20(2).pdf)
3. Звіт про виконання плану роботи Міністерства цифрової трансформації України на 2024 рік. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/ministry/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%83_%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8_%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%B8_.pdf

Олександр Шутак, аспірант ОНП «Політологія»

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-8230-3346>

Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н. Ю. Ротар

Вплив європейської інтеграції України на формування національної моделі громадського здоров'я

Європейська інтеграція України є таким трансформаційним процесом, що охоплює всі сфери життя українського суспільства, зокрема, й систему громадського здоров'я. Цей процес передбачає гармонізацію національного законодавства та стандартів із законодавством та стандартами ЄС, що принципово впливає на формування національної моделі громадського здоров'я як фундаментальної засади стійкості Української держави в умовах російсько-української війни.

Вплив євроінтеграційних процесів на формування національної моделі громадського здоров'я в Україні проявляється в декількох напрямках. Насамперед, це напрям гармонізації законодавства та стандартів, адже ЄС має розроблені та перевірені часом стандарти (Директиви та Регламенти) у сфері громадського здоров'я, які забезпечують якість та безпеку медичних послуг, покращення екологічного стану, зниження рівня захворюваності, належний епідеміологічний нагляд, ведення реєстрів захворювань, функціонування служб громадського здоров'я. На важливість сфери громадського здоров'я для ЄС вказує той факт, що в лютому 2025 р. Комітет з питань громадського здоров'я (SANT) Європарламенту, який у 2023-2025 рр. діяв як підкомітет Комітету з питань навколишнього середовища, громадського здоров'я та безпеки харчових продуктів, набув статусу самостійного комітету та став відповідальним за ухвалення політичних рішень щодо програм та

політик у сфері громадського здоров'я, щодо фармацевтичних та медичних виробів, прав пацієнтів та готовності ЄС до антикризового реагування у сфері охорони здоров'я [1]. SАНТ контролює діяльність Європейського агентства з лікарських засобів (ЕМА) та Європейського центру з контролю та профілактики захворювань (ЕСDС) та є суб'єктом артикуляції політичних інтересів ЄС в сфері громадського здоров'я у взаємодії з ВООЗ.

Євроінтеграція України стимулює розвиток і зміцнення інституцій, відповідальних за громадське здоров'я. Це визначається тим, що громадське здоров'я означено у ст. 168 ТFEU, яку називають «стаття про здоров'я» (the health article) як спільну компетенцію ЄС та його держав-членів. Разом з тим, держави-члени зберігають за собою право визначати та надавати свої власні національні послуги в сфері охорони здоров'я та громадського здоров'я. Відповідно до ст. 168(1) ТFEU, політика громадського здоров'я на рівні ЄС має доповнювати національну політику боротьби з основними небезпеками шляхом сприяння дослідженням, надання інформації, а також моніторингу та боротьби з транскордонними загрозами громадському здоров'ю. Криза Covid-19 продемонструвала цінність підтримки національних систем громадського здоров'я на рівні ЄС, особливо з огляду на транскордонні загрози здоров'ю. Хоча держави-члени несуть відповідальність за рішення, стратегії, адміністрування та надання медичної допомоги своїм громадянам, заходи, вжиті ЄС з початку кризи, продемонстрували, що сфера діяльності ЄС у сфері громадського здоров'я є ширшою та більш міжгалузеву, ніж вважалося традиційно.

Важливим проявом впливу євроінтеграційних процесів на формування національної моделі громадського здоров'я в Україні є формування культури здоров'я та відповідальності за громадське здоров'я. Наголос робиться на індивідуальній та колективній відповідальності за здоров'я, важливості здорового способу

життя, профілактичних оглядів та ранньої діагностики. Розвиток системи громадського здоров'я в європейській парадигмі спрямовує політиків на визнання необхідності міжсекторальної співпраці зі сферами освіти, екології та цифровізації. Цифровізація процесів громадського здоров'я має величезний потенціал для покращення безпеки пацієнтів через кращий доступ до медичних записів, управління ними, діагностику, лікування за допомогою інструментів штучного інтелекту та національної безпеки через можливість здійснення системного аналізу безпекових викликів та загроз громадському здоров'ю. Сформований Європейський простір даних про здоров'я [2] став системою правил, стандартів та практик, інфраструктури та управлінських алгоритмів, спрямованих на підтримку індивідуального доступу до персональних даних про здоров'я та їх контроль на національному рівні та рівні ЄС. Такий підхід значною мірою сприяє кращому розумінню та вирішенню багатьох проблем у сфері громадського здоров'я, наприклад, географічні та демографічні закономірності неінфекційних захворювань, соціальні, екологічні та комерційні детермінанти здоров'я в забезпеченні громадського здоров'я, які можна легше виявляти та вивчати. Разом з тим, в ЄС сформоване розуміння, що необхідно дбати про належний захист доступу до персональних та медичних даних та забезпечити доступ до простору громадського здоров'я для тих, хто не має доступу до комп'ютерів чи смартфонів через їх вартість, відсутність навичок або мотивації до їх використання. Цифровізація медичних даних знижує епідеміологічні ризики, але підвищує вразливість системи громадського здоров'я до кібератак та робить її залежною від якісних параметрів розвитку цифрових навичок та цифрових технологій.

Означені тенденції розвитку європейської моделі громадського здоров'я та її впливу на динаміку українських національних практик, що розгортаються в процесі європейської інтеграції України, вказують на зміну парадигми в глобальній

концептуалізації громадського здоров'я від права громадян до безпекового поля, в якому реалізуються послуги з охорони здоров'я. Інтеграція індивідуального інтересу (ставлення до власного здоров'я) в безпековий простір ЄС ставить питання про характер і напрями оновлення взаємодії у сфері громадського здоров'я на рівні ЄС в контексті таких геополітичних викликів як формування дипломатії громадського здоров'я, стратегічної автономії національних систем громадського здоров'я та національної безпеки. Відповідно, перед Україною як суб'єктом євро інтеграційного процесу постає завдання подолання інституційної інерції національної моделі громадського здоров'я: коли в умовах активної інституціоналізації, не відбувається фокусування на проблемах, характерних для європейського дискурсу громадського здоров'я. На нашу думку, подолання інституційної інерції практик громадського здоров'я в Україні варто пов'язувати з європеїзацією даної сфери, використанням найкращих європейських практик для розбудови стійкої системи громадського здоров'я, що відповідатиме потребам українського суспільства та цілям національної безпеки Української держави.

Список використаних джерел

1. European Parliament. Public health. 2025. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/49/public-health>
2. Regulation (EU) 2025/327 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2025 on the European Health Data Space and amending Directive 2011/24/EU and Regulation (EU) 2024/2847 (Text with EEA relevance). PE/76/2024/REV/1. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202500327

*Ірина Ротар, студентка 3 курсу Медичного факультету
Буковинський державний медичний університет*

Політика охорони здоров'я як засіб геополітичної конкуренції національних держав

Національна політика у сфері охорони здоров'я, традиційно розглядалася в парадигмах внутрішньої соціальної політики та забезпечення добробуту громадян. Однак, в сучасному світі вона набуває все більшого значення як інструмент зовнішньої політики та геополітичної конкуренції між національними державами. У формуванні глобального управління охороною здоров'я США відіграють центральну роль. Упродовж багатьох десятиліть США надавали фінансову підтримку багатьом програмам в сфері охорони здоров'я національних держав. Наприклад, у 2024 р. фінансування США глобальної системи охорони здоров'я, частиною якої є й сфера охорони здоров'я конкретної національної держави, склало приблизно 12,3 млрд. дол. США [2]. Ці кошти розподілялися через Національні інститути охорони здоров'я (NIH), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Міністерство оборони (DOD) та Центри з контролю та профілактики захворювань (CDC) та спрямовувалися як на фінансування досліджень, розробку стратегій та норм в сфері охорони здоров'я, надання медичної допомоги, так і на досягнення геополітичної переваги через формування пріоритетів в сфері охорони здоров'я в національних державах з низьким і середнім рівнем ВВП шляхом надання технічної допомоги.

За першої адміністрації Д. Трампа у 2020 р., США скоротили свої фінансові внески до ВООЗ як відповідь на критику її дій під час пандемії COVID-19. Хоча адміністрація Дж. Байдена скасувала це рішення у 2021 р., позиція другої адміністрації Д. Трампа відновила дискурс ролі міжнародних організацій у глобальному управлінні охороною здоров'я, підкреслюючи їх

вразливість до політичної нестабільності в умовах геополітичної турбулентності [3]. Позиція адміністрації Д. Трампа, яка вказує на пріоритетність національних інтересів США над глобальною солідарністю в сфері охорони здоров'я, спрямована на фактичне руйнування багатосторонньої співпраці та послаблення авторитету ВООЗ, що підриває довіру національних держав до спільних зусиль у цій сфері.

PEPFAR, як одна з глобальних ініціатив у сфері охорони здоров'я, створена в 2003 р., була важливим інституційним чинником забезпечення розвитку інфраструктури національних систем охорони здоров'я, систем спостереження та дослідження ВІЛ/СНІД, забезпечила життєво важливе лікування мільйонам людей в Африці, Азії та Латинській Америці. Однак, у 2023 р. Конгрес США не зміг ухвалити рішення про продовження дії ініціативи PEPFAR на наступні п'ять років, посиляючись на занепокоєння, пов'язані з політикою PEPFAR щодо абортів [4]. Це політичне рішення поставило під загрозу доступ до лікування для понад 20 млн. людей, які живуть з ВІЛ/СНІД у всьому світі, та згенерувало ризики знищення дослідницької інфраструктури, яка розвивалася упродовж 20 років [1]. Разом з тим, зауважимо, що критика PEPFAR в американському політикумі є небезпідставною, оскільки ця ініціатива сприяла формуванню вертикально структурованих моделей фінансування, в яких національні системи охорони здоров'я стверджувалися як реципієнти донорської допомоги PEPFAR, що обмежувало залучення внутрішніх інвестицій та маргіналізувало відповідальність національних урядів. Згортання PEPFAR має стимулювати формування горизонтальних форм співпраці в сфері охорони здоров'я та відхід від виключно зовнішніх моделей фінансування національних систем охорони здоров'я для держав з середнім та низьким рівнем ВВП. Потенціал таких змін пов'язаний з залученням та плануванням внутрішніх інвестицій та розвитком національних систем універсального медичного страхування.

Адміністрація Д. Трампа припинила фінансування понад 5300 програм USAID, що тривалий був маяком підтримки глобальної охорони здоров'я [2], мотивуючи це невідповідністю цілей програм USAID національній безпеці США. Такий сек'юритизований підхід потенційно здатен негативно вплинути на досягнення довгострокових цілей глобальної системи охорони здоров'я щодо максимального охоплення послугами охорони здоров'я та зниження материнської і дитячої смертності. Надаючи пріоритет короткостроковим проблемам національної безпеки, США, по-перше, ставлять під загрозу здатність країн з низьким і середнім рівнем ВВП створювати самодостатні системи охорони здоров'я, що не лише надають рутинні медичні послуги, а є основою інституційної матриці глобальної охорони здоров'я; по-друге, формують вакуум у світовому лідерстві у сфері охорони здоров'я; по-третє, перетворюють дискурс охорони здоров'я на засіб геополітичної конкуренції.

Таким чином, політика охорони здоров'я національних держав в умовах сучасної моделі геополітичної конкуренції перестала бути виключно внутрішньою справою і перетворилася на важливий елемент їх геополітичних стратегій. Усвідомлення цього факту є ключовим для формування ефективної зовнішньої політики, яка враховує виклики та можливості, що виникають у цій сфері. Після перемоги Д. Трампа у 2024 р. на президентських виборах в США, почала окреслюватися тенденція змін сталої моделі глобального управління охороною здоров'я, відтак, і національних системи охорони здоров'я. Скорочення бюджету, зміна геополітичних пріоритетів, зростаючий акцент на внутрішньополітичних питаннях та опертя на безпековий підхід до політики охорони здоров'я, є тими чинниками, що потенційно спрямовують на переосмислення глобального лідерства США та принципів конкуренції національних держав у сфері охорони здоров'я. З одного боку, це провокує невизначеність та нестабільність національних систем охорони здоров'я та

потенційні дисфункції національних механізмів захисту здоров'я найбільш вразливих верств населення, з іншого – відкриває вікно можливостей для переосмислення конкурентоздатності національних моделей охорони здоров'я та принципів міжнародної співпраці у цій сфері. Для країн з низьким і середнім рівнем ВВП завдання полягає не в тому, щоб знайти ресурси для заміщення фінансування з боку США, а у створенні більш автономних, стійких та сталих моделей фінансування у сфері охорони здоров'я, що відповідають національним стратегічним пріоритетам та безпековим пріоритетами. Ті держави, які зможуть ефективно інтегрувати свою політику охорони здоров'я у загальну стратегію національної безпеки та зовнішньої політики, матимуть значну перевагу в умовах сучасної геополітичної невизначеності.

Список використаних джерел

1. Correia T., Novotny T. E., McKee M. America's Health at a Crossroads: What Trump's Second Term Means for the Future. *International Journal of Health Planning and Management*. 2025. Vol. 40(3). P. 293–296.
2. Global Health Policy: The U.S. Government and Global Health. *Kaiser Family Foundation*, 2024. URL: <https://surl.li/bmbjjq>
3. Gostin L. O., Koh H. H., Williams M. US Withdrawal From WHO Is Unlawful and Threatens Global and U.S. Health and Security. *Lancet*. 2020. Vol. 10247 (396). P. 293–295.
4. Moss K., Kates J. PEPFAR Reauthorization: The Debate About Abortion. *Kaiser Family Foundation*, 2023. URL: <https://surl.li/jahojx>

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ: ПОТЕНЦІАЛ СТІЙКОСТІ ТА РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

*Тетяна Василевська, д. держ. упр., професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6565-4142>*

Етичні виміри публічно-управлінської діяльності в кризових ситуаціях

Сьогодні в ситуації зламу міжнародного світового порядку, в умовах російсько-української війни й правового режиму воєнного стану, в якому функціонує українське суспільство та держава, особливо актуалізується етична проблематика публічно-управлінської діяльності в кризових ситуаціях.

Кризові процеси почасти здійснюють дестабілізуючий вплив на соціум, породжують невизначеність і підривають громадський порядок, загрожуючи основним ціннісним засадам й усталеним нормам суспільного життя. Будь-яка суспільнозначима криза (катастрофа, війна, революція тощо) посилює, виявляє у людині і позитивні риси, і негативні. Так, кризові умови, що роблять нагальним виживання, можуть провокувати дії спрямовані на утилітарні цінності, добробут, захист життя й особистих інтересів і призводити до раціоналізації етично некоректних вчинків. Моральні мотиви та етичні міркування часто не враховуються в подібних ситуаціях, а цінності гідності, поваги до людини, справедливості, рівності, інклюзивності, чесності втрачають домінуючу значимість.

Однак, існує вірогідність передбачати поведінку людей і в ситуаціях, коли вони відчують себе вільним від етичних рамок та соціалізованих норм. Саме «передбачення неетичних порушень

може зменшити та, можливо, запобігти загостренню кризи, яка може затьмарити прямі витрати від самої катастрофи» [3]. На цьому наголошує Керол Л. Юркевич, зазначаючи, що основними інтересами організацій під час криз є продовження життєздатності, організаційна культура, витрати, оцінка, соціальна та юридична відповідальність. Уважність до процесів, які здатні перешкодити досягненню цих цілей, допомагає організації планувати й запобігати ймовірним негативним ефектам. Тому нагальним в антикризовому менеджменті, особливо в сфері публічного управління, стає:

- визнання конкретних потреб різних соціальних груп,
- окреслення наслідків неетичної поведінки для задоволення їхніми представниками власних потреб за межами прийнятних суспільних і правових норм,
- формування пропозицій позитивних та конкретних рішень щодо вирішення занепокоєнь соціальних груп [3].

Вважаємо, що ця позиція є актуальною для органів публічного управління, перш за все, в підтримці зусиль організацій державного, приватного, громадського сектора у впровадженні антикризового менеджменту. Однак вона нагальна й для планування дій всередині власного організаційного поля – у внутрішньому середовищі публічного управління.

В цьому контексті зазначимо, що для публічних управлінців також існують великі спокуси знехтувати базовими моральними мотивами та етичними засадами професійної діяльності заради доцільності. Однак кризові періоди для представників публічного управління (так само як для всіх інших осіб) можуть стати й часом виявлення кращих людських якостей – сміливості, цілеспрямованості, гуманності, самопожертвування, стійкості. Безумовно, для публічних управлінців – це також час, що дає потужний поштовх для самовизначення, набуття ідентичності, переживання солідарності зі своїм суспільством і відчуття відповідальності.

Тут особливого значення набуває стійкість, одними із ключових атрибутів якої називаються інклюзивність і справедливість, що мають вирішальне значення для побудови довіри та сприяння колективним діям для реагування на нестабільність і зміни. Більш рівноправні суспільства менш схильні до нестабільності та конфліктів [1]. Саме інклюзивність і справедливість як виміри стійкості мають чіткі моральні конотації.

Однак варто позбавитися занадто оптимістичного погляду на те, що кризи обов'язково закладають конструктивний потенціал змін. Адже можливості для позитивних змін не завжди реалізуються в кризовий та посткризовий періоди. Наприклад, як свідчить низка аналітичних звітів, останні світові кризи для багатьох держав не перетворилася на можливості, а це кидає виклик самому наративу «криза як можливість». Зокрема, після пандемії Covid-19 дослідники констатували, що багато зусиль у сфері сталого розвитку та справедливості були серйозно відкинуті або зазнали спаду, не спостерігався явний позитивний рух, який покращив би стійкість і справедливість; радше, існували постійні ознаки погіршення нерівності [2].

В урегулюванні кризових ситуацій в публічному управлінні може бути застосована сукупність інструментів (політичних, економічних, правових, психологічних, інформаційних, військових тощо), що ускладнює етичний аналіз контекстуальної доцільності їхнього застосування та вірогідних етичних наслідків. І безумовно вимагає комплексного етичного осмислення та оцінювання ситуації.

Отже, в ситуаціях криз для публічного управління та його представників нагальним постає:

- виявлення природи неетичних дій в кризових умовах,
- комплексне етичне осмислення та оцінювання ситуації,
- планування та реалізація антикризових заходів з урахуванням етичного чинника,

- створення та втілення чіткого морально орієнтованого набору антикризових політик.

Список використаних джерел

1. Adapting, transforming and creating new ways of functioning as a society. URL: <https://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2023-05-11-building-back-better-resilience-means-more-than-bouncing-back.html>
2. Moore M-L., Hermanus L., Drimie S., Rose L., Mbaligontsi M., Musarurwa H., Ogutu M., Oyowe K., Olsson P. Disrupting the opportunity narrative: navigating transformation in times of uncertainty and crisis. Sustainability Science. 2023. №18. P. 1649-1665. DOI: 10.1007/s11625-023-01340-1
3. Jurkiewicz C. L. Ethics and Crisis Management. Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance. URL : <https://www.researchgate.net/publication/319296373>

*Валентин Малиновський, д. політ. н, професор,
Луцький національний технічний університет
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2017-553X>*

Розвиток багаторівневого врядування в Україні в сучасних умовах

В умовах світової багатоцентричності, перманентних суспільних змін та глобалізаційних тенденцій особливого значення набуває Концепція багаторівневого врядування (англ. Multi-Level Governance, MLG). Ця концепція означає перехід від централізованої ієрархічної системи державного управління (government – урядове управління) до врядування (governance) – багатогранної системи взаємовідносин між урядом, бізнесом, громадянським суспільством на основі міжгалузевого партнерства і багаторівневого механізму вироблення політики. «Врядування» є значно ширшою категорією ніж «управління», адже охоплює не лише відносини у системі органів публічної влади, але й зовнішні інституції громадянського суспільства задля досягнення оптимальної керованості та стабільності суспільства. У результаті

традиційні вертикальні ієрархічні зв'язки доповнюються мережевими – горизонтальними координаційними владно-суспільними взаємодіями. Тобто, MLG – це не технічний перерозподіл компетенцій і повноважень між різними територіальними рівнями та органами влади, що відбувається всередині публічної адміністрації, а включення у процес прийняття узгоджених рішень акторів недержавного сектору: інституцій громадянського суспільства, наукового середовища, бізнесових структур, експертного середовища, органів самоорганізації населення тощо. Філософія MLG полягає в тому, що функціонування системи публічної влади здійснюється з широким залученням соціуму за посередництвом механізмів громадського діалогу: публічних консультацій, громадських слухань, зборів громадян, мережових обговорень, онлайн-спільнот тощо [1, с. 13].

Розвиток MLG є одним із важливих напрямів європейської інтеграції України. Які ж перспективи розвитку багаторівневого врядування в Україні, зважаючи на нинішню модель територіальної організації влади (далі – ТОВ) і стан громадянського суспільства?

Основні контури цієї концепції вже були апробовані в нашій країні під час реформи децентралізації, у процесі добровільного об'єднання територіальних громад (далі – ТГ). Адже Закон України «Про добровільне об'єднання ТГ» передбачав доволі складний, консенсусний підхід до процесу об'єднання, участь в якому брали активну участь практично всі зацікавлені сторони на всіх територіальних рівнях: місцева, регіональна і центральна влада, органи самоорганізації населення, громадські організації, бізнес, експерти, науковці, політичні партії і найголовніше – жителі населених пунктів. Добровільне об'єднання передбачало обов'язкові громадські обговорення (громадські слухання, збори громадян, інші форми консультацій з громадськістю), розгляд місцевими радами, що об'єднуються, питання про схвалення

проекту рішення щодо добровільного об'єднання ТГ. Таким чином реформа місцевого самоврядування та ТОВ загалом заклала сприятливий ґрунт для функціонування в Україні багаторівневого врядування.

9 травня 2024 р. був прийнятий важливий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування». Цим законом визначаються основні механізми реалізації прав громадян України на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, зокрема форми участі ТГ у вирішенні питань місцевого значення, участь молоді у місцевому самоврядуванні, затвердження статутів ТГ [2]. 20 червня 2024 р. був прийнятий ще один важливий Закон України «Про публічні консультації», що визначає основні засади (стандарти) проведення публічних консультацій під час формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення [3].

В Україні запроваджуються різноманітні міжнародні програми з розвитку MLG. Зокрема, у жовтні 2024 р. організація SALAR International, яка є частиною Асоціації муніципалітетів і регіонів Швеції, оголосила про офіційний запуск Програми Polaris «Підтримка багаторівневого врядування в Україні» [4].

Позитивну динаміку розвитку багаторівневого врядування в Україні підтвердив Звіт про багаторівневе врядування, прийнятий Європейським комітетом з питань демократії та врядування (CDDG) Ради Європи на 18 пленарному засіданні у Страсбурзі 23-24.11.2023 року. У ньому зазначається: «Особливо актуальним є приклад MLG в умовах воєнного стану в Україні. За 2022 р. Україна зміцнила свою багаторівневу систему врядування через впровадження основних реформ децентралізації, територіального об'єднання та фіскальної децентралізації, що призвела до створення 1469 громад (з понад 11500 станом на 2014 р.). Органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) стали спроможними здійснювати нові повноваження, забезпечують всі основні

публічні послуги та виконують ключові соціальні функції, адаптовані до потреб громадян...

Таким чином, менш ніж за 5 років, Україна здійснила одну з найрадикальніших реформ MLG у Європі. Ці реформи були ключовими у зміцненні місцевого рівня врядування, а отже підвищення його стійкості перед повномасштабною агресією Російської Федерації. У 2022 р. українська влада продовжила забезпечувати повсюдність та безперервність управління, виконуючи свої завдання та обов'язки навіть поблизу лінії фронту, і в районах, оточених іноземними військами. Надзвичайна стійкість і мужність стали очевидною демонстрацією українських ОМС в умовах воєнного стану в тому, як вони адаптувалися до безпрецедентного та нестабільного контексту військового часу, сприйняли нові обов'язки з обмеженими ресурсами та запровадили інноваційні рішення для вирішення проблем і викликів» [5, с. 28-29].

У розвитку MLG важливою є роль Кабінету Міністрів України. У межах Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» запроваджений новий формат відносин Уряду та громадянського суспільства – *спільнотворення* (партнерство на всіх етапах впровадження реформ – від проведення аналізу проблем та пошуку рішень до реалізації запланованих заходів). Участь у цій Ініціативі є важливим складником демократичного розвитку України, оскільки передбачає впровадження механізмів багаторівневого врядування та посилення партнерства Уряду, громадянського суспільства і бізнесу. Орієнтуючись на цілі Стратегії міжнародного Партнерства «Відкритий Уряд» на 2023-2028 роки, Кабінет Міністрів сприятиме впровадженню принципів MLG у діяльність державних органів різних рівнів та гілок влади, а також підтримуватиме приєднання ОМС до локальної програми Партнерства [6].

Однак, маючи апробовані практики MLG, його розвитку в Україні заважають перепони інституційного характеру, зокрема

нереформована система публічного управління регіоном та субрегіоном. У результаті цього регіон так і не став повноцінним суб'єктом державної регіональної політики, а функціонал району остаточно не визначений.

Тому майбутнє MLG в Україні залежить від ефективного усунення існуючих недоліків. Зокрема, для забезпечення сталості та незворотності децентралізації влади та ефективної та демократичної моделі ТОВ, окрім внесення змін до Конституції України, необхідно прийняти цілу низку законів. Потребують законодавчого врегулювання питання відновлення діяльності ОМС та органів виконавчої влади на деокупованих територіях, переходу від військової до цивільної адміністрації; посилення фінансової спроможності ОМС для забезпечення здійснення визначених законодавством повноважень; розвитку форм прямого народовладдя; врегулювання окремих питань адміністративно-територіального устрою. Місцеве виборче законодавство має забезпечити чесність та прозорість виборчого процесу, реальні можливості для участі всіх громадян у питаннях місцевої політики.

Зважаючи на перманентну екзистенційну загрозу з боку РФ, перед вітчизняними державотворцями стоїть завдання сформувати модель ТОВ, адекватну сучасним викликам і загрозам. В її основі мають бути закладені і розвинуті принципи та механізми MLG, успішно апробовані у процесі реформи децентралізації 2014-2020 рр. та у процесі самоорганізації українців у критичний період загрози державності. Значною мірою успішність зазначеного завдання залежить від реалізації цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, завдань, передбачених Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021-2026 роки та виконання заходів, передбачених урядовим планом з реформування місцевого самоврядування та ТОВ на 2024-2027 роки. Реалізація зазначених стратегічних документів сприятиме підтримці досягнень попередніх років щодо

відкритості, прозорості та підзвітності багаторівневого врядування, а також прозорому та інклюзивному процесу післявоєнного відновлення та модернізації України.

Список використаних джерел

1. Малиновський В. Я. Стан і перспективи розвитку багаторівневого врядування в Україні в контексті реалізації цілей Державної стратегії регіонального розвитку. *Регіональна економіка*. 2024. № 4 (114). С. 12-20.
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування: Закон України від 09.05.2024 р. № 3703-IX Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3703-20#Text>
3. Про публічні консультації: Закон України від 20.06.2024 р. № 3841-IX. *Урядовий кур'єр*. 2024. 23 жовт. С. 3-4.
4. Презентовано нову програму підтримки багаторівневого врядування та посилення спроможності громад. *Міністерство відновлення*. 2024. 3 жовт. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35979.html>
5. Report on multilevel governance. Fdopted by the CDDG at its 18th plenary meeting (strasbourg, 23-24 november 2023). European committee on democracy and governance (CDDG). Strasbourg, 1 December 2023. URL: <https://rm.coe.int/report-on-multilevel-governance-final-2768-6653-0568-v-1/1680ad9120>. 36 p.
6. Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2023-2025 роках: затв. розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.11.2023 р. № 1049-р. *Урядовий кур'єр*. 2023. 29 листоп. С. 5-8.

*Лілія Гонюкова, д. держ. упр., професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9474-5780>*

Посилення спроможності публічної служби і громадян до співпраці через комунікацію

Ми живемо у часи глобальних змін і потрясінь. Війна суттєво змінила політичний ландшафт України, розбалансувавши систему

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ...

стримувань і противаг, що є основою демократичного правління. Громадяни відчувають брак реалізації сучасних форм представницької та прямої демократії, що впливає на авторитет публічної служби (державної служби і служби в органах місцевого самоврядування), зменшує довіру до неї. Довіра до інститутів влади є ключовим фактором політичної стабільності та економічного процвітання сучасних демократій, на думку Ф.Фукуями. Довіра, як основа соціального капіталу, є важливим чинником стійкості суспільства в епоху криз. Зрозуміло, що в умовах війни перед Українською державою стоять такі важливі виклики, як:

- ✓ оборона і обороноздатність;
- ✓ фінансова стійкість;
- ✓ продовольча безпека та вступ до ЄС;
- ✓ обмеження виконання функцій держави і місцевого самоврядування на тимчасово окупованих територіях;
- ✓ масове внутрішнє переміщення працівників та відтік професійних кадрів воєнний час;
- ✓ загострене очікування людей від влади та багато інших.

Усі ці виклики вимагають розвитку системи публічного управління. Важливо продовжити успішні довоєнні реформи. Розробити нормативну базу для впровадження децентралізованого менеджменту через делегування повноважень. Створити систему публічного управління в цілому у якій би панувала культура децентралізованого управління через делегування. Один з найбільш важливих показників стану суспільства та громадської думки – рівень довіри окремим інституціям. Соціологи констатують, що продовжується тенденція зниження довіри до державних інституцій. “У випадку Верховної Ради рівень довіри за 2024 рік майже не змінився (13% зараз проти 15% у грудні 2023 року), проте з 61% до 68% зросла частка тих, хто не довіряє

парламенту. Довіра Уряду трохи вища, проте також низька: зараз довіряють 20% (у грудні 2023 року – 26%), не довіряють – 53% (у грудні 2023 року – 44%). Баланс довіри за останній рік знизився з -18% до -33%. Разом з цим у контексті довіри парламенту і Уряду зазначимо, що попри низьку довіру більшість українців проти проведення зараз виборів [1].

Незадоволення діями влади можна пояснити різними причинами, зокрема браком об'єктивної, виваженої інформації від авторитетних джерел. На зниження рівня довіри впливають і недостатня прозорість та відкритість органів влади. Чи торкнулась криза довіри до місцевих інституцій, яка може вплинути на їхню стійкість?

Восени 2023 року відбулись масові акції протесту в обласних центрах проти недоцільного, на думку окремих громадян, використання коштів громад та недостатньої допомоги армії. У матеріалі «Вокс Україна» дослідники Центру соціологічних досліджень Андрій Даркович та Валентин Гацко проаналізували результати опитування громадських активістів щодо взаємодії з місцевою владою та довіри до неї. З початку повномасштабного вторгнення підзвітність і прозорість місцевої влади, а також залучення громадян до ухвалення рішень знизились. Але громадяни підтримували довіру до місцевої влади, незважаючи на погіршення економічної ситуації та неефективний розподіл ресурсів у громадах. Натомість уже у 2023 році довіра в суспільстві до голів громад знизилася з 63% до 48%, а до місцевих рад з 58% до 44%. Тривожним є показник довіри до місцевої влади у січні 2024 року – довіра вперше опустилася нижче рівня 2021 року, до повномасштабного вторгнення [2].

Разом з тим, вимірювання відкритості влади на місцевому рівні Transparency International, показав, що середній рівень прозорості 100 міст України – 41,6%, що трохи нижче ніж у 2023 році – 42,2%.

Вінниця та Чернівці цілком виконали найбільшу кількість нових індикаторів. У випадку Вінниці ця частка склала 79,4% усіх нових критеріїв, у Чернівців – 75%. Це допомогло їм очолити рейтинг.

Найбільше повних виконань міста продемонстрували в індикаторах, пов'язаних з відкритістю – 43,6%, взаємодією з громадськістю – 41,7% та реагуванням на виклики війни – 39,6%.

Найгірше міста впорались зі сферами: послуги громадянам – 67% повних невиконань, комунальне майно та земля – 61,1%, кадрова політика та доброчесність – 60,3%.

Дослідники дійшли висновку, що найбільше рівень прозорості міст залежить від політичної волі керівництва і системності, тягlosti зусиль, яких докладають, щоб впроваджувати відповідні механізми. Водночас з'ясувалось, що прозорість – важлива складова стійкості громад, і ті муніципалітети, в яких систематично працювали над її підвищенням до повномасштабного вторгнення, змогли ефективніше протистояти викликам війни та адаптуватись до нових умов [3].

Як не парадоксально звучить, але чим більше обмежень владних повноважень, тим більше довіряють громадяни демократичній владі. Розширення повноважень і прерогатив місцевого самоврядування сприяє покращенню якості послуг, що отримує населення. Демократичне місцеве самоврядування, що формується на принципі децентралізації управлінської вертикалі, сприяє горизонтальній взаємодії при розподілі ресурсів та ухваленні рішень. Систематична взаємодія влади з громадянами знижує напругу у суспільстві і сприяє кращому розумінні суспільних проблем та шляхів їх вирішення, підвищує рівень довіри громадян до влади. Продовження реформи децентралізації сприятиме демократизації українського суспільства. Через інструменти безпосередньої та представницької демократії

громадяни реально зможуть впливати на рішення влади, що сприятиме суспільному порозумінню.

Список використаних джерел

1. Динаміка довіри окремим інституціям у 2021-2024 роках. / Пресреліз А.Грушецький. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>
2. Гацко В., Дарковіч А. Не тільки про гроші: виклики співпраці та довіри між активістами та місцевою владою. URL: <https://voxukraine.org/ne-tilky-pro-groshi-vyklyky-spivpratsi-ta-doviry-mizh-aktyvistamy-ta-mistsevoyu-vladoyu>
3. Рейтинг прозорості 2024: як міста впорались із новими викликами? URL: <https://ti-ukraine.org/research/rejtyng-prozorosti-2024-yak-mista-vporalys-iz-novymy-vyklykamy/>

*Ігор Недокус, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2689>*

**Статутна нормотворчість в територіальних громадах
України (на прикладі Чернівецької області)**

У травні 2024 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших законодавчих актів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування», який зобов'язує місцеві ради до 1 січня 2027 року затвердити нові статuti або привести у відповідність до законодавства вже існуючі.

Статут громади ще 1997 року був введений до українського законодавства Законом України «Про місцеве самоврядування». Зокрема, Закон визначав його основним локальним нормативно-правовим актом, який затверджується місцевою радою з метою узгодження окремих положень Конституції України та інших

законів відповідно до особливостей громади. Положення статуту повинні містити, насамперед, порядок організації роботи місцевих рад та форми реалізації жителями народовладдя. Водночас, понад чверть століття законодавство не передбачало обов'язковості затвердження статутів громад та не визначало чітких критеріїв щодо їх структури. Саме тому місцеві ради на власний розсуд вирішували необхідність ухвалення статутів або їх зміст

Переваги застосування статутів в управлінській практиці місцевих рад та виконавчих органів, мешканців територіальних громад, на нашу думку, є очевидними. Доведемо це на прикладі статутів територіальних громад Буковини.

По-перше, статут територіальної громади має значне історико-духовне значення, адже є документом, який відтворює історичну пам'ять та зберігає унікальність громади. Так, у преамбулі статуту Чернівецької міської територіальної громади наголошено, що його підготовка проводилась «спираючись на славетну історію міста, враховуючи досвід управління міським господарством, а також досвід міського розвитку» [3]. Також описані історія місцевого самоврядування в Чернівцях, культурна спадщина міста, офіційна символіка, міські свята, почесні звання та відзнаки.

По-друге, наявність статуту демонструє зрілість територіальної громади, причетність членів громади до процесу підготовки та прийняття важливих рішень на місцевому рівні. Так, статутами Новоселицької, Ванчикувської, Мамаївської, Лівинецької та інших територіальних громад Чернівецької області передбачено можливість використання різноманітних форм народовладдя на рівні місцевого самоврядування.

По-третє, статут деталізує питання, які українське законодавство регулює узагальнено, сприяє формуванню почуття спільної відповідальності місцевої влади й громади. Так, у статуті Кіцманської територіальної громади виокремлено розділ «Сталий розвиток громади», у якому визначено принципи, систему та

стратегію напрямів, пріоритетів, цілей і завдань соціально-економічного та культурного розвитку громади [2].

По-четверте, статут відкриває можливості для залучення інвестицій, адже умовою співпраці з багатьма міжнародними партнерами є наявність статуту громади. У європейських програмах фінансової підтримки системи місцевого самоврядування України відзначено, що статут є одним із показників спроможності громади до саморозвитку. Тому усі затвержені статуту територіальних громад Чернівецької області передбачають різні форми співпраці та заохочення залучення капіталу та інвестицій для соціально-економічного розвитку територій, об'єктів комунальної та соціальної інфраструктури.

Станом на 2024 рік у Чернівецькій області нараховується 52 територіальні громади. Проте, тільки 22 місцеві ради Буковини затвердили статуту, серед них: 12 з 22 сільських, 4 з 7 селищних та 6 з 11 міських [1].

Серед причин затягування процесу затвердження статутів територіальних громад місцевими радами варто відзначити наступні: відсутність до 2024 року норми про обов'язковість ухвалення статуту місцевими радами; нерозуміння місцевою владою переваг використання такого базового нормативно-правового акту; небажання представниками місцевих еліт ділитися владою, запитувати у мешканців їх думку, звітувати перед ними, визначивши у статуті форми та процедури реалізації народовладдя членами територіальної громади; брак фахівців та методичної бази для підготовки або внесення змін до статутів; економія коштів через платний характер реєстрації статутів тощо. Тому відсутність статуту територіальної громади зумовлює чимало питань щодо урегульованості владно-громадських відносин на місцевому рівні.

Затвердження або оновлення статутів територіальних громад в Україні в умовах воєнного стану є важливим етапом забезпечення ефективного управління та організації життєдіяльності громад. Статут територіальної громади є

основним документом, який визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування громади, а також регулює взаємовідносини між органами місцевого самоврядування та жителями. Реалізація реформи децентралізації в Україні значно змінила роль місцевих органів влади, надавши їм більше повноважень і відповідальності. Для ефективної роботи органів місцевого самоврядування необхідно чітко прописати механізми взаємодії між органами влади, громадами та іншими учасниками процесу. Статут територіальної громади є важливим інструментом для організації цієї роботи.

Зміни до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших законодавчих актів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування суттєво змінили роль статуту в управлінській практиці місцевої влади та забезпеченні інтересів членів територіальної громади. Проте, за доцільне вважаємо розгляд наступних пропозицій щодо удосконалення механізмів ухвалення та реалізації статутів територіальних громад: підготовка узгодженого модельного статуту територіальної громади з урахуванням останніх змін до законодавства; обговорення ідеї скасування державної реєстрації статутів територіальних громад на експертному рівні; поширення різноманітних форм моніторингу ефективності та результативності ухвалених статутів громади представниками громадськості та територіальних управлінь юстиції тощо.

Список використаних джерел

1. Недокус І. Актуальні питання удосконалення статутів територіальних громад в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025. №1. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5510/5565>
2. Статут Кіцманської територіальної громади. URL: https://pzmrujust.gov.ua/images/2022/IFRS/Statyt_Kizman_TH.pdf
3. Статут територіальної громади міста Чернівців. URL: <https://city.cv.ua/mt/pro-misto/statut-teritorialnoi-gromady-4>

*Ігор Мороз, к. політ. н.
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-4487-761X>*

Напрями взаємодії органів місцевого самоврядування України та Польщі в умовах російсько-української війни

Безпідставне широкомасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 р. стало причиною прискорення налагодження співробітництва між органами місцевого самоврядування України та Польщі. У перші дні війни виконавчі комітети та місцеві ради польських органів місцевого самоврядування прийняли відповідні декларації, в яких засудили дії російської федерації та оголосили підтримку, як Україні й українському народові, так і колегам із самоврядування, насамперед тим, з якими в них були налагоджене співробітництво. Згідно з показниками вказаними у публікаціях польських дослідників, Україна є другою, після Німеччини країною за кількістю підписаних договорів про співробітництво поміж органів місцевого самоврядування Республіки Польщі [7]. Наприклад, дослідження проведене Асоціацією польських міст у 2009 р. засвідчує, що існує понад 400 польсько-українських зв'язків місцевих та регіональних [3], хоча варто зауважити, що третина з цих підписаних декларацій залишилася тільки на папері.

Початок російсько-української війни та співпраця органів місцевого самоврядування, у цьому контексті, стала причиною змін у польському законодавстві. Зокрема, до статті 10 закону «Про самоврядування гмінне» додано, що зв'язки міжгмінні та спілки органів місцевого самоврядування можуть надавати допомогу, у тому числі фінансову, місцевим громадам та регіональним, що знаходяться на території інших країн [5]. Підставою для надання цієї допомоги є рішення виконавчого

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ...

комітету гміни, союзу міжгмінного, або властивого статутного органу спілки органу місцевого самоврядування. Такі ж доповнення внесли до законів «Про самоврядування повітове» й «Про самоврядування воєводське». Зміни набули чинності з 12 травня 2022 р. відповідно до закону «Про допомогу громадянам України у зв'язку з збройним конфліктом на території цієї держави».

5 серпня 2022 р. Сейм Республіки Польща прийняв постанову щодо налагодження та зміцнення співпраці між органами місцевого самоврядування України та Польщі. В ній йдеться про те, що необхідним є «посилення польсько-української співпраці на всіх рівнях органів місцевого самоврядування. Співпраця між нашими народами повинна спиратися на старий принцип «вільні з вільними та рівні з рівними» [6].

Проаналізувавши нормативно-правові акти, чинні угоди й наукові джерела і літературу, можна виділити наступні напрями співробітництва органів місцевого самоврядування України та Польщі, після російського широкомасштабного вторгнення:

по-перше, організована допомога переселенцям з України в перші дні війни, надання гуманітарної й іншої підтримки;

по-друге, укладання нових угод та декларацій про співробітництво як, наприклад, з новими містами побратимами [4], на рівні українських областей та польських воєводств й між іншими органами місцевого самоврядування різних рівнів;

по-третє, активізація вже чинних договорів між органами місцевого самоврядування та надання допомоги польськими колегами українцям;

по-четверте, адаптація діяльності органів місцевого самоврядування Республіки Польща до нових умов, тобто до збільшення кількості вимушених переселенців з України на територію Польщі, шляхом створення відповідних відділів та посад, наприклад, польсько-українських перекладачів і осіб відповідальних за роботу з українськими переселенцями;

по-п'яте, організація та проведення круглих столів, конференцій та інших заходів, під час яких обговорювалося питання післявоєнної відбудови України.

Хоча варто констатувати, що активність яка була характерною для польського місцевого самоврядування на початку російсько-української війни дещо згасає з її затягуванням. Це пов'язано із погіршенням стану економіки, політизацією питання війни в Україні, «перетомленням» населення сусідньої держави. Вибори до парламенту, місцеві вибори [1] та вибори президента Польщі показують, що настрої польського суспільства стосовно України та українців погіршуються. Наприклад, перший тур президентських виборів у Польщі показав, що кількість скептиків зростає, на що вказує те, що третє та четверте місце на них посіли кандидати з антиукраїнською позицією, а кандидат від «Права і Справедливості», з обережними поглядами щодо України, зайняв друге місце, причому з невеликим розривом від більш ліберального, в тому числі до українського питання, кандидата від правлячої коаліції. Що підтверджують і результати різних соціологічних опитувань, які вказують на те, що зменшується кількість тих, хто підтримує вступ України до Європейського Союзу й тих, хто симпатизує українцям. Такий стан, скоріше викликаний надмірною політизацією питання України, а також активізацією тих політичних сил, що вказують на гострі проблеми історичного минулого, про події на Волині у 1940 рр. XX ст. в тому числі.

Досліджуючи співпрацю органів місцевого самоврядування України та Польщі, польський дослідник І. Ксеніч вказує на те, що найбільш успішними проєктами між ними є локальне та короткострокове співробітництво, при чому, за умови, що є чітко визначена ціль та предмет співпраці. У рекомендаціях для самоврядування України він наголошує на тому, що польське самоврядування може виступати в якості його представника на теренах Європейського Союзу [2].

Список використаних джерел

1. Гулай В. Відносини України та Польщі: після місцевих виборів та напередодні виборів до Європейського Парламенту 2024 року. URL: <https://svitua.org/2024/05/06/vidnosyny-ukrayiny-ta-polshhi-pislya-miscevyh-vyboriv-ta-naperedodni-vyboriv-do-yevropejskogo-parlamentu-2024-roku/>.
2. Kaźmierczak W. Współpraca polskich i ukraińskich JST - ciągle na początku drogi.
3. URL: <https://samorząd.pap.pl/kategoria/aktualnosci/wspolpraca-polskich-i-ukraińskich-jst-ciagle-na-poczatku-drogi>.
4. Ksenicz I. Polsko-ukraińska dyplomacja samorządowa w obliczu wojny. URL: https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2023/04/I.Ksenicz_Polsko.ukraińska.dyplomacja.samorządowa.w.obliczu.wojny_.pdf.
5. Міжрегіональні угоди Хмельницької області. Хмельницька обласна державна адміністрація. URL: <https://www.adm-km.gov.ua/>
6. Ustawa o samorządzie gminnym. Z dnia 8 marca 1990 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19900160095/U/D1990095Lj.pdf>
7. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 sierpnia 2022 r. w sprawie nawiązania i wzmocnienia współpracy między samorządami terytorialnymi Polski i Ukrainy. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220000769/O/M20220769.pdf>
8. 30 років відносин між Польщею та незалежною Україною досвід та перспективи. / Кол. монограф. / Під ред. Стемпеня С. Фонд «Свобода і Демократія». Варшава, 2021.

***Назарій Христан, к. іст. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3601-2153>***

**Пам'ять і самоврядування в умовах війни: декомунізація
як чинник стійкості громад**

Умови повномасштабної війни поставили перед українськими громадами не лише виклики фізичної безпеки й управлінської

ефективності, але й потребу у швидкому та якісному переосмисленні публічного простору як ресурсу соціальної стійкості, ідентичності й мобілізаційного потенціалу. Одним із найгостріших питань у цьому контексті стала проблема ставлення до радянської спадщини, зокрема меморіальних об'єктів Другої світової війни, що досі зберігають ідеологічне навантаження та символічну присутність імперського минулого в локальному середовищі. Декомунізація в Україні залишається ключовим викликом у сфері формування історичної пам'яті, особливо в регіонах із багат шаровим минулим, як-от Чернівецька область. Радянські меморіальні об'єкти, що домінують у публічному просторі, дедалі більше сприймаються як символи імперського та тоталітарного спадку, несумісного з цінностями сучасного українського суспільства. Аналіз громадських настроїв у регіоні демонструє глибоку потребу в науково обґрунтованому підході до переосмислення цієї спадщини. Проблема потребує комплексного вирішення за участі місцевих громад, дослідників і органів самоврядування, щоб сформувати новий простір пам'яті, заснований на принципах історичної справедливості, демократичного діалогу та української ідентичності.

У межах міжнародного дослідницького проекту «Conflicts of Memory, Memories of Conflicts», який реалізується за підтримки програми Erasmus+ в рамках Альянсу 13 європейських університетів, було здійснено комплексне регіональне дослідження громадських настроїв у Чернівецькій області. Проект має на меті аналіз конфліктної спадщини та сучасних практик її переосмислення в умовах війни. Досвід Чернівецької області, як прикордонного й багатокультурного регіону, дозволяє розглядати декомунізацію не лише як механічний демонтаж радянських об'єктів, а як глибокий процес формування демократичної культури пам'яті – такої, що базується на участі громад, міжпоколінньому діалозі та історичній рефлексії.

У ході опитування, до якого було залучено 2114 респондентів із чотирьох основних вікових груп (до 20 років, 20 – 40, 40 – 60 та 60+), дослідники мали на меті з'ясувати громадське ставлення до радянських меморіальних об'єктів, присвячених Другій світовій війні. Респондентам пропонувалося обрати один із чотирьох варіантів дій: повне знесення, демонтаж із перенесенням до музею, збереження без змін або часткова трансформація – видалення радянської символіки з додаванням елементів української ідентичності. Найрадикальніші позиції виявило молодше покоління: 83% опитаних до 20 років виступили за повне знищення пам'ятників, тоді як серед респондентів 60+ цю позицію підтримали 41%. Найбільше підтримки компромісний варіант із музеєфікацією здобув серед групи 40 – 60 років (31%), що демонструє намагання поєднати критичне ставлення до радянської спадщини з прагненням зберегти історичну пам'ять у зміненому форматі. Натомість варіант «залишити без змін» практично зник серед молоді, що свідчить про завершення епохи радянської ностальгії як колективного нарративу. Отримані дані стали вагомою емпіричною основою для формування локальних стратегій самоврядування у сфері політики пам'яті та деколонізації публічного простору.

Політика пам'яті в умовах війни має ґрунтуватися на чотирьох ключових засадах: (1) прозора комунікація влади з громадянами, (2) участь різних вікових груп у прийнятті рішень, (3) науково обґрунтоване осмислення спадщини тоталітарного режиму, (4) формування альтернативних форм історичного вшанування, що підсилюють українську ідентичність. Модель, запропонована дослідницькою групою, передбачає поступовий демонтаж об'єктів із вираженим пропагандистським змістом, створення «музеїв пам'яті тоталітарної епохи», а також оновлення збережених об'єктів через інтерпретацію в українському контексті.

Науковий супровід таких процесів є критично важливим, оскільки дозволяє уникнути спрощених або конфліктогенних рішень. Наукова діяльність у цій царині (зокрема, авторські праці про радянську модель української історії, постпам'ять, інституційне осмислення символів минулого) слугує платформою для формування нових локальних політик, які поєднують історичну справедливість із розвитком самоврядних механізмів прийняття рішень.

Таким чином, політика пам'яті в умовах воєнного стану трансформується із символічної у функціональну категорію: вона не лише визначає, що ми пам'ятаємо, але й як ми діємо. Саме тому місцеве самоврядування, яке здатне інституційно підтримати переосмислення простору спадщини, стає одним із ключових чинників суспільної стійкості під час війни.

Список використаних джерел

1. Гриценко О. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.
2. Касьянов Г. Past Continuous: історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ: Laugus, Антропос-Логос-Фільм, 2018. 420 с.
3. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/317-19>
4. Memory of War During War: Soviet Memorial Sites in Chernivtsi Region. Reflections on the Survey.
URL: https://fipmv.chnu.edu.ua/media/ur3pqm0d/reflections-on-the-survey_nazarii-khrystan.pdf
5. Amar T.C. Memory Capture from «De-communization» to «Decolonization». *Cultural Politics*. 2024. Vol. 20, No. 3. P. 442 – 464.
6. Lary M. Double Marginalisation of the Communist Party: Ukraine's Decommunization Laws and Political Dynamics. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2022. Vol. 16, No. 1. P. 123 – 145.

7. Yekelchuk S. In Search of Lost Time? Decommunization in Ukraine, 2014 – 2020. *East European Politics and Societies*. 2023. Vol. 37, No. 2. P. 456 – 478.

*Іван Кудрявський, докторант
Міжрегіональна Академія управління персоналом
ORCID iD: 0009-0009-5167-7648
Науковий консультант – д.держ.упр.,
доцент К. П. Швець*

Державне управління у сфері захисту інформаційного простору: юридичні проблеми та перспективи розвитку

Питання етичного характеру у діяльності державних службовців, військовослужбовців та іншого персоналу, який реалізовує функції держави у питаннях захисту безпеки інформаційного простору, можуть виникати та впливати на ситуацію частіше, якщо певні складові правовідносин не достатньо добре врегульовані нормативними і нормативно-правовими актами, немає визначеного порядку дій на випадок певних ситуацій, або ж навпаки – надто обмежена свобода дій там, де вона необхідна, а персонал через надмірну кількість нераціональних завдань та обов'язкових до виконання протоколів завантажений звітністю чи змушений імітувати активність, не маючи часу на реальну роботу. Зазвичай у вітчизняних законах та підзаконних актах не часто можна зустріти, навіть у преамбулах, дослідження або визнання певної проблематики. Поряд з тим, низка документів, які стосуються розгортання в Україні системи стратегічних комунікацій, містять відповідні положення і цікаві не лише з позиції регуляторних функцій, але і можливістю простежити динаміку позиції законодавця щодо відповідних питань і проєкцію стану речей на цю позицію.

Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України, затверджена Наказом Міністерства оборони України № 612 від 22.11.2017 року сьогодні залишається чинним документом де-юре, хоча і дещо застарілим за фактом, та містить розділ з описом проблематики. Він цікавий як сам по собі, так і для оцінки ситуації в динаміці. Документ оприлюднює функціональний аналіз сфери стратегічних комунікацій, проведений у 2016 році, та вказує на виявлену Національним інститутом стратегічних досліджень низку слабких сторін урядових комунікацій:

- 1) відсутність якісного аналізу інформаційного простору та оцінки впливів;
- 2) нерозуміння представниками державних органів основних понять та принципів стратегічних комунікацій;
- 3) відсутність системності у сфері міжвідомчої взаємодії та її залежність від міжособистісних контактів;
- 4) недостатній рівень розвитку міжнародної взаємодії у сфері стратегічних комунікацій;
- 5) принципова відсутність документів, що регламентують комунікативну діяльність;
- 6) нерозуміння учасниками процесу комунікації принципів формування комунікативних планів;
- 7) відсутність якісної роботи зі спікерами щодо змісту повідомлень, подачі інформації;
- 8) складність у розумінні поняття “цільові аудиторії” та особливості формування наративів для цих аудиторій;
- 9) потреба у навчанні співробітників у сфері кризових і стратегічних комунікацій та стратегічного планування.

У результаті досліджень був зроблений висновок, що державні органи, відповідальні за реалізацію стратегічних комунікацій, не функціонували як єдина система стратегічних комунікацій держави.

На підставі викладеного документом формулюється мета реалізації стратегічних комунікацій Силами оборони: метою реалізації стратегічних комунікацій у воєнній сфері як складової національної системи стратегічних комунікацій є просування загальнодержавного наративу та формулювання й впровадження ключових повідомлень задля підвищення розуміння політики Міністерства оборони суспільством, ефективна протидія інформаційним викликам та загрозам у воєнній сфері [1]. Варто зазначити, що стосовно абзаців 1, 5 та 7 були вжиті достатньо масштабні заходи на державному рівні, які за цих 8 років не можна сказати, щоби дозволили повністю вирішити порушені проблеми, але, усе-таки, дали свої результати. Щодо пунктів 2, 3, 8, 9 заходи також вживалися, включно зі створенням при Національному університеті оборони України Інституту стратегічних комунікацій [2], багатьма реорганізаціями і кадровими перестановками у підрозділах, які реалізують свою діяльність за напрямом складових стратегічних комунікацій. Але ці проблемні питання зберігають суттєву актуальність і сьогодні. Більше того, значною мірою вони обумовлені не тільки питаннями нерозуміння тих чи інших принципів, але і вже згаданими юридичними та етичними аспектами.

Щодо пункту 6 – можна говорити про певні успіхи в питаннях діяльності окремих підрозділів за напрямками складових стратегічних комунікацій, і навіть була спроба реалізувати його на рівні органів центральної виконавчої влади у вигляді затвердження Головнокомандувачем ЗС України Комунікаційної стратегії на 2023 рік [3]. Оцінити документ немає можливості, оскільки його текст не вдалося знайти у відкритих джерелах, але відсутність повідомлень про аналогічний документ на 2024 рік свідчить, що щось у системі планування Сил оборони з цього питання дало збій. Зате ми бачимо позитивну тенденцію розробки та прийняття комунікаційних стратегій іншими центральними органами виконавчої влади, і не лише ними. Так, прийняті і діють

Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України, у пункті IV якої, серед іншого, акцентована увага на етиці спілкування співробітників Міністерства [4], Комунікаційна стратегія Міністерства освіти і науки України [5], Комунікаційна стратегія Державного комітету телебачення і радіомовлення України [6], і навіть... Комунікаційна стратегія Згурівського районного суду Київської області [7]. Документи відпрацьовані різними спеціалістами, з різною метою, акцентують увагу на різних елементах комунікації, і про їхню реальну чи потенційну успішність говорити в загальному було б не зовсім коректно. Але принаймні бажання планувати діяльність у сфері комунікацій, визначати наративи та аудиторії у різних керівників різного рівня само по собі є свідченням певного прогресу та якщо не глибокого розуміння комунікаційних процесів, то принаймні усвідомлення самого факту їхнього існування.

Для розуміння динаміки проблемних питань у сфері стратегічних комунікацій, які визнаються на рівні керівних документів, цікаво порівняти наведену вище інформацію Концепції стратегічних комунікацій Збройних Сил України 2017 року з положеннями Стратегії діяльності Національної ради з питань телебачення та радіомовлення на 2024 – 2026 рік (документ прийнято в грудні 2023 року). Хоча перший документ говорить про проблеми стратегічних комунікацій Збройних Сил, а другий – про виклики, з якими стикаються медіа, розробники документів відносяться до різних організацій, і їхні завдання теж не є тотожними, а в часі документи розділяє шість років, – можна простежити спільні проблемні питання для вітчизняних суб'єктів наповнення інформаційного простору. Стратегія діяльності Національної ради з питань телебачення і радіомовлення виділяє такі сучасні виклики для медіа:

1. Нестача професійних кадрів.

Проблеми з кадровим забезпеченням визнає абсолютна більшість медійної індустрії. Ця проблема має кілька площин:

переміщення кадрів із місць постійного проживання у більш безпечні регіони, у тому числі – виїзд за межі країни. Дотичним до цієї проблеми є ризик неповернення працівників – як до попереднього місця роботи, так і до країни загалом; дефіцит спеціалістів внаслідок мобілізації, складність процедури бронювання працівників за медійними підприємствами; нестача у країні системи професійної підготовки спеціалістів для сфери медіа з урахуванням сучасних технологій і підходів, низький рівень підготовки за спеціальностями, що наявні у системі освіти. Також медійні організації вказують на застаріле трудове законодавство, зокрема класифікатор професій.

2. Нестача фінансів.

Окрім значного падіння доходів як з реклами, так і від співпраці з місцевою владою, медіа повідомляють про принципову зміну структури доходів. Багато медіакомпаній не розвиваються та перебувають на межі чи за межею виживання, особливо це стосується локальних медіа. Підтримки медіа від держави фактично немає. Економіка воєнного часу потребує інституційної підтримки медіа як таких. Специфічними проблемами друкованих медіа є: дистрибуція, зокрема за передплатою, за допомогою засобів поштового зв'язку, особливо до віддалених, нещільно заселених регіонів; закриття точок розповсюдження друкованих видань; незацікавленість рекламодавців у розміщенні реклами у друкованих виданнях з огляду на те, що в країні немає культури масового споживання друкованих медіа.

3. Нестача актуального контенту.

Проблеми полягають: у неактуальності і неможливості використання контенту, створеного до повномасштабного вторгнення, за жанрами, сюжетами, учасниками творчих груп, а також в ускладненості створення актуального контенту з територій ведення бойових дій внаслідок запровадження правового режиму воєнного стану; у зміні потреб аудиторії,

структура якої змінилась внаслідок релокації значної кількості громадян зі сходу і півдня країни на захід і північ.

Важливим викликом є створення національного продукту та можливість надалі виходити з ним на світовий рівень. Неабияку роль має відіграти в цьому процесі співпраця українського виробництва з європейським. Ще одним важливим аспектом для багатьох медіа, зокрема аудіовізуальних лінійних та нелінійних провайдерів аудіовізуальних сервісів, онлайн-медіа, є забезпечення захисту контенту від несанкціонованого використання та боротьба з піратством.

4. Труднощі з відновленням технології та інфраструктури.

Через пошкоджену/знищену інфраструктуру та обладнання багато медійних компаній змушені були припинити мовлення або релокуватися на більш безпечні території. Окремим викликом для медіа стало забезпечення стабільної роботи в період відсутності електропостачання.

Медіа під час війни і в найближчий післявоєнний період потребуватимуть: фінансової підтримки від держави та/або міжнародних донорів; організаційної допомоги зі збереження кадрового потенціалу; реформи медійної освіти. Варто відзначити, що, крім описаних у Стратегії причин, усі чотири виклики сьогодні робить значно гострішими прийняття у 2016 році Закону України “Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації” (у чинній редакції – “друкованих медіа”), призвівши до фінансових труднощів багатьох медіа, і як наслідок – до відтоку кваліфікованих кадрів, що позначилося, у свою чергу, на якості контенту і мало наслідком втрату системи роботи та інфраструктури, яку досить важко відновити. Визнання стратегією Національної ради телебачення та радіомовлення необхідності інституційної підтримки медіа безумовно можна розцінювати позитивно. Поряд з тим, приклад сумнозвісного реформування державних і комунальних друкованих медіа яскраво свідчить про руйнівні

можливості некомпетентного або несвоєчасного втручання механізмів державного управління (в даному випадку – взагалі органу законодавчої влади), у процеси діяльності суб'єктів наповнення інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України № 612 від 22.11.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text> (дата звернення 11.06.2024 р.).
2. Інститут стратегічних комунікацій. URL: <https://nuou.org.ua/u/stru/insti/nnc-sk-sznbo/> (дата звернення 11.06.2024 р.).
3. Залужний затвердив комунікаційну стратегію ЗСУ на 2023 рік. // Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3673738-zaluznij-zatverdiv-komunikacijnu-strategiu-zsu-na-2023-rik.html> (дата звернення 11.06.2024 р.).
4. Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України // URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf> (дата звернення 11.06.2024 р.).
5. Про затвердження Комунікаційної стратегії Міністерства освіти і науки України на 2023 – 2030 роки: Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.12.2022 року № 1151. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/880/88086/63ad9dd886b96643384896.pdf> (дата звернення 11.06.2024 р.).
6. Про затвердження Комунікаційної стратегії Державного комітету телебачення і радіомовлення України на 2022-2023 роки: Наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України від 12.11.2021 р. № 526. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0526603-21/print> (дата звернення 11.06.2024 р.).
7. Комунікаційна стратегія 2019-2020: протокол № 2 зборів суддів Згурівського районного суду Київської області від 24.05.2029 р. URL: https://zg.ko.court.gov.ua/sud1011/pro_sud/local_acts/comunication_strategy_2019-2020 (дата звернення 11.06.2024 р.).

*Наталія Стрельчук, к. іст. н., доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6451-871X>

*Андрій Колесник, магістрант ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Доступність публічних послуг для ветеранів/-ок та членів їх сімей в умовах воєнного стану

До повномасштабного вторгнення РФ на українську територію в країні було біля 900 тис. ветеранів війни, з яких майже 50 відсотків це були вже ветерани-учасники АТО-ООС (Антитерористична операція-Операції об'єднаних сил) на сході України [1]. За приблизними прогнозами Міністерства у справах ветеранів України після Перемоги кількість ветеранів, членів їх сімей та членів сімей загиблих захисників/захисниць, а також осіб з інвалідністю від наслідків війни може скласти біля 4-5 млн осіб [1].

Метою дослідження є аналіз доступності публічних послуг для ветеранів/ок та їх сімей в умовах дії воєнного стану.

На сьогодні ключовим у сфері ветеранської політики є Закон України «Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту», який прийнято ще у 1993 р. Зазначимо, що на момент прийняття він переважно стосувався ветеранів Другої світової війни і учасників бойових дій на території інших країн, а також у багатьох положеннях наслідував радянську практику політики щодо ветеранів. 24 березня 2022 р. Закон доповнено статтею 1 \1 згідно, державна політика соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України визначена як «цілеспрямована, системна діяльність

органів державної влади щодо забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України шляхом надання їм пільг і гарантій соціального захисту відповідно до законодавства», що «формується та реалізується на принципах соціальної справедливості під час встановлення обсягу пільг та гарантій, комплексності під час формування та реалізації заходів адаптації ветеранів війни до мирного життя, належного фінансового забезпечення передбачених законом пільг та гарантій зазначеній категорії громадян, відкритості та рівного доступу до інформації про державні пільги та гарантії, механізми їх реалізації, доступу до реалізації права на отримання всіх пільг та гарантій» [3].

Згідно зі Ст. 1⁻² «система соціального захисту ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України» - це «сукупність органів державної влади, підприємств, установ, організацій, які взаємодіють між собою та іншими системами державного управління з метою формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України» [3]. Також питання пільг та надання послуг для цієї категорії громадян України регулюється й іншими нормативно-правовими документами (Податковий, Житловий, Бюджетний, Земельний, Митний Кодекси, Закони України «Про соціальні послуги», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та ін.) [3].

Серед інституцій, які забезпечують формування і реалізацію державної політики щодо підтримки ветеранів на сьогодні є біля 20 центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) і державних установ. Головним органом серед ЦОВВ у сфері ветеранської політики є Міністерство у справах ветеранів України. При

Міністерстві діє державна бюджетна установа «Український ветеранський фонд» (УВФ), який реалізовує грантові програми, направлені на реінтеграції ветеранів до цивільного життя через розвиток ветеранських ГО і ветеранського бізнесу. Також Мінветеранів втілює проект із створенні Центрів ветеранського розвитку, де ветерани і члени їх родин можуть відновити або вдосконалити професійні навички і знання.

Варто зауважити, що поряд із органами влади, на сьогодні біля 1000 громадських об'єднань і організацій залучені до реалізації державної ветеранської політики. Найактивнішими є БФ «Повернись живим», «Ветеран Хаб», ГО «Жіночий ветеранський рух» та ін.

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» і розпоряджень Кабінету міністрів України, затверджено перелік послуг, які надаються ветеранам війни через Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП). ЦНАПи мають найбільш розвинену мережу офісів і залишаються первинною точкою доступу для більшості ветеранів для отримання публічних послуг. 9 червня 2023 р. урядом внесені зміни і перелік послуг розширено (до 22) [4]. Серед цих послуг такі важливі як, можливість встановлення статусу та видача посвідчень, продовження термін дії посвідчень, видача нового посвідчення, виплата грошових допомог, встановлення факту отримання ушкоджень від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння та ін. На базі ЦНАПів активно відкриваються «Єдині вікна» для ветеранів, а працівники ЦНАПів проходять спеціальне навчання [2].

Пільги і різноманітні допомоги – це найбільш затребувані послуги як на місцевому рівні, так і на державному. Також для демобілізованих є важливим отримання статусу «ветеран» і відповідного посвідчення, бо саме це визначає надання інших пільг. Щодо пільг, то ветеранам все ще найскладніше їх отримати у житловій сфері та сфері охорони здоров'я.

Отже, у зв'язку з зростанням кількості ветеранів та членів їх родин необхідно розширити і вдосконалити систему надання адміністративних послуг, а також продовжити вдосконалення законодавчої бази.

Список використаних джерел

1. Дослідження підходів до надання публічних послуг для ветеранів. URL.: https://prosto.in.ua/documents/823/PROSTO_Study_Services%20for%20Veterans_Jan%202024.pdf
2. За ініціатииви Мінветеранів Уряд розширив перелік обов'язкових для надання через ЦНАП адміністративних послуг для ветеранів та їхніх родин. URL.: <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/za-iniciativi-minveteraniv-uryad-rozshiriv-perelik-obovyazkovih-dlya-nadannya-cherez-snap-administrativnih-poslug-dlya-veteraniv-ta-yihnih-rodin/>
3. Закон України. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text/>
4. Зручні та доступні послуги для ветеранів війни та членів їхніх сімей у ЦНАП URL.: <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/zruchni-ta-dostupni-poslugi-dlya-veteraniv-viyni-ta-chleniv-ihnih-simey-u-tsnap>.

***Богдан Пацаранюк, магістрант ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. держ. упр., проф. Л.В. Гонюкова***

**Розвиток медіаційної компетентності публічних службовців в
Україні в період воєнного стану**

У період воєнного стану в Україні публічні службовці постають перед численними викликами: управління потоками внутрішньо переміщених осіб, забезпечення територіальної оборони, реагування на гуманітарні кризи. Ці обставини призводять до зростання кількості конфліктів, які потребують ефективного врегулювання. Медіаційна компетентність стає

одним з інструментів для забезпечення ефективної комунікації та розв'язання конфліктів у публічному управлінні. Під медіаційною компетентністю О. Назаренко та Ю. Рак розуміють «вміння особистості використовувати набуті знання, уміння, навички з медіації для врегулювання конфліктної взаємодії у професійній діяльності та/або повсякденній життєдіяльності» [4].

Однак публічні службовці стикаються також із викликами у розвитку медіаційних компетентностей, серед яких можна виділити основні: недостатній рівень обізнаності (багато службовців не мають достатніх знань про медіацію та її переваги); обмежені ресурси (нестача фінансування та кадрового забезпечення для проведення навчальних програм); інституційні бар'єри та опір змінам у публічному секторі. Науковиця Н. Ларіна зауважує, що «в результаті повномасштабної збройної агресії росії проти нашої держави особливо зростають конфліктні ситуації у зв'язку з евакуацією населення із зон бойових дій, на тлі ракетних ударів по цивільних об'єктах та інфраструктурі, після звільнення населених пунктів після окупації ворога, проявів його агресії щодо мирних жителів. Тож актуальними для службовців є знання основ медіації та медіаційної компетентності, яка сприятиме врегулюванню конфліктів у публічному управлінні з урахування особливостей та основних характеристик конкретної ситуації. Це мотивує до формування та розвитку медіаційної компетентності у публічних службовців, забезпечує підвищення якості надання публічних адміністративних послуг населенню України на інституційних засадах» [1]. Вона також зауважує, що «медіаційна компетентність у професійній діяльності публічних службовців має формуватися та розвиватися в контексті інституційного розвитку держави у цій сфері діяльності, адже вона визначає вимоги щодо знань, вмінь та особистих характеристик в рамках компетенції конкретної посади публічного службовця та посадової особи місцевого самоврядування» [1].

У цьому контексті, на думку дослідників, яку ми цілком поділяємо, медіаційна компетентність публічних службовців містить такі компоненти: когнітивний, який базується на знанні принципів і методів медіації; діяльнісний, заснований на вмінні застосовувати медіаційні техніки на практиці; особистісно-професійний, який залежить від розвитку емоційного інтелекту, комунікативної толерантності, стресостійкості та здатності керувати емоціями. Ці компоненти формують основу для ефективного вирішення конфліктів у публічному секторі. І в руслі цих компонентів важливі розробки спеціальних професійних та сертифікатних програм для професійного розвитку публічних службовців у сфері врегулювання конфліктів, формування такого виду компетентності в них.

Розвиток медіаційних компетентностей публічних службовців в Україні здійснюється через: освітні програми: наприклад, програма «Навички медіації та діалогу для потреб публічної служби», реалізована Національним агентством України з питань державної служби (НАДС) у співпраці з Українською школою урядування та координатором проєктів ОБСЄ в Україні; професійні тренінги для службовців щодо управління конфліктами в громадах в умовах війни. Ці заходи сприяють підвищенню рівня медіаційної компетентності та ефективності публічного управління. Для підвищення рівня обізнаності публічних службовців із засадами медіаційної компетентності здійснюється розширення освітніх програм, зокрема впроваджують курси з медіації у навчальні плани для публічних службовців. Триває також розробка нормативно-правової бази для впровадження медіації у публічному управлінні. Можливо, варто подбати в цьому контексті також і про підвищення мотивації службовців до опанування нових компетентностей через створення системи стимулювання для службовців, які розвивають медіаційні навички.

Отже, розвиток медіаційних компетентностей публічних службовців є необхідною умовою для ефективного управління конфліктами в умовах воєнного стану в Україні. Інституційна підтримка, освітні програми та професійний розвиток сприятимуть підвищенню якості публічного управління та зміцненню довіри громадян до державних інституцій.

*Тетяна Козик, магістрантка ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н. Ю. Ротар*

Особливості діяльності державної служби забезпечення якості освіти в умовах правового режиму воєнного стану

На сьогодні, коли Україна перебуває в стані повномасштабної збройної агресії з боку російської федерації, освітня система країни стикається з безпрецедентними проблемами. Правовий режим воєнного стану вимагає гнучкості, адаптованості та оперативності з боку всіх державних установ, зокрема з Державної служби якості освіти (далі – ДСЯО). Забезпечення якості освіти в умовах постійної загрози життя, переміщення значної частини учасників освітнього процесу, знищення інфраструктури та зміна форм навчання стало новим вектором у роботі Служби.

ДСЯО є центральним органом виконавчої влади України, діяльність якої спрямована на впровадження державної політики у галузі забезпечення якості освіти. У контексті воєнного стану, запровадженого в Україні 24 лютого 2022 р., правове регулювання діяльності ДСЯО мало особливе значення, оскільки існувала необхідність забезпечити постійність освітнього процесу в надзвичайних обставинах. В умовах воєнного стану ДСЯО та її

територіальні органи кардинально змінили пріоритети своєї діяльності. Замість функцій контролю та інспектування на перший план вийшли підтримка, консультування та допомога закладам освіти. Головною особливістю стало призупинення планових інституційних аудитів у закладах загальної середньої освіти згідно з постановою Кабінету Міністрів. Водночас діяльність Служби адаптувалася до нових викликів, зосередившись на кількох ключових напрямках:

Перехід від контролю до підтримки. Основний інструмент контролю – інституційний аудит – було поставлено на паузу для зниження адміністративного тиску на школи, які працюють в екстремальних умовах. Проте позапланові перевірки залишаються можливими. Вони проводяться виключно за рішенням керівника ДСЯО та лише за наявності реальної загрози для учнів, педагогів чи цілісності освітнього процесу.

Розвиток внутрішньої системи якості освіти. Головний акцент у роботі Служби змістився на допомогу школам у розбудові та вдосконаленні їхніх внутрішніх систем забезпечення якості освіти (ВСЗЯО). ДСЯО активно розробляє методичні рекомендації, проводить консультування, створює інструменти самоаналізу.

Моніторинг та аналітика освітніх викликів. Служба перетворилася на важливий аналітичний центр, що досліджує стан освіти в умовах війни. Ключові напрями моніторингу включають освітні втрати, організація освітнього процесу, насамперед аналізується ефективність дистанційного та змішаного навчання, безпекові аспекти в очних школах, а також проблеми освіти на деокупованих територіях, стан психологічної підтримки. Результати цих досліджень стають основою для розробки рекомендацій як для окремих шкіл, так і для Міністерства освіти і науки України.

Адаптація сертифікації вчителів, яка була адаптована до умов воєнного стану. Зокрема, третій етап – вивчення практичного

досвіду роботи вчителя – може відбуватися з використанням онлайн-технологій, що дозволяє залучати до процесу педагогів незалежно від їхнього місця перебування.

У 2022–2025 рр. ДСЯО здійснило перехід до віддалених форматів інституційного аудиту, активно використовуючи цифрові платформи для опитування учасників навчального процесу та надаючи школам оновлені інструменти для самооцінювання [1]. Також були розроблені алгоритми тимчасових дій для закладів освіти у зоні бойових дій або тимчасово окупованих територіях.

Під час повномасштабної війни ДСЯО збільшило підтримку дистанційного навчання. Незважаючи на попередній досвід в організації дистанційної освіти під час пандемії Covid-19, було встановлено, що ця форма навчання не є повною альтернативою стаціонарній освіті в довгостроковій перспективі. Це вимагає значної самодисципліни, високої мотивації для учасників навчального процесу та сприятливих умов, яких часто не вистачає особливо у фазі війни. Враховуючи цей факт, Державна служба якості освіти підтримувала ініціативу Міністерства освіти та науки, щоб відновити очне навчання в установах, де дозволяє безпекова ситуація.

Крім того, координуються заходи щодо забезпечення доступу до освіти дітей на тимчасово окупованих територіях або які втратили можливість вчитися через знищену інфраструктуру. Оскільки понад 2100 навчальних закладів були пошкоджені, а понад 200 були повністю знищені, для учнів таких шкіл в інших українських установах організовано дистанційне навчання. ДСЯО також бере участь у міжнародному моніторингу організації освіти українських дітей за кордоном. У співпраці з міжнародними навчальними закладами вивчаються умови адаптації, збереження української мови, культури та освітніх стандартів. Під час війни українські школи перетворилися не лише на осередок освіти, а й на підтримку громадян. Вони стали місцями, де організовуються

ночівлі для тимчасово переміщених осіб, готують їжу, збирають гуманітарну допомогу і навіть плетуть маскувальні сітки. Такий досвід формує нове розуміння ролі школи в українському суспільстві на війні [2].

Таким чином, Державна служба якості освіти України продемонструвала здатність адаптації, інновації та своєрідної стабільності у кризі. Діяльність Державної служби якості освіти в умовах воєнного стану трансформувалася з переважно контролюючої на сервісну, підтримуючу та аналітичну. Головною метою стало не покарання за недоліки, а допомога освітній системі вистояти, адаптуватися та зберегти якість навчання для українських дітей. Її діяльність спрямована не лише на підтримку стандартів якості освіти, але і на трансформацію освітньої системи відповідно до нових викликів. Зміни вплинули на як законодавчу, так і організаційну площину: впровадження форматів віддаленого аудиту, методологічні рекомендації щодо інститутів, психологічну підтримку учасників у навчальному процесі та міжнародному співробітництві. ДСЯО стало активним учасником формування навчального середовища, яке, незважаючи на надзвичайні обставини, прагне бути безпечними, ефективними та доступними для кожного заявника. Участь у гуманітарних ініціативах, підтримці внутрішньо переміщених осіб та збереження української ідентичності в освіті, що свідчить про місію української школи як соціального, культурного та гуманітарного центру.

Список використаних джерел

1. Державна служба якості освіти України. Аналітичний звіт про діяльність у 2022–2023 роках. URL: www.sqe.gov.ua
2. Державна служба якості освіти України. Як працює Державна служба якості освіти». URL: <https://sqe.gov.ua/yak-pracyuie-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvi/>

*Назар Мостовий, магістрант ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доц. П.О. Молочко*

Особливості організації державної служби в умовах воєнного стану

Воєнний стан, запроваджений на всій території України внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, суттєво змінив підходи до функціонування державної служби. Одним із ключових викликів стало збереження інституційної стійкості органів державної влади та адаптація до нових реалій війни. Серед першочергових завдань, які вимагали негайного реагування були: організація роботи державних установ в період воєнного стану, збереження функціональності органів влади, особливості діяльності новоутворених військових адміністрацій та їх посадових осіб, запровадження заходів безпеки в органах управління, перехід на електронну систему документообігу, задля спрощення бюрократичних процесів і підвищення ефективності, а також забезпечення армії для відсічі ворогу та надання соціальної та гуманітарної підтримки внутрішньо переміщеним особам, та цивільним, які постраждали від війни.

Воєнний стан поставив перед державною службою низку нових завдань, які вимагали невідкладних змін у підходах до прийняття управлінських рішень. Традиційні процедури були спрощені, що дозволило швидко реагувати на загрози, але водночас підвищило персональну відповідальність посадовців. Значна увага приділялась організації дистанційної роботи, цифровізації процесів, розвитку електронного документообігу. Згідно з даними Національного агентства з питань державної служби, понад 85% органів влади перейшли на електронний

документообіг, що стало важливим фактором підвищення ефективності в умовах війни [1].

Кадрові питання стали особливо чутливими. Законодавчо передбачено можливість призначення на посади без конкурсних процедур, що дозволяє оперативно реагувати на потреби у кадрах. Разом з тим, це створює потребу у подальшому нормативному закріпленні часових рамок і гарантій таких призначень. Водночас воєнний стан активізував питання забезпечення прав і соціальних гарантій для державних службовців, зокрема збереження робочого місця, посади, середнього заробітку, тощо. Особливу увагу приділено службовцям, які були мобілізовані до лав Збройних Сил України. Для них законодавством передбачено збереження прав відповідно до трудового законодавства та спеціальних законів про військову службу і мобілізацію [2].

Організація дистанційної роботи в умовах воєнного стану стала не просто викликом, а необхідністю. У багатьох регіонах, які перебувають під постійними обстрілами або тимчасовою окупацією, фізична присутність службовців в адмінбудівлях є неможливою. Законодавчо дозволено узгоджене виконання завдань поза межами службових приміщень, що сприяє гнучкості системи [2].

Однак це потребує чіткого правового врегулювання для уникнення зловживань та забезпечення контролю за ефективністю виконання службових обов'язків.

Зміни на регіональному рівні виявилися наймасштабнішими. Одним із ключових кроків стало створення обласних та районних військових адміністрацій на базі існуючих державних адміністрацій. Вони отримали особливий адміністративно-правовий статус та подвійне підпорядкування: Кабінету Міністрів України та Генеральному штабу ЗСУ. Така модель дозволяє забезпечити реалізацію як оборонних, так і управлінських функцій в умовах надзвичайної ситуації. Військові адміністрації уповноважені на території свого регіону самостійно

запроваджувати обмеження конституційних прав громадян, трудову повинність, охорону критичної інфраструктури, відчуження майна для потреб оборони тощо [3].

Фактично відбулося перепрофілювання функціоналу органів державної влади відповідно до реалій збройного конфлікту. Пріоритетом стало забезпечення безпеки та сил оборони України, підтримка функціонування державних інституцій, координація гуманітарної допомоги, організація евакуаційних процесів, реагування на потреби внутрішньо переміщених осіб та потреби ветеранської спільноти. Застосування цифрових інструментів дозволило зберегти керованість державним апаратом в умовах загроз, порушення логістичних зв'язків та інфраструктурних втрат.

Актуальними залишаються питання нормативного забезпечення трудових прав державних службовців, особливо в умовах мобілізації, втрати робочих місць, переміщення та підвищеного навантаження. Крім того, проблема заохочення та морального стимулювання державних службовців, які працюють в екстремальних умовах, потребує окремого розгляду. Підтримка службовців, їх психологічна, матеріальна та професійна стабільність є запорукою ефективного функціонування всієї системи управління в державі [4].

Таким чином, запровадження воєнного стану показало як позитивні так і слабкі місця державного управління в умовах кризи. Позитивом є гнучкість структур, здатність швидко адаптуватися, запроваджувати нові форми організації праці, збереження ефективності державного управління. Разом з тим, існують загрози фрагментації системи, нерівномірного навантаження на державних службовців, правового вакууму в частині трудових прав і процедур призначення, а також заохочення службовців працювати в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Алюшина Н. О. Розвиток інституту державної служби в умовах карантину та воєнного стану. URL: <https://era.nltu.edu.ua/Archive/70/507001.pdf>
3. Корнута Л. М. Окремі питання провадження державної служби в умовах воєнного стану. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, No 2, 2022. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article-/view/192/170>
4. Хомишин І.Ю. Публічна служба в умовах війни. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/58.pdf>
5. Проць І.М. Особливості режиму проходження державної служби в умовах воєнного стану. Матеріали наукового семінару 23 червня 2022. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4751/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%2023.06.22%20%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2.pdf#page=67>

***Анастасія Вербицька, магістрантка ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. політ. н., доц. С.М. Швидюк***

**Трансформація організаційної структури органів державної
влади в умовах воєнного стану**

Повномасштабне вторгнення росії в Україну стало точкою перелому для всієї системи державного управління. Ситуація, у якій опинилась країна, вимагала не лише військової мобілізації, але й глибоких структурних змін у діяльності органів державної влади. Умови воєнного стану стали своєрідним «краш-тестом» для державного апарату, виявивши слабкі місця, але водночас відкривши шлях для реформ, які давно назрівали.

Органи державної влади є ключовими елементами системи управління. Вони реалізують політику держави, забезпечують дотримання законодавства, захист прав і свобод громадян, а також стабільність і правопорядок. Ці органи класифікуються за рівнем повноважень (центральні й місцеві), способом формування (виборні або призначувані), функціональним спрямуванням (загальна чи спеціальна компетенція), а також способом ухвалення рішень (колегіальні чи одноособові). Усі державні органи мають визначену законом компетенцію, внутрішню структуру, фінансуються з держбюджету і наділені владними повноваженнями. Їх діяльність регулюється як Конституцією, законами України, так і підзаконними актами, залежно від рівня органу. Саме ці структури, на думку науковців, утворюють державний апарат – інструмент реалізації влади від імені народу [1].

Органи державної влади в умовах війни були змушені оперативно трансформуватися: адаптувати внутрішні процеси, кардинально змінювати форми комунікації з громадянами, вводити інноваційні моделі кадрової політики та переглядати традиційні управлінські підходи. Одним із головних викликів стала необхідність забезпечити безперервність публічного управління навіть у регіонах, що зазнали обстрілів чи тимчасової окупації, зберігаючи при цьому ефективність надання адміністративних послуг населенню. У відповідь на ці загрози влада оперативно відреагувала, впроваджуючи в окремих випадках вахтову модель роботи, дистанційні формати виконання службових обов'язків, а також адаптивний підхід до розподілу повноважень між різними органами, що дозволило підтримати функціональність державного апарату.

Особливо актуальним стало питання міжвідомчої взаємодії та координації зусиль різних рівнів влади. У кризових умовах органи виконавчої влади нерідко перебирали на себе функції один одного, що викликало необхідність чіткого розмежування

компетенцій. Це потребувало оперативного ухвалення нормативних актів, які б врегулювали нові механізми співпраці та встановили порядок делегування повноважень у надзвичайних ситуаціях. У таких умовах виявилися життєво необхідними принципи компліментарності та адаптивності управління. Вони стали основою нової парадигми публічного управління, де гнучкість реагування, мобільність структур і ефективна координація між державними інституціями мають безумовну перевагу над традиційною бюрократичною інертністю та формалізованими процедурами.

Водночас попри зміни, система державної влади продовжує зіштовхуватись із хронічними проблемами: складними адміністративними процедурами, незадовільною якістю обслуговування, недостатньою прозорістю. В умовах війни ці недоліки лише посилилися, створивши додаткове навантаження на громадян і посиливши суспільну недовіру. Тому трансформація державного апарату повинна охоплювати не лише структури, а й зміну ставлення до громадянина як до основного бенефіціара державних послуг [2].

Окремої уваги заслуговує людський вимір реформи. Державний службовець – це не просто елемент системи, а людина, яка, як і кожен українець, страждає від війни, має особисті втрати, турбується про безпеку родини. Тому питання гідної оплати праці, безпечних умов, психологічної підтримки та підвищення соціального статусу держслужбовця мають бути в центрі державної політики. Лише забезпечивши ці умови, можна очікувати ефективного виконання службових обов'язків.

Приклади Ізраїлю та Швейцарії демонструють, що мобілізаційні моделі, засновані на широкому залученні громадян і тісному зв'язку між державою та суспільством, можуть бути надзвичайно ефективними [3]. Проте в Україні застосування подібних підходів гальмується низкою чинників – від

незавершених реформ і правових прогалин до корупції та інституційного опору змінам.

Висновки очевидні: система державної влади в Україні потребує не просто точкових змін, а комплексного переосмислення. Сучасна держава повинна перетворитися на сервісну структуру, що оперативно реагує на запити суспільства й ефективно працює в умовах кризи [4]. Для цього необхідне нормативне закріплення нових принципів управління, удосконалення внутрішньої документації, розвиток цифрових сервісів і залучення громадськості до контролю над діяльністю влади.

Успіх цієї трансформації залежатиме від наукового супроводу, політичної волі та готовності держави до відкритого діалогу. Лише так можна вибудувати ефективну, стійку та легітимну модель державного управління, здатну забезпечити стабільність у часи війни й стати фундаментом для повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Москальчук Ю. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. № 16. С. 19–23.
2. Миколук А. В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. № 29. С. 45–48. DOI: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.29.8>
3. Сиченко В. В., Лукашук М. В. Трансформація державного управління в умовах глобальних та євроінтеграційних вимірів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. № 5. С. 89–94. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.5/14>
4. Качан Я. В. Адаптивне управління в Україні в умовах війни: проблеми публічної служби. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 2(30). С. 136–144. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-136-144](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-136-144).

*Єва Коритна, магістрантка ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А. М. Круглашов*

**Напрями підготовки професійних кадрів для державної
служби в сучасних умовах євроінтеграції та правового режиму
воєнного стану**

Початок повномасштабної війни в Україні значно прискорив низку суспільно-політичних процесів у нашій країні. Інтеграція України до Європейської Спільноти набула нових вимірів. В таких умовах, пришвидшений рух України до ЄС поставив під питання достатність існуючого рівня підготовки професійних кадрів для державної служби. Ефективна діяльність публічного управління безпосередньо залежить від рівня кваліфікації, компетентності, доброчесності та адаптивності державних службовців до нових викликів, які виникають у контексті євроінтеграційних змін та повномасштабних бойових дій. Сучасні умови євроінтеграції ставлять перед системою підготовки кадрів державної служби нові виклики, які потребують глибокої трансформації як змісту освіти, так і підходів до навчання та професійного розвитку. Вступаючи до європейського простору, Україна має забезпечити відповідність публічної служби європейським стандартам якості, ефективності та доброчесності. Також вносить свої корективи і робота в умовах правового режиму воєнного стану. Вона передбачає вміння ухвалювати стратегічні рішення в умовах невизначеності, забезпечувати стабільність управлінських процесів, підтримувати моральний дух колективів і зберігати безперервність державного управління навіть у критичних ситуаціях [1]. У поєднанні з європейськими вимогами до публічного управління, це визначає напрямки подальшого розвитку управлінської галузі в Україні. Один із

ключових викликів для неї – це швидкі темпи змін у нормативно-правовій базі та управлінських процесах. Державні службовці повинні вміти працювати з урахуванням постійного оновлення законодавства, реформування інституцій та збільшення відкритості до громадськості. На це значно вплинула і російсько-українська війна, яка висвітлила критичну необхідність для системи державної служби бути не лише адаптивною до євроінтеграційних процесів, але й здатною оперативно трансформуватись у надзвичайних умовах. Особливу увагу слід приділяти формуванню тих компетентностей, які відповідають викликам цифрової епохи: управління електронними ресурсами, кібербезпека, робота з інформаційними системами [2]. Це вимагає не лише технічного переозброєння навчального процесу, але й розвитку інноваційної педагогіки, використання дистанційних платформ, інтерактивних форм навчання. В умовах євроінтеграції особливо актуальним стає розвиток доброчесності, професійної відповідальності та антикорупційної свідомості. На перший план також вийшли питання пов'язані з координацією гуманітарної допомоги, логістичним забезпеченням життєдіяльності громад, комунікацією з волонтерами та міжнародними організаціями.

У контексті євроінтеграційних процесів до державних службовців висуваються підвищені вимоги, що охоплюють як професійні, так і особистісні компетенції. Передусім, важливим є ґрунтовне знання європейських стандартів управління, що дозволяє забезпечити відповідність національної системи публічного управління та адміністрування принципам прозорості, ефективності та орієнтації на потреби громадян. Цифрова компетентність стала базовою вимогою до сучасного держслужбовця. Вміння працювати з електронними системами документообігу, платформами електронного урядування, базами даних і цифровими сервісами дозволяє підвищити ефективність і прозорість управлінських процесів [2]. Крім технічних навичок, вагоме значення мають так звані «soft skills»: ефективна

комунікація, вміння працювати в команді, емоційний інтелект. Службовець повинен розуміти механізми формування й реалізації державної політики, вміти адаптуватися до змін, працювати в умовах багатозадачності та невизначеності. Етична свідомість, доброчесність, підзвітність і віддане служіння суспільним інтересам – це фундаментальні моральні орієнтири, на яких має ґрунтуватися поведінка кожного працівника публічного сектору [3].

У процесі реформування системи державної служби в контексті євроінтеграції, ключовим завданням є визначення тих пріоритетних напрямків підготовки, які дозволяють сформувати нову генерацію професійних, компетентних і відповідальних службовців. Пріоритетні напрямки підготовки професійних кадрів для державної служби в сучасних умовах євроінтеграції, на наш погляд, мають бути наступними:

Освітня реформа та модернізація програм. Важливою є адаптація освітніх програм до європейських стандартів, використання принципів Болонського процесу, а також включення у навчальні курси модулів із європейської інтеграції, публічної політики, прав людини, антикорупційної політики тощо.

Державні службовці мають регулярно проходити тренінги, стажування, брати участь у тематичних семінарах, що сприяють професійному розвитку та оновленню знань відповідно до сучасних викликів [4].

Партнерство з європейськими установами. Співпраця з навчальними закладами та інституціями ЄС дозволяє переймати кращі практики, впроваджувати нові підходи до адміністрування, проводити обміни фахівцями.

Розвиток лідерства та управлінських компетенцій. Підготовка нової генерації управлінців, які здатні ініціювати зміни, ухвалювати стратегічні рішення, працювати в команді, має бути в центрі уваги державної кадрової політики.

Цифрова трансформація державного управління. У контексті цифровізації важливо навчати службовців сучасним ІТ-інструментам, впровадженню електронного урядування, роботі з відкритими даними.

З огляду на все вищезазначене, система підготовки та професійного розвитку державних службовців має бути адаптивною, відкритою до змін та інновацій. Інвестування у людський капітал державної служби – ключ до сталого розвитку та інтеграції України у європейський простір, тому модернізація системи освіти, розвиток партнерств, забезпечення безперервного професійного розвитку мають стати пріоритетом державної політики у сфері публічного управління.

Список використаних джерел

1. Національне агентство України з питань державної служби. Стан та пріоритети розвитку державної служби в умовах воєнного стану. 2023. URL:<https://nads.gov.ua/news/derzhavna-sluzhba-v-umovakh-voiennoho-stanu>
2. Платформа Дія. Цифрова освіта. Цифрові компетентності для держслужбовців. 2023. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/>
3. Урядовий портал. Інформація щодо євроінтеграційних процесів у сфері державного управління. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yak-derzhsluzhbovtsi-adaptuyutsya-do-standartiv-yes>
4. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. Модернізація професійного навчання державних службовців. 2022. URL:<http://center.gov.ua/pres-tsentr/novyny/item/5745-modernizatsiya-profesiynoho-navchannya>

Альбіна Гнатчук, магістрантка ОПП «Державна служба»

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Науковий керівник – к. політ. н. І. О. Равлик

Особливості формування лідерства посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад в умовах правового режиму воєнного стану в Україні

Лідерство є запорукою успішності публічного управління, особливо в умовах воєнного стану, який потребує швидкої й адекватної реакції на непередбачувані та швидкозмінні ситуації. Лідери у сфері публічного управління повинні мати високий рівень професіоналізму, компетентності, відповідальності, ініціативності, креативності, комунікаційних та організаційних навичок, а також здатність до стратегічного мислення, прийняття рішень, мотивації та координації дій своїх співробітників і партнерів.

Визначенню та дослідженню проблеми ефективного лідерства в умовах кризи присвячений науковий доробок низки закордонних та вітчизняних авторів, зокрема: Бойатціс Р., Гоулман Д., Красний В., Маккі Е., Черниш Н. (психологічний аспект лідерства); Коттер Дж., Панченко С., Сенге П., Шевченко І. (стратегічного керівництва та планування в умовах воєнного конфлікту). Проте, на сьогодні, не зважаючи на доволі розповсюджений науковий інтерес до опрацювання цієї проблеми, є потреба в подальшому дослідженні взаємозв'язку між психологічними аспектами лідерства, стратегічним керівництвом та взаємодією з командою саме в публічному управлінні за умов воєнного часу в Україні.

Зокрема, сучасні наукові дослідження доводять, що ефективно національне лідерство вимагає від урядовців та політичних діячів високої відповідальності, здатності ухвалювати рішення в умовах невизначеності та викликів для національної безпеки. Лідери

повинні не тільки мати чітке бачення майбутнього, а й володіти навичками стратегування та дипломатії у розв'язанні кризових ситуацій. Водночас важливою складовою є здатність мобілізувати населення та формувати єдиний згуртований фронт протидії агресії, забезпечуючи ефективну комунікацію, моральну підтримку та консолідацію суспільства. Особливого значення набуває й лідерство на місцевому рівні, де управлінці в адміністративних і військових структурах повинні забезпечувати координацію дій, раціональне використання ресурсів, дотримання законності та захист прав людини.

Загалом можна виділити наступні компетенції лідера у сфері публічного управління під час дії правового режиму воєнного стану: 1) стратегічне мислення, лідер повинен мати здатність аналізувати складні ситуації, прогнозувати можливі наслідки та розробляти ефективні стратегії для досягнення мети; 2) мотивація персоналу, лідер повинен мати здатність мобілізувати та впливати на свою команду, мотивуючи їх до досягнення цілей та підтримуючи у важкі часи; 3) комунікативна компетентність є ключовим елементом успішного керівництва під час воєнного стану, лідер повинен бути здатний чітко та доступно комунікувати про свої наміри, стратегії та інструкції у своїй команді та з громадськістю; 4) уміння ефективно керувати ризиками та приймати швидкі та обгрунтовані рішення є важливими компетенціями для лідера під час воєнного стану, коли кожне рішення може мати серйозні наслідки; 5) моральний авторитет, лідер повинен мати моральний авторитет серед своєї команди та населення, виявляючи справедливість, мужність у всіх своїх діях та рішеннях; 6) сприйняття та реагування на зміни, воєнний стан може призвести до швидких та непередбачуваних змін, лідер повинен бути здатний адаптуватися до нових умов, швидко реагувати на непередбачені обставини та вживати відповідні заходи; 7) здатність до співпраці та коаліційного будівництва, воєнний час співпраця з іншими лідерами, може бути ключовою

для досягнення успіху, лідер повинен бути здатний будувати коаліції та співпрацювати з іншими структурами [1, с. 219].

Отже, з метою підвищення ефективності функціонування системи публічного управління в умовах воєнного стану важливим є акцент на розвитку компетентного лідерства. У цьому контексті доцільно виокремити низку практичних рекомендацій для органів державної влади та органів місцевого самоврядування. По-перше, необхідним є розвиток інституту кризового менеджменту, що передбачає підготовку персоналу до діяльності в екстремальних умовах, формування дієвих механізмів взаємодії з військовими структурами та іншими органами публічної влади, а також розробку інтегрованої системи комунікації з громадськістю та механізмів забезпечення інформаційної безпеки. По-друге, важливою складовою вдосконалення управлінської діяльності виступає підвищення кваліфікації керівних кадрів, зокрема шляхом організації цільових тренінгів, семінарів та навчальних програм із кризового управління, розвитку комунікаційних навичок та формування стресостійкості для управлінців усіх рівнів юрисдикції. При цьому особливого значення набуває стимулювання постійного професійного самовдосконалення лідерів. По-третє, необхідною умовою ефективності є забезпечення прозорості та відкритості владних структур через упровадження системи відкритого доступу до інформації про діяльність державних і муніципальних інституцій, що сприятиме підвищенню рівня суспільної довіри та більш результативному управлінню кризовими ситуаціями. По-четверте, вагоме значення має формування та реалізація стратегій ефективної комунікації з громадськістю, спрямованих на поширення достовірної інформації про поточний стан справ та дії органів влади у період воєнного стану. Важливим аспектом є також створення надійних каналів зворотного зв'язку та урахування громадської думки й пропозицій. Зазначені рекомендації становлять підґрунтя для вдосконалення інституційної та організаційної спроможності

системи публічного управління в умовах воєнного стану, а також для забезпечення ефективного лідерства в кризових обставинах.

Список використаних джерел

1. Чумакова Г., Пасічнюк В. Лідерство в кризових умовах: публічне управління під час воєнного стану. *Успіхи і досягнення у науці (Серія «Гуманітарні науки», Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»): журнал.* 2024. No 1(1). 2024. С. 212-225.
2. Kotter J.P. Leading Change. Leadership Excellence. *Harvard business review.* January. 2007. Vol. 22. P. 2-14.

Юлія Стенчук, магістрантка ОПП «Державна служба»

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Науковий керівник – к. політ. н., доц. І. С. Недокус

Організаційно-правові засади управління персоналом в органах місцевого самоврядування (на прикладі міської ради)

Становлення та розвиток дієздатного місцевого самоврядування є одним із наріжних каменів сучасної української державності. Особливого значення цей процес набув після проведення реформи децентралізації, яка суттєво розширила повноваження та ресурсну базу територіальних громад, поклавши на органи місцевого самоврядування (ОМС) значно більшу відповідальність за соціально-економічний розвиток територій, надання якісних адміністративних і соціальних послуг, управління комунальною власністю, освітою, охороною здоров'я на місцевому рівні. Успішна реалізація цих завдань, забезпечення сталого розвитку громад та підвищення якості життя їхніх мешканців напряду залежить від наявності професійного,

компетентного та вмотивованого кадрового корпусу муніципальних службовців. Саме тому ефективність системи управління персоналом в ОМС стає критично важливою для забезпечення їх інституційної спроможності, стійкості та потенціалу розвитку.

Управління персоналом в ОМС має свою чітко виражену специфіку, зумовлену окремим законодавчим регулюванням, зокрема Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [1]. Цей закон, на відміну від Закону «Про державну службу», встановлює інші категорії посад, порядок присвоєння рангів, особливості конкурсного відбору та проходження служби, що враховують специфіку місцевої влади, зокрема її виборний характер та підзвітність територіальній громаді. Також на діяльність ОМС та їх персонал впливає Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» [2], статuti територіальних громад та рішення відповідних місцевих рад. Відповідно, організаційно-правові засади, що визначають структуру кадрових підрозділів ОМС, процедури добору, просування, оцінки, мотивації та розвитку персоналу, мають враховувати цю унікальну нормативну базу та особливості функціонування місцевої влади, формуючи дієздатний корпус муніципальних службовців.

Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування характеризується впливом низки факторів, що висувають нові вимоги до системи управління персоналом. Завершення активної фази децентралізації вимагає від ОМС нових компетенцій у сферах стратегічного планування, управління проектами, фінансового менеджменту, залучення інвестицій, що, у свою чергу, потребує відповідної адаптації кадрових процесів. Триваючі загальнодержавні реформи у сфері публічного управління також впливають на діяльність ОМС, вимагаючи впровадження нових стандартів надання послуг та взаємодії з громадянами [3]. Необхідність підвищення стійкості громад в

умовах безпекових та соціально-економічних викликів, спричинених тривалою війною та її наслідками, актуалізує потребу в кризовому управлінні та розвитку відповідних навичок у персоналу ОМС. Поступове проникнення цифрових технологій в управлінські процеси (електронний документообіг, реєстри громад, онлайн-послуги) також створює нові вимоги до цифрової грамотності та компетентності муніципальних службовців [4].

Попри значну увагу науковців до питань управління персоналом у публічному секторі загалом, аналіз наукових джерел показує, що специфіка ОМС часто залишається недостатньо дослідженою порівняно з державною службою. Практична реалізація законодавства про службу в ОМС стикається з низкою проблем. Наприклад, організаційні структури кадрових служб у багатьох ОМС (особливо невеликих) залишаються слабкими, нездатними виконувати сучасні функції стратегічного HRM. Процедури конкурсного добору не завжди забезпечують реальну конкуренцію та добір за принципом меритократії через обмеженість кадрового ринку на місцях та можливий вплив локальних політичних чинників. Системи оцінювання часто є формальними, а механізми мотивації та професійного розвитку обмежені фінансовими можливостями громад. Постає питання: наскільки існуючі нормативні та організаційні рамки управління персоналом в ОМС сприяють формуванню професійного, мотивованого та ефективного кадрового складу, здатного відповідати на сучасні виклики, зокрема на рівні міських рад?

Дослідження організаційно-правових засад управління персоналом в ОМС на прикладі міської ради є актуальним та важливим завданням. Воно дозволяє виявити специфічні проблеми, що виникають при застосуванні законодавства на практиці, проаналізувати ефективність існуючих кадрових процедур та розробити обґрунтовані пропозиції щодо їх удосконалення. Детальний аналіз стану справ у конкретній міській раді може стати основою для вироблення типових рішень, які

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ...

можуть бути застосовані й іншими ОМС. Розуміння сильних та слабких сторін організаційно-правового забезпечення кадрової роботи на місцевому рівні є критично важливим для підвищення інституційної спроможності, стійкості та потенціалу розвитку місцевого самоврядування в Україні, що є запорукою успішної реалізації реформ та зміцнення демократії знизу.

Підсумовуючи, варто наголосити, що удосконалення організаційно-правових засад управління персоналом в органах місцевого самоврядування є не лише науковим завданням, а й нагальною практичною потребою. В умовах післядецентралізаційного управління, нових викликів безпекового та цифрового характеру, лише сучасна, ефективна та гнучка система кадрового менеджменту здатна забезпечити формування спроможного муніципального управління. Вирішення виявлених проблем, зокрема інституційного зміцнення кадрових служб, удосконалення механізмів добору, оцінювання та розвитку персоналу, має стати пріоритетом як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні. Саме це дозволить не лише підвищити якість муніципального врядування, а й закласти підвалини для стійкого демократичного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
3. Обушна Н.І., Петринська В.В. Модернізація державної служби та управління людськими ресурсами: об'єктивна необхідність та особливості реалізації. Наукові перспективи. 2021. Випуск 4 (10). С. 148–163. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/210/212>

4. Бакуменко В.Д., Наметова П.О. Теоретичні аспекти дослідження кадрової політики в органах місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. Вип. 2. С. 1-6. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-2/doc/3/01.pdf>

*Давид Бойко, магістрант ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – к. держ. упр. М. В. Ярмистий*

**Система перепідготовки та підвищення кваліфікації
державних службовців в умовах
правового режиму воєнного стану**

Військова агресія РФ увиразнила наявні проблеми функціонування інституцій державної служби, а питання підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців набули особливої актуальності. Держава виконує широкий спектр функцій у різних галузях, що зумовлює складну та багаторівневу структуру її органів – від тих, що займаються розробкою політики, до виконавчих інституцій, які безпосередньо контактують із громадянами з метою вирішення їхніх індивідуальних потреб. Підвищення кваліфікації та оновлення моделі професійного розвитку державних службовців, які стали символом трансформацій у системі державної служби, є важливим компонентом євроінтеграційного поступу та формування стабільної, конкурентоспроможної й успішної держави. Особливого значення цей процес набуває в умовах повномасштабної війни, оскільки ефективність усіх сфер державного управління впливає не лише на внутрішню ситуацію та зовнішнє сприйняття країни, а й є критично важливою для забезпечення стійкості суспільства.

В умовах дії правового режиму воєнного стану державні службовці опиняються перед викликами, що виходять за межі

звичних обов'язків і потребують не лише високого професіоналізму, а й здатності діяти в ситуаціях підвищеного ризику та психологічного навантаження. За таких обставин надзвичайно важливо підтримувати та посилювати резильєнтність системи державного управління задля забезпечення ефективності функціонування ключових сфер – національної безпеки, фінансової стабільності, економічної і соціальної підтримки вразливих категорій населення. При цьому критично необхідно, щоб держслужбовці володіли достатнім рівнем компетентності для ефективного управління і забезпечення стабільного функціонування державних інституцій.

Умови правового режиму воєнного стану накладають специфічні вимоги на процеси перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців. Однією з ключових особливостей є потреба в оперативному та обґрунтованому ухваленні рішень, адже саме від них залежить рівень безпеки та добробуту держави. Державні службовці, які мають належний рівень кваліфікації та опанували відповідні компетентності, демонструють вищий рівень аналітичного мислення, що дозволяє їм швидко орієнтуватися в складних ситуаціях і приймати ефективні рішення. В умовах дії правового режиму воєнного стану особливо актуальним є стратегічне планування, ефективне управління ресурсами та злагоджена координація дій – компетенції, якими зазвичай володіють фахівці з високим рівнем освіти. Крім того, умови війни висувають потребу формування поглиблених знань у галузях інформаційної безпеки, логістики, кризових комунікацій тощо. Розвиток професійних компетентностей державних службовців забезпечує ефективність функціонування інституцій державної служби в умовах безпекової нестабільності.

Адаптація до нових викликів і загроз, на думку О. Руденко, «вимагає від державних службовців максимально ефективно організувати свою роботу, оптимізувати робочі процедури та

приймати більш зважені управлінські рішення» [1]. Саме тому, на думку науковиці, в умовах дії правового режиму воєнного стану підвищення кваліфікації державних службовців передбачає поєднання безперервної професійної освіти, такої як підготовка та перепідготовка, стажування, підвищення кваліфікації, самопідготовка та навчання, й набуття практичного досвіду безпосередньо в процесі виконання професійних обов'язків [1, с. 118].

Організація підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців в умовах російсько-української війни супроводжується низкою серйозних проблем і викликів, які потребують оперативного вирішення. Серед ключових труднощів слід виокремити недостатню адаптацію освітніх програм до реалій кризового управління, обмежений доступ до навчальних ресурсів унаслідок бойових дій, а також високий рівень психологічного навантаження держслужбовців. Додатковими викликами залишаються обмежене фінансування освітніх ініціатив, втрата кваліфікованих кадрів через мобілізацію або переміщення (внутрішнє та зовнішнє) тощо. Не менш актуальною є й проблема доступності освітніх послуг в умовах постійної загрози життю та нестабільного інтернет-зв'язку.

В зв'язку з цим забезпечення ефективності функціонування інституцій державної служби вимагає оновлення моделі професійного розвитку держслужбовців, що сприятиме ефективній адаптації кадрів до викликів війни. Така модель потребує перегляду традиційних навчальних програм із урахуванням специфіки надзвичайних ситуацій, зокрема включення тем, пов'язаних з оперативним реагуванням на кризові обставини, розвитком навичок стресостійкості, управлінням обмеженими ресурсами в умовах підвищених ризиків і нестабільності. Не менш важливим є формування психологічної стійкості, адже державні службовці змушені виконувати свої обов'язки в умовах постійної небезпеки. У зв'язку з цим виникає

потреба розроблення гнучких програм підвищення кваліфікації, впровадження модерних цифрових технологій у процес професійного розвитку держслужбовців, налагодження співпраці з міжнародними партнерами та залучення експертів, які мають практичний досвід роботи в умовах кризових ситуацій.

Список використаних джерел

1. Руденко О. Забезпечення професійного розвитку державних службовців в Україні в умовах воєнного стану. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2024. № 1. С. 115-121. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.18>

***Андрій Чертан, магістрант ОПП «Державна служба»
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – д. держ. упр., проф. Л.В. Гонюкова***

Етичні моделі діяльності державного службовця

Етика державного службовця є важливим аспектом публічного управління, адже вона визначає моральні стандарти, яким повинні відповідати державні службовці у своїй професійній діяльності. Етика діяльності державного службовця є критично важливою для ефективності системи публічного управління, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень довіри суспільства до влади, сприяє раціональному використанню ресурсів та забезпечує справедливість і неупередженість у прийнятті рішень. Добросесний чиновник, що керується принципами служіння суспільству, а не особистими інтересами, є запорукою стабільного та успішного функціонування держави. Відсутність етичних стандартів або їх ігнорування неминуче призводить до негативних наслідків, що підривають основи державного управління.

Найбільш яскравим проявом неетичної поведінки є корупція. Вона завдає прямої шкоди ефективності держави у багатьох аспектах, зокрема сприяє нераціональному використанню ресурсів, коли бюджетні кошти спрямовуються не на пріоритетні суспільні потреби, а на проекти, що дозволяють отримати неправомірну вигоду. Це призводить до появи неякісних доріг, недостатнього фінансування медицини та освіти. Відсутність етичних стандартів або їх ігнорування призводить до втрати інвестиційної привабливості, оскільки корупція створює непередбачувані та несправедливі умови для ведення бізнесу, що відлякує як іноземних, так і внутрішніх інвесторів. Зрештою, провокує зниження якості державних послуг, оскільки посади обіймаються не за принципом професіоналізму, а через хабарі чи особисті зв'язки, якість управління та надання послуг неминуче падає.

Питання етики в державному управлінні набуває особливої ваги в умовах глобалізації, демократії та боротьби з корупцією, оскільки саме етичні норми та принципи формують довіру громадян до органів влади. Однак етичні моделі діяльності державного службовця можуть бути різними, залежно від концептуальних підходів до організації публічної служби, принципів управління та соціально-політичних умов.

Традиційна етична модель діяльності державного службовця базується на принципах відповідальності, обов'язку та лояльності до держави. Ця модель особливо характерна для бюрократичних систем, де державний службовець розглядається як об'єкт управлінських інструкцій і норм, що визначають його поведінку [1]. Її основними принципами є: (1) лояльність до держави та влади, коли державний службовець має бути відданим державі і її органам, виконувати їх накази та рішення, навіть якщо вони можуть бути не завжди популярними або морально складними; (2) неупередженість, оскільки усі рішення державного службовця повинні прийматися без особистих інтересів, і він не повинен допускати конфлікт інтересів; (3) різноманітність формальної

відповідальності, коли за порушення правил державної служби службовець може нести юридичну відповідальність. Перевагами традиційної моделі є прощення управлінських процесів завдяки чітким ієрархіям та інструкціям та зниження ризику корупції через намагання уникнути особистих інтересів в межах служби. Разом з тим, ця модель позначена відсутністю гнучкості та адаптивності, що ускладнює ефективне реагування на зміни у суспільстві, відтак провокує можливу байдужість до моральних і етичних аспектів управління, що може призвести до бюрократизму.

Прагматична етична модель діяльності державного службовця акцентує увагу на результатах діяльності державного службовця та оцінці його роботи за кінцевим ефектом. У цій моделі, головним принципом є «ефективність» у вирішенні суспільних завдань. Однак при цьому зберігається необхідність дотримання етичних норм [1]. До принципів цієї моделі ми можемо віднести, по-перше, результативність – державний службовець повинен діяти так, щоб досягати конкретних результатів у виконанні своїх обов'язків, навіть якщо для цього доводиться відходити від жорстких рамок процедур; по-друге, гнучкість і адаптація врахування змінюваних умов і здатність швидко реагувати на нові виклики; по-третє, раціональність – орієнтація державного службовця на прийняття рішень на основі логіки та ефективного використання ресурсів. Незаперечними перевагами прагматичної етичної моделі діяльності державного службовця є сприяння інноваціям й оперативному реагуванню на актуальні проблеми та забезпечення адаптації органів державного управління до змін у зовнішньому середовищі. Опертя на дану етичну модель в організації діяльності державного службовця може привести до виправдання неетичних практик заради досягнення результату та маніпулювання громадською думкою внаслідок відсутності чітких етичних орієнтирів.

Професійна етична модель діяльності державного службовця передбачає, що державний службовець є не просто виконавцем, а висококваліфікованим фахівцем, який здійснює свою діяльність, керуючись професійними етичними стандартами, незалежно від політичних чи адміністративних впливів [1]. Серед базових принципів цієї моделі на особливу увагу заслуговують такі:

- Принцип автономії та незалежності означає, що державний службовець має діяти незалежно, не піддаючись політичним чи економічним тискам.
- Принцип відповідальності перед суспільством означає, що прийняття управлінських рішень має відбуватися на основі інтересів суспільства, а не індивідуальних або партійних інтересів.
- Принцип дотримання етичних стандартів означає на опертя на міжнародні стандарти публічного управління, а також моральні норми, що відповідають суспільним очікуванням.

На нашу думку, перевагами професійної етичної моделі діяльності державного службовця є можливість забезпечення високої якості публічного управління, що базується на принципах чесності, прозорості та професіоналізму та зниження рівня корупції. Але, ідеалізація даної моделі може провокувати суперечність між професійною етикою і політичною доцільністю, особливо в країнах з нестабільною політичною ситуацією, тому може бути застосована в середовищі публічного управління, діяльність якого забезпечується наявністю висококваліфікованих кадрів і значних ресурсів на навчання і професійну підготовку.

Етичні моделі діяльності державного службовця є важливими інструментами для забезпечення ефективності та справедливості в публічному управлінні. Кожна з моделей має свої переваги та обмеження, і вибір конкретної моделі залежить від контексту, в якому функціонує державне управління, а також від національних традицій та культурних особливостей. Важливою умовою для ефективної роботи будь-якої етичної

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ...

моделі є поєднання різних принципів відповідальності, прозорості, професіоналізму, а також активного залучення громадян до процесу управління. Тільки в такому випадку державний службовець зможе діяти не тільки в інтересах держави, а й на благо суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Demmke Ch. Civil Service Ethics in Germany from an International Perspective-Between a Role Model and Latecomer. *Cent. Eur. Pub. Admin. Rev.* 2025. Vol. 23. 63–98.

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції

(Чернівці, 29 травня 2025 р.)

Папір офсетний. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 13,48. Вид. № 25-12. Зам. № 31. Тираж 100 прим.
Видавець та виготівник: ПВКФ «Технодрук»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85

**Розвиток політичної науки:
європейські практики
та національні перспективи**

**The development of Political Science:
European Practices
and National Perspectives**

